T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

GÖÇ POLİTİKALARI VE YÖNETİMİ BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET ALİ KOYUNCU

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. AHMET TUNÇ

ÇANAKKALE – 2024

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

GÖÇ POLİTİKALARI VE YÖNETİMİ BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET ALİ KOYUNCU

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. AHMET TUNÇ

ÇANAKKALE – 2024

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Mehmet Ali KOYUNCU tarafından Doç. Dr. Ahmet TUNÇ yönetiminde hazırlanan ve **28/11/2024** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan "**Göç Politikaları ve Yönetimi Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Analiz**" başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	**İmza**
Doç. Dr. Ahmet TUNÇ (Danışman)	……
Prof. Dr. Erhan GÜMÜŞ	……
Doç. Dr. Aziz BELLİ	……

Tez No : 10684385

Tez Savunma Tarihi : 28/11/2024

……

Doç. Dr. Melis ULU DOĞRU

Enstitü Müdürü

../../20..

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

(İmza)
MEHMET ALİ KOYUNCU
28/11/2024

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleştirilmesinde, çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen saygı değer danışman hocam Doç. Dr. Ahmet Tunç'a, hayatımın her evresinde bana destek olan ablam Ayşe Menekşe Uçak'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım."

MEHMET ALİ KOYUNCU

Çanakkale, Kasım 2024

ÖZET

GÖÇ POLİTİKALARI VE YÖNETİMİ BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

MEHMET ALİ KOYUNCU
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Ahmet TUNÇ
28/11/2024, 144

Bu çalışmada göç kavramı farklı yönleri vurgulandıktan sonra göç; sayısına, süresine yasallığına ve zamanına göre 5 alt başlığa ayrılarak incelenmiştir. Göç kavramından hareketle uluslararası göç kavramı açıklanmış, uluslararası göçün nedenleri ve sonuçları sıralanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde uluslararası göçle ilgili 15 göç teorisine değinilmiştir. Uluslararası göçle ilgili temel kavramlar, göç politikaları ve göç yönetimi kavramları, ülkelerin uygulamakta oldukları entegrasyon, asimilasyon ve çokkültürlülük politikaları açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise göç yönetimi kavramsal olarak açıklanmış göç yönetiminde hangi aktörlerin yer aldığı, düzenli ve düzensiz göç yönetiminin hangi unsur ve uygulamalardan oluştuğuna değinilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde Türkiye ve Almanya'nın göç tecrübeleri açıklanmış, tarihsel süreç içerisinde yaptıkları düzenlemeler aktarılmıştır. Her iki ülkenin de güncel göç politikaları açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak ülkelerin güncel durumları ortaya konulmuş, göç yönetimlerinde attıkları adımlar karşılaştırılmış, öneriler sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Uluslararası, Türkiye, Almanya, Yönetim, Mülteci

ABSTRACT

A COMPARATIVE ANALYSIS IN THE CONTEXT OF MIGRATION POLICIES AND MANAGEMENT

MEHMET ALİ KOYUNCU

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Political Science and Public Administration

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ahmet TUNÇ

28/11/2024, 144

In this study, after emphasizing the different aspect of the concept of migration migration was examined by dividing it into 5 subheadings accorging to its number, duration legality and time. Based on the concept of migration, the concept of international migration has been explained, the causes and consequences of international migration have been listed. In the second part of the study, 15 migration theories related to international migration were mentioned. Basic concepts related to international migration, migration policies and migration management concepts, integration, assimilation, multiculturalism policies implemented by countries are explained. In the third chapter, migration management is explained conceptually, which actors are involved in migration management, and which elements and practices consist of regular and irregular migration management. In the fourth part of the study, the migration experiences of Türkiye and Germany are explained and the regulations they made throughout the historical process are explained. An attempt has been made to explain the current immigration policies of both countries. Finally, the current situation of the countries is revealed, the steps they have taken in migration management are compared, and suggestions are listed.

Keywords: Migration, Turkey, Germany, International, Management, Refugee

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

JÜRİ ONAY SAYFASI……..…….... i
ETİK BEYAN……. ii
TEŞEKKÜR……..... iii
ÖZET ……..…….…….. iv
ABSTRACT ……... v
İÇİNDEKİLER ……..…… vi
SİMGELER ve KISALTMALAR…….....……. ix
TABLOLAR DİZİNİ…….…. x
ŞEKİLLER DİZİNİ……..……...…….….. xi

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ 1

İKİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN ÖNEM VE KAPSAMI, YÖNTEM VE AMACI 5

2.1. Araştırmanın Önemi ……...…….…… 5
2.2. Araştırmanın Kapsamı ....…….. 5
2.3. Araştırmanın Yöntemi ....…….. 5
2.3. Tezin amacı ....……... 6
2.3. Araştırmanın Soruları ve Hipotezleri ....…… 6

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GÖÇ KAVRAMI, TÜRLERİ, GÖÇÜN NEDENLERİ VE SONUÇLARI 7

3.1. Göç Kavramı ....……..... 7
3.2. Göç Türleri ……...…...…….. 12
3.2.1. Mekâna Göre Göç Türleri ……..... 13
3.2.2. İrade Yönünden Göç Türleri ..……..…..…… 13

3.2.3. Yasal Olup Olmamasına Göre Göç Türleri ……..... 14
3.2.4. Süresine Göre Göç Türleri ……..... 15
3.2.5. Sayısına Göre Göç Türleri ..…….…..…… 15
3.3. Tarihsel Süreçte Uluslararası Göç olgusu, Nedenleri ve Sonuçları ……..…… 16
3.3.1. Tarihsel Süreçte Uluslararası Göç Olgusu ……..... 16
3.3.2. Uluslararası Göçün Nedenleri ……..... 21
3.3.3. Uluslararası Göçün Sonuçları ...…….…..……. 22

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
GÖÇ KURAMLARI VE GÖÇLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 27

4.1. Göç Kuramları ……..……...…...…… 27
4.1.1. Ravenstein'in Göç Kanunları ……..... 27
4.1.2. İtme-Çekme Kuramı ……..... 29
4.1.3. W.Petersen'in Göç Tipolojisi Kuramı ...……..….……..... 31
4.1.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı ……..... 32
4.1.5. Merkez Çevre Kuramı ……..... 33
4.1.6. İlişkiler Ağı Kuramı ..…….…..…… 35
4.1.7. İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı ……..... 37
4.1.8. Parekh'in Göç Teorisi Sınıflandırması ……..... 41
4.1.9. Kurumsal Kuram ...……..…..……..... 41
4.1.10 Kümülatif Nedensellik Kuram ……..... 43
4.1.11 Neoklasik Ekonominin Makro Kuram ……..... 45
4.1.12 Neoklasik Ekonominin Mikro Kuram ...……..…..…… 46
4.1.13 İşgücü Göçünün Yeni Ekonomisi Kuramı ……..... 47
4.1.14 Zelinky'nin Hareketlilik Geçiş Hipotezi ……..... 49
4.1.15 Göç Sistemleri Kuramı ...…….…..…… 50
4.2. Göçle İlgili Temel Kavramlar ……...…...……. 51
4.2.1. Mülteci, Sığınmacı, Göçmen Kavramları ……..... 51
4.2.2. Geçici Koruma, Uluslararası ve İkincil Koruma, Şartlı Mülteci ……..... 53
4.2.3. Yerinden Edilmiş Kişiler ve Vatansız Kişi ...…….…..……..... 55
4.2.4. Hedef Ülke, Menşe Ülke, Transit Ülke ……..... 56
4.2.5. Göçmen/İnsan Kaçakçılığı, İnsan Ticareti ve Arasındaki Farklar …… 58
4.2.6. Entegrasyon ve Asimilasyon, Çokkültürlülük ...…….…..……..... 66

BEŞİNCİ BÖLÜM
GÖÇ YÖNETİMİ, UNSURLARI VE AKTÖRLERİ 69

5.1. Göç Yönetimi Kavramı ……..…..…… 69
5.2. Göç Yönetiminin Aktörleri ……..…..…….. 71
5.3. Düzenli Göç Yönetimi ……..…..…… 72
5.4. Düzensiz Göç Yönetimi ……..…..…….. 74

ALTINCI BÖLÜM
TÜRKİYE VE ALMANYA'NIN GÖÇ POLİTİKALARI 77

6.1. Türkiye'nin Göç Tarihi ve Politikaları ……..…..…… 77
6.1.1. Osmanlı Döneminde Göç ……..... 77
6.1.2. Türkiye Cumhuriyeti İlk Yüzyılında Göç:1923-2023 ……..... 81
6.1.3. Türkiye'nin Göçle İlgili Düzenlemeleri ...……..…….. 97
6.1.4. Türkiye'de Göç Yönetimi ……..... 100
6.2. Almanya'nın Göç Tarihi ve Göç Yönetimi ……..…..…… 106
6.2.1. Almanya'nın Göç Tarihi ……..... 106
6.2.2. Almanya'nın Göçle İlgili Düzenlemeleri ……..... 115
6.2.3. Almanya Göç Yönetimi ve Politikası ...……..…..…….. 118

YEDİNCİ BÖLÜM
ÜLKELERİN GÖÇ POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRILMASI 122

7.1. Almanya ve Türkiye'nin Göç Yönetimlerinin Karşılaştırılması ……..…..… 122

SEKİZİNCİ BÖLÜM
SONUÇ VE ÖNERİLER 129

8.1. Sonuç …. ……..…….. 129
8.2. Öneriler . ……..……... 133
KAYNAKÇA ……..…… 135

SİMGELER VE KISALTMALAR

TDK	Türk Dil Kurumu
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BAMF	Göç ve Mülteciler Federal Ofisi
BM	Birleşmiş Milletler
CEAS	Avrupa Ortak Sığınma Sistemi
DM	Alman Markı
EURODAC	Avrupa İltica Daktiloskopi Veri Tabanı
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
OECD	İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TCK	Türk Ceza Kanunu
UNCHR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNODC	Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	1995-2004 Yılları Arasında Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayıları	85
Tablo 2	2000-2004 Yılları Arasında Oturma İzni Alan Kişi Sayısı	88
Tablo 3	2024 Yılında İkamet İzin Çeşitlerinin Sayıları	91
Tablo 4	İkamet İzniyle Bulunan Yabancıların İllere Göre Dağılımı	92
Tablo 5	Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelerin İllere Göre Dağılımı	95
Tablo 6	Göç İdaresi Başkanlığı Personel Dağılımı	104
Tablo 7	2016-2023 Yılları Arasında Almanya'da Yabancı Nüfusun Dağılımı	112
Tablo 8	2023 Yıl Sonunda Almanya'da Yaşayan Yabancıların Dağılımı	113
Tablo 9	2023 Yıl Sonunda Almanya'da Yaşayan Yabancıların Dağılımları	114
Tablo 10	Türkiye-Almanya Göç Yönetimleri Karşılaştırması	128

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1	Yaşanan Ve Gidilecek Yerdeki İtici Ve Çekici Faktörler Ve Engeller	29
Şekil 2	2018 Yılı İtibariyle İlk Beş Ülkede Mültecilerin Sayısı	57
Şekil 3	2018 Yılı İtibariyle İlk Beş Ev Sahibi Ülkede Mültecilerin Sayısı	57
Şekil 4	Yıllara Göre Göçmen Kaçakçılığı Olay Sayıları	61
Şekil 5	Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı	62
Şekil 6	Dünyada Göçmen Kaçakçılığı Güzergahları	62
Şekil 7	Yıllara Göre İnsan Ticareti Mağdurları	65
Şekil 8	Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayıları	86
Şekil 9	Yakalanan Düzensiz Göçmenlere Ait Uyruk Dağılımı	86
Şekil 10	Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvurusu	87
Şekil 11	Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan İlk 3 Uyruk	88
Şekil 12	2005-2024 Yılları Arasında Oturma İzni Alan Kişi Sayısı	89
Şekil 13	İkamet İzniyle Ülkemizde Bulunan 10 Uyruk	90
Şekil 14	Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler	93
Şekil 15	Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İlk 10 İldeki Dağılımı	94
Şekil 16	Göç İdaresi Başkanlığı Teşkilat Şeması	102
Şekil 17	2010-2022 İzinsiz Olarak Ülkeye Girdiği Tespit Edilen Kişi Sayısı	110

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

Göç, tarihin başlangıcından beri insanlar ve insanlık tarihi için önemli olgulardan birisi olmuştur. Hatta bu önemli oluş sadece insanlar için değil, hayvanlar ve doğal hayat içinde de kendisini göstermiştir. Hayvanlar da belli sürelerde göç etmiş, kimi zaman başka bölgelere giderek, oradaki doğal hayatı değiştirmiş ve baskın konuma gelmiştir ya da yok olmuşlardır. Yani göç birtakım sonuçlar doğurmuştur, tıpkı insan göçünün bir takım sonuçlar doğurduğu gibi. Sadece insanlar için önemli bir olgu olmaktan ziyade, doğal hayatın içinde de işlevi ortadadır.

İnsanlık tarihi boyunca insanlar ve toplumlar çeşitli sebeplerle göç etmişlerdir. Kimi zaman verimsiz iklim koşullarından dolayı, kimi zaman savaşlar ve salgınlardan kaçmak için, kimi zamansa zengin ve verimli alanlara, su kaynaklarına ulaşmak için göç etmiştir.

Gerek küreselleşme olgusuyla gerekse ulaşım araç ve imkânlarının sunduğu kolaylıkla günümüzde dünyadaki bütün ülkelerde göç olgusu farklı bir yer kaplamaktadır. Artık dünyanın çoğu yeri göç olgusundan etkilenmektedir.

Geçmişte, ana akım medyanın yazılı ve görsel unsurlarında ara ara yer bulan göç olgusu günümüzde fazlasıyla yer almaktadır. Medyada göçle ilgili programlar yapılmakta, üniversitelerde göç çalışmaları için bölümler oluşturulmaktadır. Kitleler için bile göç yabancı bir konu olarak kalmamaktadır. Birey ve toplumlar göçün etkilemesine bağlı olarak olumlu veya olumsuz görüşlere sahip olunmaktadır. Göç, göçmen, göçmen karşıtlığı, göçmen kaçakçılığı, düzensiz göçmen gibi konuların öneminin gelecekte yaşanabilecek çeşitli sorunların sonuçları olarak ulusal veya uluslararası gündeme damgasını vurması son derece olağan duruma gelmektedir.

Türkiye tarihi boyunca pek çok göç hareketine maruz kalmıştır. Osmanlı devletinde çeşitli dönemlerde ve özellikle 1800'lerden sonra Anadolu topraklarına göçler gerçekleşmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ise günümüzde gerek Afgan göçü, gerek Suriyeli göçüyle Cumhuriyet tarihimizin en büyük göç akınıyla, başka bir tabirle Modern Kavimler göçüyle karşı karşıyadır. Bu yüzden göç konusu ülke için başat konulardan birisini teşkil

edip, oldukça önem arz etmektedir. Ülkenin gelecek yıllarını etkileyen konuların başında gelmesi oldukça muhtemeldir.

Keza Almanya devleti de pek çok göç olgusunu tarihi boyunca tecrübe etmiştir. Ukrayna ve Suriye'den gerçekleşen göçlerle beraber Almanya devleti içinde göç önemli konulardan birisini teşkil etmektedir.

Her iki ülke içinde gelecekteki başat konulardan birisi göç olması muhtemeldir. Güncel durumlarıyla bile oldukça yüksek sayısal yabancı nüfus ve insanı bünyesinde barındırmaktadır. Bu durumla geçmişteki tecrübeleri göz önünde bulundurulduğunda gelecekte benzer sorunlara nasıl tepki gösterecekleri bu bağlamda önemlidir.

Türkiye Cumhuriyeti ve Almanya devleti de sayısal olarak birbirlerine yakın nüfus oranlarına sahiptirler. Bu nedenle iki ülkenin göç durumları ve göç yönetimlerinin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği tecrübelerde bulunan farklılıklar önem arz etmektedir. Bu farklılardan dünyadaki göç yönetimi modellerine olumlu etkiler sunabileceği düşünülmektedir.

Çalışmada yöntem olarak betimleyici açıklayıcı yöntem kullanılmıştır. Kavramların açıklanmasında ulusal ve uluslararası raporlardan, birincil ve ikincil kaynaklardan, kurumsal istatistiklerden, ana akım medyada yer alan haberlerden faydalanılmıştır.

Birinci bölümde göç kavramı açıklanmaya çalışılmıştır. Üzerinden uzlaşılan bir göç kavramının olmayışından dolayı, bu alanda çalışmalar yapan düşünürlerin ve göçü temel alan gerek ulusal gerekse uluslararası kuruluşların raporlarındaki tanımlamalarına yer verilmiştir. Göç kavramı çeşitli yönlerden açıklandıktan sonra göç türlerine açıklanmıştır. 5 kategoriye ayrılan göç türleri, mesafe yönünden, sayısal yönden, yasal ve yasa dışı yönden, zaman yönünden ve iradi olup olmaması bakımından incelenmiştir.

Göç kavramını tanımlandıktan sonra uluslararası göç kavramının tanımı yapılarak uluslararası göçün nedenlerine değinilmiştir. Uluslararası göçün etkileri ülkeleri farklı yönlerden etkilendiğinden, uluslararası göçün doğurduğu sonuçlar, göç alan, göç veren ve

güzergâh olmasından dolayı göçe geçici süre maruz kalan transit ülkelerdeki etkileri açıklanmıştır.

İkinci bölümde göçü açıklamaya yönelik kurumlara yer verilmiştir. Tek bir kuramla göç açıklanamadığı için zaman içinde geliştirilen uluslararası göçü çeşitli yönlerden ortaya koyan uluslararası göç kuramları meydana gelmiştir. Bu sebeple sayıca daha fazla göç kuramı bulunsa da önemli olduğu düşünülen 15 göç kuramına yer verilmiştir. Daha sonra, uluslararası göçle ilgili temel kavramlar açıklanmıştır. Mülteci, sığınmacı, göçmen, geçici koruma, uluslararası koruma, şartlı mülteci, ikincil koruma, vatansız kişi ve yerinden edilmiş kişiler gibi kavramların hepsi göç eden insanları tanımlasa da aralarında hukuki farklar bulunmaktadır.

Uluslararası göçle ülkelerin etkileşimleri o ülkelerin kategorilerini değiştirebilmektedir. Bu sebeple uluslararası göçle ilgili olarak önemli görülen hedef ülke, menşe ülke ve transit ülke kavramları açıklanmıştır. Ek olarak uluslararası göçle ilgi olan göçmen kaçakçılığı ve bu kavramla sık sık karıştırılan insan ticareti kavramı kavramları açıklanarak aralarında farklar belirtilmiştir. Daha sonra göç yönetiminde politikalarında yer alan entegrasyon, asimilasyon ve çokkültürlülük kavramlarına değinilmiştir.

Üçüncü bölümde göç yönetimi kavramı betimsel açıklayıcı yöntemden faydalanılarak açıklanmaya çalışılmış, aktörleri ulus devletler, uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör kuruluşların oluşun göç yönetimin dört unsuru açıklanmıştır. Düzenli ve düzensiz göç yönetimi kavramlarına değinilmiş, düzenli ve düzensiz göç yönetimindeki mekanizmalar ve uygulamalardan bahsedilmiştir.

Dördüncü bölümde, Türkiye Cumhuriyetinin göç tarihine değinilmiştir. Osmanlı devletinde toprak kayıpları yaşandıkça kaybedilen topraklardan Anadolu'ya göçler gerçekleşmiştir. Osmanlı devleti yıkılıp yerine Türkiye Cumhuriyetinin kurulması sonrasında da çeşitli sebeplerle göçler gerçekleşmeye devam etmiştir. Bu sebeple göç olgusuyla iç içe olan gerek Osmanlı devleti gerekse Türkiye cumhuriyeti göçle ilgili önemli tecrübeleri bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak da düzenlemeler, uygulamalar hayata geçirilmiştir. Geçmişten günümüze kadar gerçekleşen göçlere ve göç uygulamalarına

değinildikten sonra Türkiye Cumhuriyetinin güncel durumu ve göç yönetimi ortaya konulmuştur.

Göç tüm dünyayı etkilediği gibi Almanya devletini de gerek tarihsel dönemde etkilemiştir. 16-17.yüzyılda gerçekleşen göçlerle beraber modern Almanya'nın oluşumunda etkisi açıkça görülmektedir. Daha sonraki dönemlerde gerek Birinci Dünya Savaşı sürecinde gerekse İkinci Dünya Savaşında Almanya'ya yönelik göç hareketleri gerçekleşmiştir. Özellikle, İkinci Dünya Savaşından sonra Almanya yabancı işçi göçüyle beraber uluslararası göç olgunu tecrübe etmiş, geri dönülmeyecek bambaşka bir yola girmiştir. Sonraki dönemde ise, iltica göçleri ve sığınmacı göçleri Almanya'nın gündemini oldukça etkilemiştir. Son dönemde ise gerek Suriye'den gerçekleşen göçler, gerekse Ukrayna'dan gerçekleşen göçler Almanya'yı yakından ilgilendirmektedir.

Almanya ve Türkiye'nin tarihsel süreç içerinde geçirdikleri göç süreçleri açıklandıktan sonra beşinci bölümde göçle ilgili güncel durumları ve göç yönetimleri ortaya konulmuş, karşılaştırmalı olarak göç yönetimleri kurumsallaşması için attıkları adımlar açıklanmış, bu attıkları adımlar tablo şeklinde özetlenmeye çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE ÖNEMİ, YÖNETEM VE AMACI

2.1. Araştırmanın Önemi

Göç, çağımızın en önemli olgularından bir tanesidir. Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin de etkisiyle, göç çağımızda son derece hızlanmıştır. Devletler, geleneksel uygulamalarla göç olgusunun doğurduğu sorunlarla başa çıkamamaktadır. Bu sebeple ülkeler insan haraketliliklerini yönetebilmek için göç yönetimlerini kurmakta ya daha da güçlendirmeye çalışmaktadır. Almanya ve Türkiye gerek konumları nedeniyle gerekse diğer sebeplerden geçmişten günümüze göç almış, almaya da devam etmektedir. Bu göçün yönetilmesi gerektiğinden devletler geçmişten günümüze çeşitli politikaları hayata geçirmiştir. Yeni sorunlar çıktıkça yeni çözümler aranmakta, ileriye dönük olarak gelişmiş çözümler aranmaktadır. Almanya ve Türkiye'nin geçmişte ve günümüzde yaşadığı göç olgusuna karşı geliştirdiği çözümler, gelecekte çıkacak yeni sorunlara karşı çözüm olanağını sunma imkânı bulunduğundan, Almanya ve Türkiye'nin tarihsel ve günce göç yönetimlerinin karşılaştırılması bu yüzden önemlidir.

2.2. Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışmada Türkiye ve Almanya'nın geçmişteki göç tecrübelerine değinilmiştir. Tarihsel süreçleri boyunca Almanya ve Türkiye'nin göç yönetimlerini güçlendirmek için attıkları adımlar, hukuki düzenlemeler, oluşturdukları kurumlardan bahsedilmiş, ülkelerin güncel göç durumları ortaya konulmaya çalışmıştır. Daha sonra ise Türkiye ve Almanya'nın göç yönetimlerini güçlendirmek ve kurumsallaştırmak için attıkları adımlar karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmada, ulusal ve uluslararası anlaşmalar, göçmenlerin ülkeye yönelik uyumuna dair atılan adımlar, göç yönetiminin sivil bir kurum tarafından yönetilip yönetilmediği, bölgesel çatışmalardan göç yönünden ne şekilde etkilendiğine değinilmiştir.

2.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada yöntem olarak betimleyici açıklayıcı yöntem kullanılmıştır. Çalışmada ulusal ve uluslararası raporlardan, birincil ve ikincil kaynaklardan, kurumsal istatistiklerden ve ana akım medyada yer alan haberlerden faydalanılmıştır.

2.4. Tezin amacı

Uluslararası göçlerin ne şekilde hangi koşullarda ortaya çıkabildiğini ortaya koyan kuramlar açıklandıktan sonra Türkiye ve Almanya'nın kuruluşlarından itibaren karşılaştıkları göçlerde hangi politikaları, uygulamaları ve hangi kanuni düzenlemeleri hayata geçirdiği, hangi kurumları oluşturduğu, hangi mekanizmaları devreye soktuğu karşılaştırmalı olarak belirtilmiş ve ülkelerin güncel durumları açıklanmaya çalışılmıştır.

2.5. Araştırmanın Soruları ve Hipotezleri

Bu tezde aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

Göç nedir ve türleri nelerdir?

Uluslararası göç hangi koşullarda ortaya çıkmıştır?

Uluslararası göçlerin nedenleri ve sonuçları nelerdir?

Uluslararası göçü açıklamaya çalışan kurumlar nelerdir?

Göç yönetiminin aktörleri nelerden oluşmaktadır?

Türkiye ve Almanya'nın tarihsel göç tecrübeleri nelerdir?

Göç yönetiminde Türkiye ve Almanya hangi kanuni düzenlemeleri ve uygulamaları hayata geçirmiştir?

Türkiye ve Almanya'nın göç yönetiminde güncel durumları nelerdir?

Bu sorulara cevap arandıktan sonra araştırmanın hipotezi, Türkiye ve Almanya, göç yönetimlerini kurumsallaştırmak ve güçlendirmek için pek çok adım atmış olsa da uluslararası göç devletler için hala büyük bir sorun yumağı olarak varlığını korumaktadır. Göç yönetimleri için sayısız kanun, düzenlemeler ve uygulamalar hayata geçirilse de göç ivmeyle artarak ülkelerin gündeminde yer almaktadır. Ülkelerin göç yönetimlerinin karşılaştırılarak durum tespiti yapılmış, bu sorunların çözümü için öneriler sıralanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GÖÇ KAVRAMI, TÜRLERİ, GÖÇÜN NEDENLERİ VE SONUÇLARI

3.1. Göç Kavramı

Evrensel olarak kabul edilmiş bir göç kavramı bulunmamaktadır. Belirsiz, tartışmalı veya çelişkili olan göç tanımları, göçün genellikle ulusal düzeyde ele alınmasından dolayıdır. Bu yüzden de göç teriminin kullanımı ülkeden ülkeye hatta ülke içinde bile farklılık gösterebilmektedir (Global Migration Group, 2008: 7). Ayrıca, demografik, ekonomik, siyasi, psikolojik, antropolojik ve sosyolojik içerikle çok yönlü olan göçe dair evrensel bir yaklaşım imkânı bulunmamaktadır (Yalçın, 2004: 4).

Göç, sözlüklerde, raporlarda, kitaplarda çeşitli şekilde tanımlanmaktadır. Sözlükteki anlamına bakılacak olursa TDK'ye göre göç kelimesi, şu şekilde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2024);

- Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi taşınma, hicret, muhaceret.

- Evden eve taşınma, nakil.

- Taşınma sırasında götürülen ev eşyaları.

- Kuşların, geyiklerin, yarasaların, bazı balık ve böceklerin mevsim, iklim, besin miktarı vb.ne göre çevre değiştirmeleri.

İngilizcede ise göç kavramıyla ilgili olarak migration, emigration ve immigration kelimeleri ön plana çıkmaktadır. Migration, sözlüğünde şu şekilde tanımlanmaktadır (Cambridge Dictionary, 2024):

- Genellikle mevsim değişikliklerinde hayvanların farklı bir yere seyahat etme süreci.

- Bir bölgeden diğerine hareket ve genellikle yılın mevsimine göre geri dönme.

- Genellikle, iş bulmak ve orada geçici ve kalıcı olarak yaşamak için yeni bir yere veya ülkeye seyahat eden kişi veya kişilerin süreci.

- Yazılım veya donanımı bir bilgisayar sisteminden diğerine taşıma.

- Müşterilerin yeni bir hizmete veya hizmet sağlayan yeni bir şirkete geçiş sürece.

Emigration ve immigration da göç etme anlamına gelmekle beraber, göçün mevcut yerden dışarı yöne olması emigration kelimesiyle, mevcut yere göçün gerçekleşmesi, yani içeri yönlü olması immigration kelimesiyle ifade edilmektedir.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ise göçü, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişiler de dahil olmak üzere, süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun, bir kişinin veya grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içerisinde yer değiştirmesi veya nüfus hareketi olarak tanımlamaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 22).

Göç kavramı bu alanda çalışan araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır: Castle ve Miller'e göre göç, ne 20. yüzyılda ortaya çıkan bir olgudur ne de sömürgecilik ve kapitalizmle iç içe geçen modernitenin bir icadından ibarettir. Göç, insanlık tarihinin bir parçasıdır ve demografik, ekonomik, toplumsal yapıları değiştirebilen, ulusal kimliğin sorgulanmasına yol açarak yeni bir kültürel farklılığı beraberinde getiren bir olgudur. Metaların ve sermayenin dolaşımı her zaman insan hareketliliğini beraberinde getirdiğinden dolayı da göçler, yalıtılmış bir olgu olarak düşünülmemelidir. Dahası direngenliği içerisinde barındıran göç olgusu, göç süreçlerinin sonunda hükümetlerin kontrolüne karşı yeni siyasal biçimler oluşturabilmekte, devlet ve toplumu geri döndürülmez bir şekilde dönüştürerek şekillendirmektedir (Castle ve Miller, 2008: 5-7). Ayrıca göçler toplum içindeki farklılıkları arttırdığından dolayı bu durum devletlere sorun olarak

yansıyabilmekte, göç ve farklılık ulus düşüncesini tehdit edebilmekte (Castle ve Miller, 2008: 21), etnik azınlıkların bulunduğu toplumlardaki ayrımları ve çatışmaları karmaşıklaştırabilmektedir (Castle ve Miller, 2008: 19).

Göç, kendi özgün dinamiklerini ve farklılıklarını barındıran bir süreçtir ve toplumsal varoluşun bütün hücrelerine nüfuz eder. Göç, özünde sosyoloji, siyaset bilimi, tarih, ekonomi, coğrafya, demografi, psikoloji ve hukuk alanlarına dahil olan disiplinler arası olgudur. Bu alanlar, göçün farklı boyutlarına odaklanırlar. Göç süreci ancak farklı yönlerden incelenerek tam anlamıyla anlaşılabilir (Castle ve Miller, 2008: 30).

Adıgüzel ise göçü; insanların, sosyal, ekonomik, siyasi veya doğal nedenlerden dolayı coğrafi olarak yer değiştirmesi biçiminde tanımlamaktadır (Adıgüzel, 2016: 1). Bu sadece bir devletin içinde olabileceği gibi, sınırların geçirilerek bir devletten diğerine de gerçekleşebilir. Göç söz konusu olduğunda değişmeyen tek şey, nüfus hareketliliğidir. Fiziksel mekânın değiştirilmesinin yanında sosyal yapıyı bütünüyle değiştiren göç, hem göç eden kişi ve kişiler için hem de göç alan toplumlar için yeni bir toplumsal ilişki biçimini zorunlu kılan bir olgudur. Çünkü göç sonucunda göç eden bireyler ve toplumlar maddi unsurları yanında getirdikleri kadar, manevi unsurları kültürlerini, düşünce ve hayat tarzlarını, sosyal kalıplarını ve önyargılarını vb. şeyleri de beraberinde göç ettiği yere kendisiyle beraber getirmektedir. Ayrıca bunların yanından göç olgusu içerisinde birçok riskleri barındırmaktadır. Çünkü göç, türü ve iradi olup olmaması fark etmeksizin göç eden birey ve toplumlar, tanıdık oldukları sosyal yapıyı bırakıp, belki de hiç bilmedikleri ya da çok az bilgiye sahip oldukları bir kültüre, topluma ve devlete dahil olmuş olacaklardır. Göç eden kişi ve grupların, yabancısı oldukları toplulukta sayısız riskle karşılaşma olasılıkları bulunmaktadır. Bu yüzden de göç eden kişi ve kişiler için, bu risk göze almayı sağlayacak neden, bir motivasyon olmalıdır (Adıgüzel, 2016: 3).

Göç eden kişi ve kitleler için göç, risk barındırdığı kadar, göç edilen toplum için de göç riskler barındırmaktadır. Çünkü göç alan toplum, kendi kültüründen başka kişi ve topluluklarla karşılaştığında ‘’yabancı’’ olarak kodladığı bu kişi ve grupları güvenilir bulmamakta, onları tehlikeli, tekinsiz olarak görebilmektedirler. Bu da toplumda bazı sorunlara sebebiyet verebilmektedir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün raporunda ise göç; yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı kapsayan bir kavram şeklinde tanımlanmıştır (GİGM, 2016: 21).

Göç sosyolojisi alanında çalışmalar yapan Yalçın, göçü kavramını, ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme (Yalçın, 2004: 13) veya insanların ve hayvanların hayatlarını devam ettirebilmek için yaptığı yer değiştirme hareketi olarak tanımlamaktadır (Yalçın, 2004: 1). Bu anlamda göç sadece insanlara özgü değildir, diğer canlıları da ilgilendiren bir olgudur. Nitekim insanlar gibi hayvanlar da belirli zamanlar da bir yerden bir yere kalıcı veya geçici göç etmektedir. Bu yönüyle göç, doğanın içinde olan bir durumdur.

İnsanlık tarihi kadar eski olduğu için göç olgusu semai dinlerde de bulunmaktadır. Artan baskı, zulüm ve şiddet nedeniyle Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicreti Yahudilerin Mısırdan çıkışı bir çeşit göç olarak nitelenebilir (Yalçın, 2004: 3). Hatta hicret İslam dini için o kadar fazla önem atfedilmiştir ki, hicri takvimin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Ayrıca geçmişte, kültür, bilim, teknoloji, keşifler ve icatlar göçler aracılığıyla yayılmıştır (Özgöker ve Doğan, 2019: 16).

Göçün eskiliği ve devam edeceğiyle ilgili de İlber Ortaylı'nın şu cümlelerini de burada vurgulamakta fayda vardır (Ortaylı, 2006: 19):

> Efenim göçte insanlıkla ilgili bir olay olduğu çok açık. Göç etmeyen insan topluluğu ve insan olmuyor. Göç olgusu durduğu, stabilite kazandığı zaman da toplumlar ölmeye başlıyor. Bu çok açık bir şey. Ölümün ifadesi oluyor… İnsanların toplum olarak başlıca eylemi göçtür. Ezelden beri göç ediliyor ve ebediyen göç edilecek. Bir yerde göç sona ermişse o toplum eriyor demektir. Göçler, tarihte yıkıcı kavimlerin gelip ortalığı yok etmesiyle başlar ama coğrafyada hareket de böyle başlar.

Ayrıca, göç olgusu sadece dünyada gerçekleşen bir olgu olarak dar kapsamda düşünülmemelidir. Nüfus artışı, teknolojik gelişmeler ve kaynakların hızla tükenmesi ve insanoğlunun yarışından dolayı uzayda bulunan dünya dışındaki gezegenlerin de göçe maruz kalacağı düşüncesi ihtimaller dâhilindedir (Yalçın, 2004: 2). Çünkü teknolojinin gelişmesiyle birlikte, insanlık artık uzaya gidebilmekte, uzayda araştırmalar yapabilmektedir. Şimdilik emekleme aşamasında olan bu gidiş gelişlerin bu seviyede kalmayacağı muhtemeldir. Teknolojik gelişmeler, insanların uzayda yaşayabileceği şartları sağladıkça, bireyler, toplumlar ve ülkeler çeşitli amaçlarla göç edeceklerdir. Nasıl ki coğrafi keşifler sonucu dünyanın diğer yerlerinden Avusturya, Kuzey Amerika ve Güney Amerika kıtalarına göçler gerçekleştiyse, ilerde yaşam bulunacak muhtemel ‘’Yeni Dünyalara’’ veya teknolojik olanaklarla yaşanabilir hale getirilebilecek ya da üs kurulabilecek gezegenlere de göç gerçekleşecektir.

Hatta bilim-kurgu yönüyle biraz daha ileri gidilirse göç kavramının gelecekte daha da genişleyebileceği düşünülebilir. Çünkü insanlık artık, sınırların ortadan kaldırıldığı Metaverse denen ‘’Sanal Göç Mekânları’’ oluşturuyor (Yılmaz, 2022: 40) ya da yeni bir gerçeklik, anlam dünyası ve işbirliği fırsatlarının bulunduğu, kültürel, ekonomik ve entelektüel üretim için gerekli olan altyapı ve etkileşim imkânlarının sağlandığı, farklı ve gelişmiş teknolojilerin beraber kullanıldığı “Siber Toplumsal Düzlemler” yaratıyor (Yılmaz, 2022: 39) ve hangi şekilde olacağı o günün teknolojik koşullarına bağlı olmakla birlikte bireylerin nesnel dünyadan sanal dünyaya yöneldiği bir çeşit yeni bir göç tipi gerçekleşebilir: Sanal Göç veya Sanallaşmış Göç (Agaç Sucu, 2019: 475). Bu yönüyle göç geniş anlamda düşünüldüğünde fiziki mekânla olan sınırlılığı ortadan kalkmaktadır (Agaç Sucu, 2019: 481). Göç, fiziki mekândaki hareketliliklerden ibaret olmamakta, fiziki mekândan sanal mekanlara olan hareketliliği kapsayacak şekilde anlam değişikliğine uğramaktadır. Teknolojik gelişmeler imkân verdiği takdirde bu dünyadaki hayatlarını bir süreliğine veya tamamen bırakıp sanal mekânlarda yaşamayı seçebilecek zihinsel olarak sanala göç edecek insanlar illaki ortaya çıkacaktır: Matrix veya İnception filmlerindeki gibi. Ya da belki de gelecekte başka bir âlem veya boyut anlamına gelebilecek mekanlar keşfedebileceği ve bunlara sorunsuz ulaşılabileceği ihtimali düşünülürse göç kavramı bambaşka anlamları kapsayan bir yapıya dönüşebilecektir. Tabi ki şimdilik bunların hepsi bir düşünce olarak kalmaktadır.

Göçle ilgili başka tanımlamalar da yapılabilir: İnsan ve insan topluluklarının zihinlerindeki değişimle başlayan, mekânsal yer değiştirme ile devam eden ve ulaşılan yere uyumla tamamlandığı düşünülen bir süreçler bütünü (Battır, 2021: 7) ya da belirli süre içerisinde anlamlı bir uzaklık ve etki yaratacak kadar gerçekleşen bütün yer değiştirmeler olarak ya da daha geniş bir tanımla çalışmak ve daha iyi yaşam olanakları bulmak umuduyla, insanların yaşadıkları, ikamet ettikleri yeri bırakıp başka yerlere giderek orada kesin ya da geçici olarak yerleşmeler olarak veya bireylerin, ailelerin herhangi bir nedenle gelecek yaşantılarının ya bir bölümünü ya da tamamını geçirmek üzere bir yerleşim biriminden diğerine yapmış oldukları coğrafi nitelikli yer değişikliği olarak farklı şekillerde tanımlanabilir (Barışık, 2020: 3).

Anlamlı bir uzaklık ve etki yaratma göçün gerçekleşmesi için temel bir kriter gibidir. Aksi takdirde bütün yer değişikliklerini göç olarak nitelendirmek gerekir ki bu düşünce akla yatkın değildir. Örneğin, seyahatler, geziler ve yolculuklar da nüfus hareketliliği ve mekân değişikliğini içerirler ama bunlar göç olarak düşünülemez.

Bütün bu tanımlarda ortak olan şey ise, nedeni ne olursa olsun, anlamlı bir uzaklık ve etki yaratarak belirli zaman diliminde mekân değişikliğinde bulunan nüfusların hareketliliğidir.

3.2. Göç Türleri

Göçler, çeşitli türlere ayrılmaktadır. Bunlar şu şekilde gruplandırılabilir:

- İradi olup olmamasına göre göç
- Yasal olup olmamasına göre göç
- Zamana göre göç
- Sayısına göre göç
- İradi olup olmamasına göre göç

3.2.1. Mekâna Göre Göç Türleri

İç göç ve dış göç olarak ikiye ayrılır. İç göç, insanların, geçici ve kalıcı olarak ülke içinde bir bölgeden başka bir bölgeye göç etmelerine denir (Barışık, 2020: 13). İç göç, bir kentten başka bir kente, kırsaldan kente ya da kentten kırsala, kırsaldan kırsala olmak üzere 4 farklı şekilde gerçekleşebilmektedir (Yalçın, 2004: 19). İç göçte ülkenin nüfusu değişmeyip sabit kalırken yoğunluğu değişmektedir.

Dış göç ya da diğer bir ifadeyle uluslararası göç ‘’Kişilerin geçici veya daimi olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları’’ olarak tanımlanabilir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 59). Dolayısıyla dış göçte bir ülkenin nüfusu azalırken bir ülkenin nüfusu ise artmaktadır.

Dış göç, sürekli veya süreli olarak bireysel ya da kitlesel, zorunlu veya gönüllü, ya da yasal veya yasa dışı olarak gerçekleştirilebilir. Başka bir ülkede istihdam edilme umuduyla gerçekleştirilen işgücü göçleri (Bartham vd., 2017: 191) ya da eğitimli ve yetenekli kişi ve kişilerin çatışma veya fırsat azlığı gibi nedenlerle üçüncü bir ülkeye gerçekleştirdiği beyin göçleri (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 5) veya ülkelerin kendi aralarında anlaşarak vatandaşlarını karşılık olarak değiştirdiği mübadele göçleri (Barışık, 2020: 9), politik ve siyasi sebeplerle gerçekleşen ilticalar, savaş, işkence gibi yaşamlarının ve güvenliklerinin tehlikeye girmesi sonucu ülkelerini terk ederek uluslararası koruma talebinde bulunan mültecilerin ve sığınmacıların göçleri (Bartham vd., 2017: 229), kişisel, sosyo-ekonomik veya çevresel nedenlerle başka bir ülkeye gerçekleşen göçler bu kapsamda düşünülebilir.

3.2.2. İrade Yönünden Göç Türleri

Gönüllü göç ve zorunlu göç olarak ikiye ayrılmaktadır. Gönüllü göçte bireyler kendi karar ve rızası ile daha iyi imkânlardan yararlanmak ve daha yüksek bir yaşam standardına ulaşmak için harekete geçerler. Gönüllü göçte belirleyici olan faktörler, sosyo-ekonomik faktörlerdir. Daha iyi ekonomik koşullara ve daha sosyal çevre bireyleri cezbetmektedir.

Zorunlu göç ise, gönüllü göçteki gibi gönüllük ve tercih yapabilme hakkından mahrum kalarak, inançlar, savaşlar, politik kaoslar, iç savaş, yiyecek kıtlığı ve açlık, doğal felaketler, deprem, sel, nükleer veya çevresel felaketler gibi sebeplerle insanların göç etmesidir (Barışık, 2020: 12). Bir ülke içinde olabileceği gibi, ülkeler arası da gerçekleşebilir.

Gönüllü göç türünde kendi rızalarıyla hedeflenen yere, ülkeye gelen bireylerin, sorun çıkarıp ev sahibi toplumla çatışmada bulunmaları zorunlu göçe daha az olasıdır. Çünkü bireyler istedikleri için o toplumdadırlar. İstemedikleri takdirde tekrar göç edebilirler istedikleri bir ülkeye ve topluma ama zorunlu göçte böyle bir durum söz konusu değildir. Zorunlu göç, doğal veya insani bir dayatma sonucu gerçekleştiğinden zorunlu göçe maruz kalan insanlar için olumsuz pek çok sorun doğurması muhtemeldir.

3.2.3. Yasal Olup Olmamasına Göre Göç Türleri

Yasal göç (düzenli göç) ve yasa dışı göç (düzensiz göç) olarak ikiye ayrılmaktadır. Bir ülkeden diğerine göç etme sürecinde ülkeler göç olgusunu, belirli kanunlar yönetmelikler ve genelgeler çıkararak düzenlemişlerdir. Kimlerin, ne şekilde ülkeye gireceği ve ne kadar kalabileceği, ne zaman ve ne şekilde ülkeden ayrılması gerektiği bu kanunlarda düzenlenmiştir. Göç sürecini şekillendiren bu yönetmelik, kanunlar bizi yasal göç tanımına götürmektedir. Yasal göç, birey veya bireyler hem çıkış yaptığı ülkenin hem de giriş yaptığı ülkenin yönetmelik ve kanunlarına uyarak yeni ikamet yerlerine ulaşmaları olarak tanımlanabilir (Barışık, 2020: 4). Oturma ve ikamet izinleri vasıtasıyla gerçekleştirilen de bu kapsamda düşünülebilir.

Yasa dışı göç ise, ülkelerin düzenlemiş olduğu normlarının ihlal edilerek, ülkeye girilmesi, orada ikamet edilmesi, göç etme kurallarına uyulmayarak, pasaport veya seyahat belgesi ülkeler tarafından zorunlu tutulan belgeler olmadan uluslararası bir sınırın geçilmesi sonucu gerçekleştirilen göç türüdür (Barışık, 2020: 5). İnsan kaçakçılığı diğer bir ifadeyle göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti yasadışı göçün en önemli iki unsudur.

Buna ek olarak, yasal yollarla girilse dahi, yasal süre içerisinde çıkılmadığında, bireye tanımlanan ikamet süresinden fazla kalındığında yasal olarak başlayan göç, yasa dışı göçe dönüşebilmektedir.

3.2.4. Süresine Göre Göç Türleri

Sürekli göç veya geçici göç olarak ikiye ayrılır. Sürekli göç bireylerin yaşadıkları yerleri terk ederek başka bir yere kalıcı olarak yerleşmeleridir. Zorunlu veya gönüllü olabilir. Ülke içinde olabileceği gibi dış göç şeklinde de gerçekleşebilir. Tüm şekillerinde bireylerin gittiği yerden geri dönmemeleri temel kriterdir (Barışık, 2020: 11).

Geçici göçte, kalıcı bir şekilde yerleşme düşüncesi bulunmamaktadır. Bu göç türünde insanlar göç etmeye başlarken, insanların zihinlerinde az olsun çok olsun bir dönüş için tahmini bir süre bulunmaktadır.

Geçici göç kavramı, mevsimsel göçleri de içeren ve ondan daha geniş bir kavramdır. Mevsimlik göç, çalışılacak işin mevsime uygunluğu da göz önünde bulundurularak, belirli sürelerde başka yerlere çalışmak için gerçekleşen yer değiştirme hareketlerine denir (Yalçın, 2004: 20). Öğrencilerin eğitim amacıyla bulundukları yerlerden yurtiçine veya yurtdışına göç etmesi gibi durumlar mevsimlik göçün yanında geçici göçün diğer yönünü oluşturmaktadır.

Süresi bakımından değinilmesi gereken bir diğer göç türü ise transit göçlerdir. Bu göç türünde birey veya bireyler ne mevsimsel göçteki gibi belirli bir süre sonra eski yerleri geri dönme niyetindedirler, ne de sürekli göçteki gibi kalıcı olarak kalma niyetindedirler. Çünkü bazen bireyler göç etmek istediği ülkeye doğru yola çıktığında, güzergâhlarında bulunan başka ülke veya ülkelere uğrayarak, kalıcı olarak kalma düşüncesi olmadan belirli bir süre kalıp hedefindeki ülkeye geçmeyi planlamaktadır. Bu durum transit göç olarak tanımlanabilir (Battır, 2021: 85). Fakat transit göçle ilgili şu da bir gerçektir ki, transit göç düşüncesiyle bir ülkede bulunan bireylerin çeşitli sebeplerle o ülkede kalma süresi uzadıkça transit göçün kalıcı göçe dönüşme ihtimali artmaktadır.

3.2.5. Sayısına Göre Göç Türleri

Bireysel göç ve kitlesel göç olarak ikiye ayrılmaktadır. Bireysel göç, kişilerin tek başlarına ya da aileleriyle gerçekleştirdiği göç şeklidir. Bu göç türünde bireylerin istekleri ve gönüllülükleri belirleyicidir (Battır, 2021: 82).

Kitlesel göç ise toplumların ya da bir bölgede yaşayan topluluğun çoğunlukla savaş salgın, hastalık ve doğal afet gibi zorlayıcı sebeplerle birlikte göç etmesi, yer değiştirmesidir. Bazen iradi olarak da görülebilse de genellikle düzensiz ve öngörülmeyen bir zamanda gerçekleşen kitlesel göçün en önemli özelliği, göçmenlerin hayatını ve göç alan toplumu, ekonomik, sosyal ve kültürel yönden olumsuz etkileyebilme potansiyelidir (Battır, 2021: 82).

3.3. Tarihsel Süreçte Uluslararası Göç olgusu, Nedenleri ve Sonuçları

Göçün tarihi çok eski zamanlara uzansa da uluslararası göç olgusu biraz daha sınırlı yer kaplamaktadır. Uluslararası göçe sebebiyet veren nedenler zaman içinde farklılık göstermekte, doğurduğu sonuçlar da farklılaşmaktadır. Bu amaçlar uluslararası göçün anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

3.3.1. Tarihsel Süreçte Uluslararası Göç Olgusu

Eski çağlarda insan toplulukları avcı ve toplayıcı kabileler halinde yaşamaktayken tarımın keşfedilmesiyle yerleşik hayata geçiş başlamıştır. Yerleşik hayata geçen insanlar dönem dönem çevresel sebeplerle bulunduğu yeri değiştirmek durumunda kalmışlardır. Zaman içinde hemen hemen her bölgede göçler çeşitli sebeplerle meydana gelmeye devam etmiştir. Son iki yüzyılda meydana gelen göçler ise, insanların yaşamı çeşitli yönlerden etkileyerek onları dönüştürmektedir (Uzun, 2020: 57-58).

Kemal KARPAT, tarihsel süreç içerinde göç hareketlerini iki ayırmakta olup, birinci dönemin, sınırları belli olmayan devletler döneminde gerçekleştiğini- ki bu 3. ve 11. yüzyılda gerçekleşen göç hareketlerini kapsamaktadır- ikinci dönemin ise daha çok 18. yüzyılda sınırları belirli olan milli devletleri ortaya çıktığı dönemi kapsamakta olduğunu

belirtmektedir. İlk göç hareketleri, çoğunlukla doğudan batıya, kuzeyden güneye gerçekleşmekte olup bunlara örnek olarak, Hunların, Gotların yaptıkları göç verilebilir (Karpat, 2010: 72).

İkinci dönemde ise, yeni kıtalar Kuzey ve Güney Amerika, Avusturalya keşfedilmiş, Fransız ihtilali sonucu ulusal devletler ve sınırlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde Batı Avrupa'dan, Kuzey ve Güney Amerika ve Avusturalya'ya yoğun göç hareketleri meydana gelmiş olup 17-20. yüzyıllar arasında 65 milyon insanın göç etmiştir (Karpat, 2010: 73).

Uluslararası göç ulus devletin doğusuyla yakından ilgilidir. 19. yüzyılda ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla, bu anlayış çerçevesinde devletlerin toprakları üzerinde egemenlikleri kabul edilerek ulusal sınırlar çizilmiş, belirlenen toprak parçaları üzerinde yaşayan halk yurttaş olarak nitelendirilmiştir. Yurttaş olmayanlar yani yabancılar için ise pasaport vb. belgeler bu dönem içinde kullanılmaya başlanılmıştır. Bu bağlamda her ne kadar insanlar tarih boyunca çeşitli şekillerde göç etmiş olsa da uluslararası göç bu koşullarla ilgili olarak 19.yüzyılda gelişen bir olgudur (MiRekoç, 2014: 11).

Uluslararası göç hareketleri ülkeye vatandaşlık bağıyla bağlı olmayan bireylerin yani yabancıların ulus devlet sınırlarından içeriye girmesiyle meydana gelmektedir. Uluslararası göçün meydana gelmesi için, vatandaşlık bağıyla bağlı olmayan bireyler bu göç hareketini gerçekleştirmeli ve en az iki ulus devlet sınırının geçilmesi gerekmektedir (MiRekoç, 2014: 28).

Coğrafi keşifler ve sömürgecilik faaliyetleri başlayarak günümüze kadar devam eden uluslararası göçün zaman içinde gelişimi göz önünde bulundurulduğunda özetle 5 dalga şeklinde gerçekleştiği görülmektedir;

1. Dalga: 17. yüzyıldan Birinci Dünya Savaşına kadar olan dönemi içermektedir. Bu dönemde İngiltere, Hollanda, Fransa, Portekiz ve İspanya gibi yayılmacı Avrupa devletleri, var olan nüfus fazlalıklarını kullanarak sömürgeler oluşturmuştur. Binlerce kişi, Avrupa Afrika, Asya ve Amerika'daki topraklara sömürgecilik sürecinde göç etmiştir.

2. Dalga: 17-18. yüzyıllarda köle ve işçilerin yer aldığı göçleri kapsamaktadır. Bu dönemde Avrupalılar, Batı Afrika'dan Amerika'nın güneyine, Karibin adalarına, Brezilya ve Guyana'ya köleler taşımışlardır. İngilizler ise, Fiji, Jamaika, Surinam ve Trinadad gibi ülkelere ve Doğu Afrika'ya Asya'nın güneyinden işçiler getirmiştir. 1850'lere kadar Afrika'dan Amerika'ya yaklaşık 15 milyon köle getirilmiştir.

3. Dalga: İmparatorlukların dağıldığı Birinci Dünya Savaşından İkinci Dünya Savaşının bitimine kadar olan zaman aralığından oluşmaktadır. Habsburg ve Osmanlı devletlerinin yıkılmasıyla yeni devletler kurulmuş, fakat bu kurulan devletler nüfus bakımından homojen yapıya sahip değillerdir. Nüfuslarını homojenleştirme amaçları taşıyan bu yeni kurulan devletlerin kendi içlerinde bulunan etnik azınlık ve grupları göç etmeye zorlaması bu dönemde göçlerin gerçekleşmesine neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyası ve Bolveşik Rusların azınlıklara uyguladığı baskı ve gerçekleştirdiği işgaller sonrasında da çeşitli göçler meydana gelmiştir.

4. Dalga: İkinci Dünya Savaşının sona ermesiyle birlikte, sömürge ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmasıyla yeni ülkeler meydana gelmiştir. Yeni bağımsızlıklarını kazanan bu ülkelerden sömürgeci ülkelere göçler meydana gelmiştir. 4. dalga bu göç hareketlerini kapsamaktadır.

5. Dalga: İkinci Dünya Savaşı sonrasında, ABD, Batı Avrupa ve petrol zengini ülkelerde iş gücü gereksinimleri ortaya çıkmaya başlamış, bu iş gücü açığı, çevre ülkelerden karşılanmaya çalışılmıştır. Bunun sonucu olarak da bu ülkelere uluslararası işçi göçleri gerçekleşmiştir. Bu durum da 5. dalga göçleri meydana getirmektedir. Uluslararası işçi göçleriyle başlayan 5. dalga göçler, günümüze kadar olan süreci kapsamaktadır (Yalçın, 2004: 99-102).

Coğrafi keşifler, sanayi devrimi ve sömürgecilik hareketleri göçü etkileyen unsurlar arasındadır. Yeni kıtaların keşfedilmesi sonucu Kuzey ve Güney Amerika'ya, Avustralya ve Yeni Zelanda sömürgeleştirilmiş, zamanla bu bölgelere Avrupa kıtasından insanlar göç etmiş, Afrika kıtasından köle olarak milyonlarca insan getirilmiştir. 1500'lerden 1820 yılına kadar sadece Amerika'ya göç eden insan sayısı 2.6 milyondur. 1502-1830 yılları arasında

Afrika'dan, o gün Portekiz kolonisi olan Brezilya'ya ise 3,6 milyon Afrikalı getirilmiştir (Uzun, 2020: 61-62).

Avrupa devletlerinin sömürgecilik faaliyetiyle başlayan göç hareketleri, Birinci Dünya Savaşına kadar sürmüş olup, Avrupa ülkelerinden Avustralya'ya, Kuzey ve Güney Amerika'ya, Güney Afrika ve Yeni Zelanda'daki sömürgelere gerçekleşmiştir. 1821-1921 yılları arasında 55 milyon Avrupalı, bu göç hareketlerinde yer almıştır (Abandan-Unat, 2019: 75).

Birinci Dünya Savaşı sonucunda, imparatorluklar yıkılıp yerine ulus devletler kurulmuş, bu dönemde genellikle homojen nüfusları oluşturmayı amaçlayan ulus devletlerarasında nüfus mübadelesi meydana gelmiştir. Bu durum da kitlesel göçlere sebebiyet vermiştir (Abandan-Unat, 2019: 76). Sadece Türkiye-Yunanistan arasındaki bu mübadele 1.7 milyon insanı etkilemiştir. Ayrıca 1914-1922 yılları arasında süren Birinci Dünya Savaşı 5 milyon insanı evsiz ve yurtsuz bırakarak mülteci konumuna getirmiştir (Uzun, 2020: 66-67).

Büyük yıkımlara yol açan İkinci Dünya Savaşı da pek çok insanın göç etmesine sebebiyet vermiştir. Savaş sırasında Nazi Almanyası tarafından Almanya'dan dışarıya atılan 7-8 milyon insan ve Sovyetler Birliği tarafından doğu Avrupa'dan Almanya'ya göçe zorlanan 9-10 milyon insan dahil olmak üzere, 30 milyon insan yerinden edilmiş, savaşın başlangıcından 1945'e kadar 40 milyon insan savaşı sonucu yurtlarını terk ederek mülteci konumuna gelmiştir (Uzun, 2020: 67).

İkinci Dünya Savaşından sonraki süreçte ise, sömürgeciliğin sona ermesiyle, Asya, Ortadoğu ve Afrika'da yeni devletler meydana başlamıştır. Fakat bu devletlerin yaşadıkları siyasal sorunlar yeni göç hareketlerine sebebiyet vermiştir. 1947'de yılında 14 milyon Hindu, Müslüman ve Pakistanlının etkilendiği Hindistan'ın bölünmesi olayı dünyada gerçekleşen en büyük göç hareketini meydana getirmiştir. Bu sebeple 6 milyon Müslüman Hindistan'dan yeni kurulan Pakistan'a göç etmiştir (Abandan-Unat, 2019: 76).

İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa, Kuzey Amerika, Avustralya'nın hızlı sanayileşme sürecine girmesiyle işgücüne duyulan gereksinim arttığından, 1945 yılından

petrol krizinin yaşandığı 1973-74 yılına kadar bu işgücü ihtiyacı göçmen işçiler tarafından gerçekleştirilmiştir. Misafir işçi kavramıyla anılan bu işçiler, Avrupa'nın çevresinde yer alan ülkelerden Batı Avrupa ülkelerine, ''sömürge işçileri'' olarak tanımlanan işçiler ise eski sömürgelerden sömürgeci devletlere göç etmesi yanında, Asya ve Latin Amerika'dan Kuzey Amerika ve Avusturalya'ya işçi göçleri gerçekleşmiştir (Castle ve Miller, 2008: 95-96).

1980'lere doğru Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi de büyük bir kitlesel göç hareketini doğurmuştur. 1989'da Sovyetler Birliği'nin işgali sona erene kadar, 5 milyon Afgan, çevre ülkelere göç etmiştir. Afganistan'da o günden bu güne istikrar sağlanamadığından günümüzde de Afganistan'dan dışarıya göç devam etmektedir (Uzun, 2020: 70).

1970'li yıllardan itibaren uluslararası göç giderek hızlanmış, doğduğu yeri terk ederek farklı bir ülkeye göç eden insan sayısı 1965 yılında 75 milyonken, 2000 yılında 150 milyona, 2002 yılında ise 185 milyona ulaşmıştır. Bu sayı o dönemde dünya nüfusunun yüzde 2'sine tekabül etmekteydi (Castle ve Miller, 2008: 4-8). 2019 sonu itibariyle ise bu sayı dünya nüfusunu yüzde 3.5'ine tekabül eden 272 milyona çıkmıştır. 272 milyonun yaklaşık olarak üçte ikisini işçi göçmenler oluşturmaktadır (IOM, 2020a: 2).

Son yıllarda Suriye'de iç savaşın çıkması ve Rusya-Ukrayna arasındaki savaş pek çok insanın göç etmesine sebebiyet vermiştir. 2011 yılında Suriye'de iç savaşı çıkması sonucu geçen 13 yılda 6.8 milyon insan yerinden edilmiş, 5.2 milyon insan ise diğer ülkelere sığınmıştır (UNCHR, 2024). Ukrayna-Rusya arasında devam eden savaşta ise Ukrayna'dan 2024 yılı itibariyle başta Avrupa ülkeleri olmak üzere çeşitli ülkelere sığınan Ukraynalı sayısı 6 milyon 479 bine ulaşmış, 3 milyon 479 bin kişi ise yerinden edilmiştir (UNCHR, 2024).

Göç terimleri sözlüğünde ''Kişilerin geçici veya daimi olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutat olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları'' olarak tanımlanan uluslararası göçün (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 59) 5 temel eğilim bulunmaktadır. Bunlar;

- Göç küreselleşmektedir: Bu göçün dünyadaki etkisini arttırmaktadır.

- Göç hızlanmaktadır: Uluslararası göçün hacminde artış göze çarpmaktadır.

- Göç farklılaşmaktadır: Ülkeler tek tip bir göçe maruz kalmamakta, ister emek göçü ister mülteci göçü olsun bunları aynı anda tecrübe etmektedirler.

- Göç kadınsallaşmaktadır: Daha önce gerçekleşen emek ve mülteci göçlerinde erkeklerin sayısal ağırlığı bulunurken, farklı göç tiplerinde kadınlar çoğunluğu oluşturabilmektedir.

- Göç giderek siyasallaşmaktadır: Uluslararası göç, devletlerin diğer devletlerle bulunan ilişkilerine, iç politikalarına ve ulusal güvenlik politikalarına tesir etmektedir (Castle ve Miller, 2008: 12-14).

Uluslararası göç dünyanın dört bir yanında gerçekleşmeye devam etmektedir. Az gelişmiş veya gelişmekte olan Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinden çıkan göç hareketlerinin hedefi gelişmiş olan Avrupa, Kuzey Amerika ve Okyanusya ülkeleridir (Toksöz, 2006: 2).

3.3.2. Uluslararası Göçün Nedenleri

Uluslararası göç hareketlerinin temelinde pek çok neden bulunmaktadır. Bu nedenleri tasnif etmek amacıyla 4 gruba ayrılarak incelenebilir; Bunlar ekonomik nedenler, siyasi ve politik nedenler, çevresel faktörler, sosyo-kültürel faktörler olarak sıralanabilir.

Ekonomik nedenli göçler, yoksulluk, ücretlerin düşük olması, işsizlik, ekonomik istikrarsızlık, kötü çalışma koşulları, sosyal güvencede yoksunluk gibi ekonomik temelli sebeplerle gerçekleşmektedir (Doğan, 2020: 80-81). Birey veya gruplar ekonomik olarak daha iyi koşulları amaçladıkları için göç etme kararı almaktadırlar.

Siyasi ve politik nedenlerde birey ve topluluğa yönelen bir baskı söz konusudur. Savaş ve iç savaşlar nedeniyle ya da dinsel veya mezhepsel, ideolojik baskılar, terör ve şiddet kaynaklı güvenlik endişesi ya da etnik, milliyete yönelik baskı ve dışlanmalar, iki devlet arasında gerçekleşen nüfus değişimleri, mübadeleler, devletlerin belirli amaçları

gerçekleştirmek için uyguladığı kitlesel yer değişiklikleri siyasi/politik nedenlerle gerçekleşen göçler olarak sıralanabilir (Battır, 2021: 71). Birey veya bireyler tüm bu sebeplerle göç etme kararı almaktadır veya almak zorunda bırakılmaktadırlar.

Çevresel faktörler, içinde yaşadığımız dünya ve doğadan kaynaklanmaktadır. İnsanlar, hayvanlar canlılar, hayatlarını devam ettirmek için belirli bir doğal şartlara gereksinim duymaktadır. Bu şartların değiştirme veya kötüleşmesi canlılığı tehdit edebilmektedir. İklim değişikliği, volkanik patlamalar, kuraklık ve aşırı yağıştan kaynaklı seller, fırtınalar, erozyon, çölleşme, buzulların erime ve deniz seviyesinin yükselmesi, su ve gıda kıtlığı gibi sebeplerle yaşam koşulları kötüleşen veya yaşamın imkânsız hale geldiği yerde yaşayan insanlar hayatlarını devam ettirmek için göç etmek durumunda kalmaktadırlar (Doğan, 2020: 87-88). Günümüzde artan iklim krizi ve doğal felaketler düşünüldüğünde çevresel nedenli göçlerin artması olası görünmektedir.

Uluslararası göç hareketlerini etkileyen sosyal kültürel faktörler bulunmaktadır. Bunların başında eğitim gelmektedir. Eğitimli bireyler, yeteneklerini geliştirerek daha kalifiye hale gelerek daha iyi bir yaşam olanaklarına kavuşmayı amaçlamaktadırlar. Ayrıca aileler, ekonomik yönden gelirlere ihtiyaç duyduklarında gelirlerini daha da arttırmayı amaçladıklarında, aile üyelerini dış ülkelere, bölgelere gönderebilmektedirler. Böylece oradan gelecek kaynak akışıyla yeni gelirler elde edebilmektedirler. Bunlardan bağımsız olarak bireyler yurt dışından yapılan evliliklerle, kariyer yapma, ar-ge çalışmalarında bulunmak amaçlarıyla ya da daha özgür bulunduğu yer daha iyi olanaklara sahip bir ortama kavuşmak amacıyla başka bir ülkeye göç edebilmektedir. Daha iyi sağlık hizmetleri ve dinsel sebepler, sanat ve kültürel faaliyetler de sosyal kültüre nedenler arasında sayılabilir.

Uluslararası göç hareketinin ortaya çıkmasında bu nedenler tek biri etkili olabileceği gibi, aynı anda birden fazla neden de birey üzerinde etkili olabilir ya da bunlarda farklı olarak öznel birçok neden insanların göç etme kararı almasında etkili olabilir.

3.3.3. Uluslararası Göçün Sonuçları

Uluslararası göçün bir takım etki ve sonuçları bulunmaktadır. Uluslararası göç etki ve sonuçları bakımından hem fayda hem de tehditleri beraberinde getirmektedir. İnsan

topluluklarının hareketiyle meydana gelen uluslararası göçte, birey ve toplulukların hareketleri kargaşaya yol açmadan belirli düzen içinde yönetilebildiğinde bir güç, tam tersi olarak yönetilemeyip kargaşaya yol açtığında ise, bir problem kaynağı olabilmektedir (Altan ve Budak, 2023: 1421). Bu bağlamda sonuç ve etkiler göç veren ülke ve göç alan farklı şekilde gerçekleşmektedir. Birisi için olumlu olurken diğeri için olumsuz olabilmektedir.

Göçün göç veren ülkelerde çeşitli etkileri bulunmaktadır. Göçe kaynaklık eden ülkede göç, fazla nüfusun dışarı gitmesi sebebiyle toplumda bulunan işsizlik oranlarını düşürebilir, yurt dışına giden işçilerden gelecek olan paralarla ekonomilerine katkı sağlayabileceği söylenebilir (Yılmaz, 2014: 1692). Bu bağlamda göçün göç veren ülke için olumlu etki ettiği söylenebilir.

Bir diğer olumlu etkisi ise, göç veren ülkelerin, vatandaşlarının yurt dışında kazandığı tecrübe bilgi birikiminin ülkeye aktarılmasıyla ülkedeki beşeri sermayenin gelişmedir (Yılmaz, 2014: 1692). Gerek çalışılan işte kazanılan tecrübe ve bilgiler, gerekse alınan eğitim sayesinde kazanılan bilgiler bu yolla ülkeye aktarılabilmektedir.

Fazla nüfusun gitmesi ve işsizliğin düşmesi olumlu sonuçlar doğurabildiği gibi olumsuz sonuçlar da doğurabilmektedir. Çünkü eğer göç eden birey veya bireyler eğitim ve kalifiyeli ise bu durum, göç veren ülke için olumsuz sonuç doğurmaktadır (Yılmaz, 2014: 1693). Eğitimli ve kalifiye bireyler ülkeden göç ettiği takdirde ülke bu eğitimli ve kalifiye insanlardan mahrum kalmaktadır. Bu da diğer ülkelerden geri kalınmasına kalkınmanın yavaşlamasına veya hiç gerçekleşmemesine neden olabilmektedir.

Göç, göç alan ülkelerde de sonuçları doğurmaktadır. Göç edilen ülkelerde eğer iş güçlerini ihtiyaç duyuluyorsa diğer ülkelerden gelen göçmen işçiler sayesinde maliyet ve emek harcamadığı ucuz işgücünü kendisine çekerek diğer ülkelerle rekabet etmede bir adım öne geçebilmektedir (Yılmaz, 2014: 1694). Göçler sayesinde gelişmiş ülkeler, ihtiyaç duyduğu işgüçlerine ucuz ve hızlı bir şekilde ulaşabilmektedir. Nüfus artış hızı azalan ve nüfusları yaşlanan ülkelerde dışardan gelen göçmen işçiler sayesinde, insan kaynağı ihtiyacı karşılanabilmektedir. Devletlerin kalkınmalarını hızlandıran ve devamlılığını sağlayan bir unsura dönüşebilmektedir.

Ayrıca eğitimli ve kalifiyeli bireyin göç etmesi, göç veren ülke için olumsuz bir sonuç doğururken, göç alan ülke için olumlu bir sonuç doğurmaktadır. Eğitimli ve kalifiye bireyin tecrübe ve bilgisi ister istemez göç ettiği ülkeye aktarılacaktır. Fakat özellikler yasa dışı göçler, gelişmiş ülkelerdeki işsizlik oranlarını arttırabilir. İşgücü arzı arttığı için işgücü ücretlerinde düşüş meydana gelmektedir. Yasa dışı göçmenlerin ucuz işgücü olarak piyasada yer alması, ülkelerin ekonomin dengelerini değiştirmektedir (Şener, 2017: 18).

Uluslararası göç sebebiyle, hemen hemen çoğu emtiaya talep artacağından, piyasada canlanma meydana gelebilmektedir. Talep artışı karşılanabildiği durumlarda üretim artarak büyüme hızlanmaktadır. Buna bağlı olarak göçmenlerin geldiği ülkeye ihracat artabilmektedir. Fakat mal ve hizmetlere dair olan talep karşılanamadığı durumlarda ise fiyatların artması kaçınılmazdır (Ünsal, 2019: 55).

Göçmenler, göç ettikleri ülkelere yaptıkları yatırımlarla katkı sağlayabilmektedirler. Bu yatırımlar sonucu yeni iş olanakları ortaya çıkabilmektedir (Ünsal, 2019: 56). Bu durum da göç alan ülke ve ekonomisi için olumlu bir durumdur.

Uluslararası göç, göç alan ülke için siyasal, sosyal ve kamusal sorunlar oluşturabilir. Göç alan ülkelerde göç edenlerle, yerel halk arasında uyum ve entegrasyonda problemlerine yol açabilmektedir (Çetiner ve Günay, 2021: 4). Toplumda ‘’Onlar’’ ve ‘’Biz’’ ayrımı meydana oluşturabilmektedir. Bunun sonucu olarak da ırkçılık ve göçmen karşıtlığı, aşırı sağ görüşler toplumda yayılabilmektedir (Şener, 2017: 18).

Hızlı ve plansız gerçekleşen göç hareketleri, işsiz ve gelirden yoksun göçmen ve mültecileri, suça yatkın hale getirebilmektedir. Uyum sorunları ve umutsuzluk duygusuyla çeşitli suçlara bulaşabilmektedirler. Bu durum da devlet ve toplum güvenliği, asayiş sorunları algısına neden olabilmektedir (Çetiner ve Günay, 2021: 5).

Büyük kitlesel göçler söz konusu olduğunda, göç alan ülke hazırlıksızsa konut açığı ortaya orta çıkmasına neden olabilmektedir. Bu sorunu ucuz ve hızlı bir şekilde aşmak için gecekondulaşma, gettolaşma yaygınlaşmakta, bu da imar sorunu ve mekânsal bozulmalara yol açabilmektedir (Çetiner ve Günay, 2021: 9). Konut açığına bağlı olarak konutlara talep artmakta bu da konut fiyatlarının artışına sebep olabilmektedir.

Göçler sonucu farklı grup ve kültürler bir araya geldiğinden, sosyal ve mekânsal ayrışma riski ortaya çıkmakta, altyapı ihtiyacı artmakta, gelir eşitsizliği, güvenlik ve sosyal uyum sorunlarına ortaya çıkabilmektedir (Çetiner ve Günay, 2021: 9) . Özellikle kitlesel göçlerde, göçe maruz kalan şehirler ve ülkeler aldığı büyük göçlerden dolayı sahip olduğu nüfustan çok daha fazla insana altyapı, belediye hizmetleri, sağlık ve eğitim hizmetleri vermek durumunda kaldıklarından, göç alan şehir ve ülkelerin altyapı, belediye, sağlık ve eğitim sistemleri sınırlarının üzerinde hizmet vermek durumunda kalabilmektedir. Bu durum da devletin kamu hizmetlerini sağlama kapasitesi üzerinde baskı oluşturmakta, kaynakların dağılımı konusunda çatışma riskini doğurabilmektedir. (Şener, 2017: 19)

Kitlesel ve yasa dışı olarak gerçekleşen göçlerde göçmenler, kötü hijyen koşullarına sağlıksız beslenme ve salgın hastalıklara maruz kaldığından, göç ettiği bölgelere yeni hastalıklar ve sağlık problemleri taşıyabilmektedirler (Çetiner ve Günay, 2021: 14). Bu durum da göç alan ülkede yeni hastalıklar veya sağlık sorunlarının görülmesine neden olabilmektedir.

Uluslararası göç ulusal güvenlik konusuyla da yakından ilişkili sonuçları da bulunmaktadır; Uluslararası göç, devletin asli unsurlarından olan egemenliği baskılayarak sınırlandırabilir, ülkelerin devlet yapılarına ve yerleşmiş kimliklerine derinden sarsabilir. Ülkenin demografik yapısında değişiklikler meydana getirerek ulusal kimlik ve toplum güvenliğini geri dönüşü olmayacak bir şekilde etkileyebilir. Uluslararası göç, başka devletleri etkileyecek şekilde ve ulusal amaçları elde etmek amacıyla bir araç olarak kullanılabilir (Şener, 2017: 17). Tüm bu sebepler ulusal güvenlikle yakında ilişkilidir.

Uluslararası göç, bireylerin kişilikleri üzerinde de değişiklikler meydana getirmektedir. Topluluk halinde yaşan insanlar ister istemez bir toplumun içinde doğup büyümekte, doğup büyüdüğü toplumun siyasal, sosyal ve kültürel işleyişini ve özelliklerini benimsemektedir. Birey zaman içinde bu şekilde toplumsallaşmaktadır. Bir toplumdan çıkıp başka bir topluma giden bireyler, eski toplumsal, sosyal ve siyasal ilişkileri benliklerinde işlenmiş olsa da göç ettiği toplumda yeni sosyal, siyasal ve kültürel işleyişler bulunduğundan bütün bur ilişkiler ağın tekrar öğrenilmesi gerekmektedir (Adıgüzel, 2016: 54).

Göçler bireyler üzerinde aynı zamanda bilinçlenme meydana getirmektedir. Doğup büyüdüğü yerden farklı bir yere ve kültüre göç eden birey, buradaki genellikle tamamen yabancı olduğu bir düzenle karşı karşıya kalmaktadır. Burada yabancılık hissi, bireyin kendisini sorgulamasına neden olarak, bireyi aklını kullanarak bu yeni düzende varlığını devam ettirebilmesi için çareler bulmaya, ona uyum sağlamaya zorlar. Bunun sonucu olarak, yabancı olduğu ortama göç eden birey, düşük sosyal ve ekonomik koşullarını iyileştirmeye çalışır. Bu şekilde, hem yabancılık hissinden kurtulabilecektir hem de kendi varlığını devam ettirebilecektir (Karpat, 2010: 83). Sonuç olarak uluslararası göç, göç alan ülkeyi ulusal güvenlik, ekonomik güvenlik, sosyal ve kültürel güvenlik yönünden pek çok şekilde etkileyebilmektedir.

Göç, göç veren ve göç alan ülkeleri etkilediği kadar transit ülkeleri de etkilemektedir. Göçmenler, hedefledikleri ülkelere gidebilmek için çeşitli nedenlerle başka ülke veya ülkeleri güzergâh olarak kullanabilmektedir. Bu ülkelere yerleşme amaçlamayan göçmenler, genellikle yasa dışı göç söz konusu olduğunda kaçakçılar vasıtasıyla ülkeye sokulmakta yine kaçakçılar vasıtayla ülkeden çıkarılarak hedeflenen ülkeye götürülmektedir. Bu süre boyunca göçmenler, sınırlı da olsa yolları üzerindeki ülkelerde bulunmaktadırlar. Bu kalışlarının da ülkelere bir takım potansiyel etkileri olabilmektedir.

Transit ülkede bulunan göçmenler, çetelerin, terör örgütlerinin ellerine düşebilir ve her türlü faaliyete kullanılabilir. Ayrıca o ülkede sınırlı sürede geçimini sağlamak ve ya kaçakçıların parasını ayarlamak durumunda olduğu için çalışarak para kazanması gerekebilir. Bunun sonucu olarak kaçak çalışarak vergi kaybına sebebiyet verebilir. Kaçakçılara vermesi gereken parayı elde etmek için suçlara bulaşabilir. Ülke dışına yollayacağı dövizlerle, ülkeden döviz çıkışına yol açabilir. Transit ülkede yakalandığı takdirde göçmene yapılacak masraflar nedeniyle ülkeye külfet oluşturabilir (Yılmaz, 2014: 1697).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
GÖÇ KURAMLARI VE GÖÇLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

4.1. Göç Kuramları

Göç olgusunu açıklamaya çalışan birden çok kuram olmakla birlikte, doğa kanunlarında olduğu gibi bir kuramla bütün göçleri açıklamaya çalışmak ve her göç durumuna uygun bir kuram oluşturmak pek olası görünmemektedir. Bir göç durumunu açıklamak için bir kuram yeterli olurken, başka bir göç durumunu açıklama da yetersiz kalabilmektedir. Çünkü göç, toplumsal varoluşun bütün hücrelerine nüfuz eden, kendi özgün dinamiklerini ve farklılıklarını barındıran bir süreçtir (Castle ve Miller, 2008: 30). Bu yüzden bütün bu farklılıkları tek bir kuramla açıklamak zordur. Dolayısıyla bazen eski kuramlardan da yararlanılarak birbiriyle ilintili ve aralarında tutarlılık bulunan göç teorileri veya birbirinden oldukça farklı göç kuramları oluşturulmuş, göç süreçleri bu teoriler aracılığıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

Kuramların toplumsal olaylar incelenirken bir çerçeve sağlamasından ötürü, göç olgusunun anlaşılması için de oldukça elzemdir. Göç kuramları göçü anlamaya ve sistematik şekilde açıklamaya yöneliktir. Şunu da belirtmek gerekir ki, bu güne kadar geliştirilen kuramlar, göçün belirli bir yönünü veya belirli bir konjonktürdeki kısmını açıklayabilmektedir (Sirkeci ve Yaylacı,2019: 15-16). Ama yine de bu çaba ve birikim oldukça önemlidir.

4.1.1. Ravenstein'in Göç Kanunları

Göçün anlaşılması ve sistematik hale getirilip bir kuramla açıklanmaya çalışılması yönüyle Ravenstein'in Göç Kanunları kuramı ayrı bir öneme sahiptir. Göç olgusuna ilişkin ilk tartışmaları başlattığından, 1885 ve 1889 yıllarındaki ''The Laws of Migration'' çalışmaları klasik göç kuramlarının öncüsü olarak kabul edilmektedir. Ravenstein'e göre, en önemli göç sebebi bireylerin ekonomik açıdan koşullarını daha iyi hale getirmeye dair arzularıdır (Battır, 2021: 17).

Ravenstein'in Göç Kanunları 7 maddeden oluşmaktadır (Çağlayan, 2006: 69-70):

1. Göç ve mesafe ilişkisi: Göçlerde mesafe belirleyici etkenlerden birisidir. Yani göçmenlerin çoğu kısa mesafe olarak göç etme eğilimindedirler. Kısa mesafeli göçler, göç dalgaları yarattığından, bu göçü emecek sanayi ve ticaret merkezine doğru yönelmektedir. Hangi sebeple olursa olsun, göç kararını alan insanlar için çevrelerindeki en yakın yer göç etme nedenlerini karşılıyorsa oraya göçerler. Çünkü bu hem kolay ve zahmetsizdir hem de daha az maliyetlidir.

2. Göç ve basamakları: Göç hareketleri kademe kademe ilerlemekte ve sürekli bir dolanım halindedir. Kırsaldan kente gerçekleşen göçler sonucu kırsalda oluşan boşluklar yine başka bölgelerden gelen göç hareketleri sonucu doldurulmaktadır. Bu döngü devam ettiğinden, oluşan bu göç dalgaları ülkenin veya kentin en uç noktalarına kadar ulaşmış olmaktadır.

3. Yayılma ve emme Süreci: Bu iki süreç birlikte işlemektedir. Göçler, cazip hale gelen kentlere yönelmekte ve bu kentlere yönelen göçler, yayılma sonucu insan kaynağına ihtiyaç duyan kent ve kent piyasası tarafından emilmektedirler.

4. Göç zincirleri: Göçler, zincirleme olarak gelişirler. Göç alan yerler göç de verebilir. Her bir göç akımı başka akımını yaratmaktadır. Bu yönüyle göç, bir kez başladığında zincirleme olarak peş peşe devam eder.

5. Doğrudan göç: Diğer maddelerden farklı olarak, ticaret ve sanayi bakımından gelişmiş durumunda bulunan kentlere gerçekleşen uzun mesafeli göçler, dolaylı ve basamaklı olarak gerçekleşmez. Uzun mesafeli göçlerde göçün hedefi doğrudan sanayi ve ticaret bakımından gelişmiş olan kentlerin kendisidir.

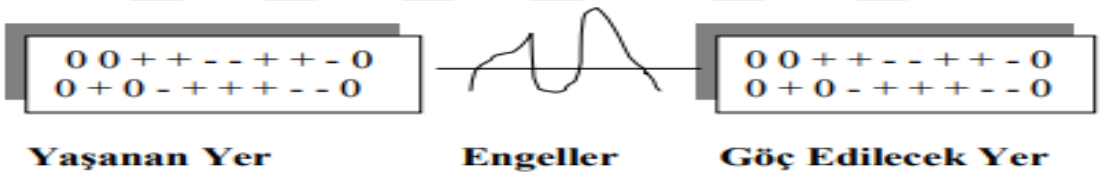
6. Göç ve kır- kent ilişkisi: Kırda yaşayan insanlar, kentte yaşayan insanlara göre daha çok göç etme eğimindedirler. Kırsalda ve kentlerde yaşayan insanların göç etme eğilimi yaşadıkları yer tarafından şekillendirilmektedir.

7. Göç ve kadın-erkek ilişkisi: Bireylerin göç tercihlerinde cinsiyetleri önemli bir etkendir. İç ve kısa mesafeli göçlerde kadınlar daha fazla göçme etme eğilimindeyken, uzun mesafeli göçlerde erkekler daha fazla göç etme eğilimindedirler.

Ravenstein'in görüşleri İngiltere'nin o dönemdeki iç göçlerini açıklamaya yönelik olup geçerli bir açıklama sunabildiği ifade edilebilir (Sirkeci ve Yaylacı, 2019: 20).

4.1.2. İtme-Çekme Kuramı

İtme-çekme kuramı, ilk kez Everett Lee tarafından 1966 tarihinde Göç Teorisi adlı eserinde kuram haline dönüştürülmüştür. Yıllar içinde başka yazar ve düşünürler tarafından da katkıda bulunularak geliştirilen kuram, göç sürecinde bireyin mekanizmalarına odaklanmaktadır. Lee, göç sürecini dört maddede açıklamaya çalışmıştır (Yalçın, 2004: 30). Bunlar sırasıyla, yaşanan yerle ilgili faktörler, gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler, işe karışan engeller ve bireysel faktörler şeklinde özetlenebilir.

Şekil 1. Yaşanan ve gidilecek yerdeki itici ve çekici faktörler ve engeller
Kaynak: Çağlayan, 2006: 73.

Şekil 1'de resmedildiği gibi, yaşanan yer ve gidilecek yerler ilgili olumlu (+) ve olumsuz (-) yönler bulunmakta, bunlar itici ve çekici faktörleri oluşturmaktadır. Sıfır (0) ise nötr bir durumu simgelemektedir.

Bu kurama göre yaşanılan yerle ilgili olumlu ve olumsuz koşullar birey tarafından ölçülüp tartılır. Gidilecek yerle ilgili olumlu ve olumsuz koşulların değerlendirilmesi yapılarak, göçe engeller kısmında bireyin önüne çıkan engeller veya çıkabilecek tehditler hesaplanır ve bu üç durumun kendi içlerinde ayrı ayrı rasyonel değerlendirilmesi yapılarak göç kararı alınır ya da alınmaz.

İtici faktörler, birey veya bireyler için yaşanılan yerden göç etmek için sebepler oluştururken, çekici faktörler, göç kararının nereye gerçekleşeceğine dair süreci belirler. Sonuçta, göç etmekte kararlı bir insan için göç edilecek yerlere dair alternatif yerler ve ülkeler bulunmaktadır. Burada da çekici faktörler devreye girerek çekici faktörlerin cazip hale getirdiği yerlere, ülkelere göç gerçekleşmektedir.

Bireyler için yaşanılan yerle ilgili çeşitli durumlar itici faktörler olarak algılanabilir. Bunlar, ekonomik, sosyolojik, kültürel faktörler olabileceği gibi, komşulukla, ailevi sebeplerle, toplulukla veya kişisel sebeplerle de olabilir. Yaşanılan yerle ilgili hangi faktörün itici sebep olarak değerlendirileceği birey tarafından çok zorlanmadan tayin edilebilir. Göç edilecek yerin durumu, barındırdığı belirsizlikler ve riskler aynı kolaylıkla belirlenememektedir. Bu da göç kararını zorlaştırmaktadır.

İtici ve çekici faktörlerin etkileri bireyden bireye değişmektedir. Nitekim bireyin kim ve nasıl birisi olduğu, nasıl bir sosyo-ekonomik durumun parçası olduğu, onun karakterini ve bu sebeple de tercihlerini veya tercih etmeme durumunu etkilemektedir. İmkânların sınırlı olduğu kırsalda veya geri kalmış bir ülkede yaşayan bir birey için, kent ve gelişmiş ülkeler cazipken, gelişmiş bir ülkede yaşayarak iyi bir birikimle emekli olmuş bireyler için sakin bir hayat geçirebilecekleri bölgeler ve ülkeler cazip gözükebilmektedir.

Burada en önemli noktalardan birisi bireysel faktörlerdir (Sirkeci ve Yaylacı, 2019:20). Sonuçta ortada sadece tek ‘’bir’’ realite vardır, birden fazla değil. Ama bu durumu farklı şekillerde yorumlayan birden fazla birey bulunmaktadır. Bu binlerce bireyden her birisi için, itici ve çekici faktörler, engeller ve riskler kişilerin eğitim durumlarına, cinsiyetlerine, maddi durumlarına, aile bağlarına, toplumsal yapılarına, dinlerine, ideolojilerine, karakterlerine, ırklarına göre değişebilmektedir. Aynı durum bir birey için, göç etme kararı aldırırken, bir başka birey için göç etme kararı aldırmayabilir. Herkes için geçerli olan bir itme-çekme faktörünün olmadığından bahsedilebileceğinden dolayı bu değişkenlik ve karmaşıklık içinde, itme çekme faktörlerinin doğru bir biçimde oluşturulması için, bu faktörler farklılık arz eden sınıflar için doğru bir biçimde tanımlanmalıdır (Çağlayan, 2006: 73).

İtme çekme kuramında, engelleyici faktörler, göçün belirleyenlerindendir. İki boyutlu olmak üzere kişisel (mikro) faktörler ve kişisel olmayan (makro) faktörler olarak sıralanabilir. Mikro faktörler, kişisel farklılıklardır ve bunu temel alır. Kişinin karşılaşabileceği hukuksal, ekonomik ve sosyal belirsizlikler, göç edilecek yere olan mesafe ve buraya ulaşmanın maliyeti, ulaşım imkânları mikro faktörlere örnek verilebilirken, katı göç kanunları, ırk ya da ulusal kimliğe gönderme yapan göç sistemleri, göçe fiziksel uygunluk ve sağlamlık kontrolleri gibi göçmenlerin karşılaşabileceği daha üst düzeydeki faktörler, göçü engelleyen makro faktörlere örnek verilebilir (Çağlayan, 2006: 74).

Ravenstein'in göçle ilgili görüşlerinin Lee tarafından gözden geçirilerek geliştirilmesiyle göçe dair yeni bir bakış açısı sunan İtme-çekme kuramı, 19. yüzyılın ortalarından 1960'lı yıllara kadar bu alanda hakim olmuştur (Sirkeci ve Yaylacı, 2019: 20-21).

4.1.3. W.Petersen'in Göç Tipolojisi kuramı

Petersen göçü, bir sistematiğe kavuşturmak için ilkel göç, zorunlu ve yönlendirilen göç serbest göç ve kitlesel göç olmak üzere beş başlıkta incelemiştir.

İlkel göçte, ilkel kavramıyla, ilkel insanlardan veya insanlığın ilkelliğinden ziyade, insanın doğa karşısındaki çaresizliği vurgulanmaktadır. İnsanların karşı koyma ve engelleme gücü bulunmadığı doğal afetler ve doğa olayları sonucu gerçekleşen göçlerdir. Ekolojik faktörler, bu göç türünün itici faktörlerini oluşturmaktadır. İlkel göçlerde, muhafazakâr bir eğilim söz konusudur. Doğa ve doğal afetler sonucu yaşadıkları yeri terk eden insanlar ve toplumlar, daha önce yaşadıkları yere benzeyen yerleşim yerleri arayacaklardır. Bu yerleşim arayışı, tarım yapan bir toplum için bu verimli tarım arazilerinin bulunduğu bir yerleşim yeri olacakken, hayvancılık yapan toplum için hayvancılığa uygun alanlara sahip yerler olacaktır (Yalçın, 2004: 14).

Zorunlu ve yönlendirilen göç türlerinin temelinde sosyal durumun yarattığı baskı bulunmaktadır. Bireyler, sosyal baskılara maruz kalırken göç etme kararını kendilerince alabiliyorlarsa, baskıya rağmen tercih yapma gücüne haizlerse bu durum yönlendirilen göç olarak adlandırılmaktadır. Eğer, göç etmeye dair bireyler hiçbir şekilde tercih yapma

imkânına sahip değillerse bu durum, zorunlu göç olarak tanımlanmaktadır (Çağlayan, 2006: 76). Zorunlu göçte, bireylerin göç etmekten başka çareleri bulunmamaktadır. Yönlendirilen göçte, bu zorunluluk ortaya çıkmamıştır. Ama yine de göç kararı aldırmaya dair bir yönlendirme söz konusudur.

Serbest göçte ise göç etme kararı, göç edecek olan kişilerce bizzat alınmaktadır. Göç etme nedenlerinin temelinde bireysel nedenler bulunmaktadır. Bireysel nedenler çeşitli olabilmektedir: Yeni yerleri keşfetmeye dair macera duygusu, başka bir kültürde yaşama isteği ve merakı, yaşanılan yere dair bıkkınlık serbest göçün sebebi olabilmektedir. Göç etmeye dair bütün bu sebeplerin göçme etme kararına etkisi kişiden kişiye değişmektedir (Yalçın, 2004: 15-16).

Son olarak kitlesel göç ilk başta bireysel başlamakta, zamanla kitlesel göçe dönüşmektedir. Göç edilmek istenen yere önce bireysel olarak göçler gerçekleşir. İlk göç eden kişilere öncü göçmenler denilebilir. Yalnız göç eden bireylerin terk ettikleri yerlerle ilişkileri ve bağları kesilmez. Göçmen ağları olarak adlandırılabilecek, bu süren ilişkiler ve bağlar aracılığıyla birey terk ettiği ülkedeki kişilere bulunduğu ülkedeki tecrübelerini ve imkânlara dair bilgilerini aktarırlar. Daha sonra öncü göçmenlerin geri bıraktıkları insanlarla arasındaki göçmen ağları, ulaşım ve iletişim sayesinde yeni yeni insanlar göç ederek zincirleme göç dalgası başlar. En sonunda göçler devam ederek, kitlesel bir boyuta ulaşmış olur (Adıgüzel, 2016: 29).

4.1.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı

İlk kez 1940 yılında Stouffer tarafından ortaya atılan kesişen fırsatlar kuramı, belirli bir uzaklığa göç eden insanlarının sayısının, gittikleri yerlerdeki fırsatların çokluğuyla doğru orantılı olduğundan bahseder. Kısa ve öz bir kuram olan kesişen fırsatlar kuramı, göçü matematiksel olarak açıklamaya çalışır. Fırsat kavramı, sadece iş ve ekonomiyle ilgili değildir. Fırsatın ne olduğu bireylerden bireylere değişebilmektedir (Yalçın, 2004: 28-29).

Kuram, mikro düzeyde göçle ilgili olarak bireylerin kararları ve kararın verilmesinin nedenlerine yoğunlaşarak, sosyal aktör olarak göçmeni baz alır. Kuram, 3 madde halinde özetlenebilir (Çağlayan, 2006: 77). Kuramın dayandığı üç temel unsur aşağıda sıralanmıştır:

- Göç edilecek yerin mesafesi
- Göç edilecek yerdeki imkânlar
- İmkânları miktarı

Göç edilecek yerdeki imkânlar ve bu imkânların miktarı ne kadar çoksa, göç etmeyi düşünen kişilerin göç kararı o kadar olumlu etkilenecektir. Buna ek olarak mesafe de kısaysa bu durum göçü daha da arttıracaktır. Tam tersindeki durumda ise göç azalacaktır ya da hiç gerçekleşmeyecektir. Ayrıca göç edilecek yerde imkânlar ve bu imkanların miktarı çok fazla olsa da mesafenin çok uzak olması, bu olumlu yanları yok edebilecek bir etkene dönüşebilir. Bu yüzden mesafe son derece önemlidir. Hatta Stouffer'a göre göç edilecek mesafe, diğer faktörlerinden daha baskındır. Göç sürecinde, devletlerin sınırları ve sınırların geçilmesi, göç sürecini olumsuz etkilemektedir. Aşılması gereken her bir sınır, kontrol ve denetimler demektir. Uluslararası olarak göç edecek olan kişi için de bu durum, göçü zorlaştırır ve sınırlar (Çağlayan, 2006: 78).

Bu kuram daha çok, ekonomik temelli göçleri ve işçi göçlerini açıklamaya uygun olduğu söylenebilir.

4.1.5. Merkez Çevre Kuramı

Çok yaygın bir şekilde kullanılan merkez çevre kuramı, Paul Baran, Andre Gunder Frank, Theotonio dos Santos, Giovanni Arrighi, Paul Sweezy, İmmanuel Wallertein ve Samir Amin gibi düşünürlerin bulunduğu Bağımlılık Okulu tarafından geliştirilmiştir (Yalçın, 2004: 35).

Bu kurama göre, dünya teorik düzlemde merkez ve çevre olarak ikiye bölünmüştür. Merkezde yer alan ülkeler, ekonomik ve sosyal yönden kalkınmış, müreffeh ülkeler olup çoğunlukla kapitalist sistemi benimsemişlerdir. Çevre ülkeler ise, gelişmemiş, refah yönünden geri kalmış ülkelerdir. Merkez ülkelerle çevre ülkeler arasında zorunlu bir bağ söz konusudur. Yalnız bu bağ, eşit olarak kurulmamaktadır. Çevre ülkelerin aleyhine, merkez ülkelerin lehine olarak oluşmaktadır. Çevre ülkeler, gelişmek ve kalkınmak için merkez

ülkelerin maddi imkânlarına, sermayelerine ihtiyaç duyarken, merkez ülkeler, üstünlüklerini korumak ve devam ettirmek için çevre ülkelerin teknolojik yetersizlikten dolayı işleyemediği hammaddesine, niteliksiz ve kalifiye olmadıklarından dolayı ‘’ucuz’’ olarak gördükleri kalabalık iş gücüne ve ürettikleri ürünleri satabilecekleri geniş pazarlara ihtiyaç duymaktadır. Merkez ve çevre ülkelerin arasındaki bu asimetrik bağ ile, merkez ülkedeki kapitalist ağlar çevre ülkeleri kapitalist sisteme dahil edip onların geleneksel sistemlerini dönüştürmekte çevre ülkelerin, beşeri ve doğal kaynaklarını kontrol altına almaktadır. Bu sonucu olarak da merkez ülkelerde işgücü açıkları oluşmakta ve yönü çevre ülkelerden merkez ülkelere olan göç hızlanmaktadır (Battır, 2021: 36).

Merkez ülkeler, çevre ülkelerin hünerli, iyi yetişmiş, kalifiye elemanlarını kabul edip düşük ücretlerle çalıştırarak maliyetleri düşürmeye çalışmaktadır. Aynı durum vasıfsız işçiler için de geçerlidir. Emek yoğun sektörlerde, kendi vatandaşından daha ucuz ücretlere çalıştırabileceği, çevre ülkelerin ucuz işgücüne ihtiyaç duyabilmekte, bu açığı kapatmak için vasıfsız işçileri ülkesine kabul edebilmektedir. Çevre ülkelerden gelen iş gücü, düşük ücretlerle çalıştırıldığından maliyetlerin düşmesini sağlamaktadır (Çağlayan, 2006: 78). Ucuz işgücüyle üretilen mallar, böylece dünya pazarında rekabet ederken büyük bir avantaja sahip olmaktadır.

Merkez ve çevre arasındaki bu eşitsiz ilişki, çevre ülkeleri uzun vadede kalkındırmaktan ziyade merkez çevre ülkeler arasındaki gelişmişlik farkı daha da derinleştirmekte, çevre ülkelerin geri bırakılarak sömürülmesine de neden olmaktadır. Çevre ülkeler, hammaddelerini işleyebilecekleri altyapılardan ve teknolojiden yoksundurlar. Bu yüzden bu kaynakları işleyip gerçek değerinde satamazlar. Ayrıca artan nüfuslarıyla beraber istihdam sorunları yaşamaktadırlar. Çevre ülkeler, merkez ülkelerin çevre ülkelerden ucuza aldığı hammaddeleri yine çevre ülkelerin ucuz iş gücüyle işleyerek çok daha fazlasına çevre ülkelere satması, merkez ülkelerin daha da zenginleşmesine, çevre ülkelerin ise daha da fakirleşmesine neden olmaktadır ki bu durum tarihsel süreç içerisinde uygulanan kolonileştirme ve sömürünün devamıdır (Yalçın, 2004: 36-38). Bu işleyiş devam ettikçe de göç süreçlerinin aynı şekilde devam edeceği sonucuna varılabilir.

Dünya sistemleri kuramı olarak da adlandırılan bu kuramın 6 hipotezi bulunmaktadır (Abandan-Unat, 2019: 63-64):

- Kapitalist sistemin çevre ülkelere girişi, uluslararası göçü tetikleyen bir süreçtir.

- Çevre ülkelere yapılan yatırımlar, çevre ülkelerde geleneksel bağlarından kopmuş, göç etmeye meyilli bir nüfus oluşturarak uluslararası göçe zemin hazırlamaktadır.

- Uluslararası göç, özellikle sömürgecilik yapmışlar ülkelerle, eski sömürgeleri arasında gerçekleşir. Sömüren ve sömürülen ülkeler arasında ister istemez, kültürel ekonomik vb. bağlar oluşur ki bu uluslararası göçü kolaylaştıran bir etmendir.

- Uluslararası göç, piyasa ekonomisinin küreselleşmesinden ileri gelmektedir. Çokuluslu şirketlerin faaliyetlerinin ve denizaşırı yatırım alanlarının hükümetler tarafından denetlenmesi, bu akımı yavaşlatmanın bir yolu olsa da dünya çapında ekonomik olumsuzluklara sebebiyet vereceği için bunların uygulanabilirliği pek bulunmamaktadır.

- Kapitalist ekonomiler, yatırımlarını korumak için sınırlarının ötesine siyasal ve askeri müdahaleler yapabilirler. Eğer başarısızlıkla sonuçlanırsa, bu kez merkez ülkelere doğru sığınmacı akımları oluşmaktadır.

- Uluslararası göç, ülkeler arasındaki ücret oranları veya istihdamdan farklılıklarından ziyade küresel ekonominin yapısı ve dinamikleriyle daha fazla ilişkilidir.

4.1.6. İlişkiler Ağı Kuramı

Bu kuramın temelini göçmenlerin ilişkiler ağı oluşturmaktadır. Göç edilen ülkedeki eski göçmenlerin, yeni göçmenlerin ve göçmen olmayan kişilerin ortak köken, soydaşlık ve dostlukları aracılığıyla oluşan kişiler arası bağlantılara göçmen ilişkiler ağı denilmektedir. İnsanların yaşadığı sıkıntılarda ve sorunlarda başvurabilecekleri bir çeşit toplumsal sermaye olan bu bağlar, uluslararası göçü cazip hale getirmektedir (Abandan-Unat, 2019: 64).

Öncü göçmen diyebileceğimiz göçmen kişiler, bir ülkeden bir ülkede göç ettiklerinde geldikleri yerlerle ilişkileri ve bağları kesilmez. Devam eden bu ilişki ve bağlar göç alan ve veren toplumları birbirine bağlarlar. Bu bağ sayesinde göç veren toplumdaki diğer bireylerin de göç etme olanağı oluşmuş olur. Yeni göç dalgalarıyla, bu ağ harekete geçer. Yeni göç etmekte olanlar, öncü göçmenlerin yaşadıkları sıkıntılardan elde ettikleri tecrübelerden ve yaşadıkları çevreyi tanıdıkça artan bilgilerinden bu ağlar aracılığıyla faydalanırlar (Yalçın, 2004: 50). Bu bilgi ve tecrübelerle, içine yeni dahil oldukları toplum ve ülke hakkında nasıl ve ne şekilde davranması gerektiğini öğrenirler. Bu anlamda göçmen ağları sosyal uyumu kolaylaştırdığı söylenebilir (Çağlayan, 2006: 86). Hangi sıkıntıları hangi yollarla çözmesi gerektiğine dair bilgileri bu ağ aracılığıyla elde edebilirler. Diğerlerinin yaşadığı kötü örnekler de onlara birer örnek teşkil edecektir.

Ayrıca göçmenler, göç ettikleri yerlerde kendi benzerlerinin yaşadığı yerlere ve yakınlarına yerleşme eğilimindedirler (Yalçın, 2004: 51). Bu göçmenlerin kümelenmesine ya da yoğunlaşmasına neden olabilir. Her yönden yabancı ve bilinmeyenlerle dolu olan bir toplumda yeni gelen göçmenlerin ve öncü göçmenlerin yakınlık duygusuyla hareket etmeleri anlaşılabilir bir durumdur sonuçta. Özellikle yeni gelen göçmenler için bu durum onlara risk ve tehditlerin bulunduğu durumlar göz önünde bulundurulduğunda psikolojik bir güvenlik hissi sağlayabilir. Bu bir arada yaşama eğilimi de ilişkiler ağını daha da sıkılaştırmakta ve büyütmektedir.

Bir arada yaşama eğilimi ilişkiler ağını sıkılaştırıp büyütürken, yeni gelen göçmenlerin sosyal ve ekonomik maliyetlerini azaltırken, bu durumun olumsuz bir etkisi de bulunmaktadır. Bu ağlar nedeniyle, yeni gelen göçmenleri göç edilen ülkenin toplumundan yalıtmasıdır (Yalçın, 2004: 53). Bu yalıtım, zorunlu olmadıkça kendilerine benzeyenlerin arasında hayatını sürdürme eğilimi gösteren yeni gelen göçmenlerle, yerel halk arasındaki entegrasyon, uyum ve bütünleşme politikalarını engellemektedir.

Göçmen ağlarının altı işlevi şu şekilde özetlenebilir (Yalçın, 2004: 51-52):

- Göçmenlerin göç sürecinde karşılaşacakları sıkıntılarını, zorlukları ve göçün sosyal ekonomik masraflarını azaltırlar.

- Göçmenleri göç ettikleri toplumdan yalıtarak, kendi vatanlarıyla ilişkilerinin devam etmesini sağlarlar.

- Göçün ne zaman başlayacağını ve nereye göç edileceğine etki ederek, kimlerin göç edeceğini belirlerler.

- Göçmenlerin, göç ettikleri ülkelere uyumlu hale gelmelerini sağlarlar.

- Kendi ülkelerinde bulunan potansiyel göçmenleri bulundukları ülkenin fırsatları ve işleyişi hakkında bilgilendirirler.

- Göçün hızını ve büyüklüğünü büyük ölçüde göçmen ağları belirler.

Son olarak göçmen ağları, kurumsallaştıkça, seçicilik azalmakta, göç edilen ülkenin topluluğunu daha fazla temsil etmektedir. İlişki ağları kurulmasının akabinde hükümetler tarafından bu akımının denetlenmesi oldukça zordur (Abandan-Unat, 2019: 65). Çünkü göçle ilgili yasal işleyiş ve değişiklikleri, bunların nasıl aşılacağını veya çevresinden nasıl dolaşılacağını tecrübe eden göçmenler, bilgi ve tecrübelerini ağ vasıtasıyla potansiyel göçmenlere aktarmaktadır.

4.1.7. İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı

İkili işgücü piyasası kuramı olarak da adlandırılan bu kuram göre, uluslararası göç sanayileşmiş modern toplumların işgücüne ihtiyaç duymasından kaynaklanır. Bu kuramın en önemli temsilcisi Piore'dir. Piore'ye göre, uluslararası göç, düşük ücretler ve yüksek işsizlik gibi göç veren ülkeye dair olumsuzluk barındıran itici faktörlerden dolayı oluşmaz, sürekli ve mecburi işçi talebinden yani göç alan gelişmiş ülkelerin çekici faktörlerden dolayı oluşur. Yapısal enflasyon, motivasyon sorunları, ekonomik düalizm, emek arzının demografisi, modern sanayi toplumlarının ve ekonomilerinin işgücü talebini etkileyen 4 temel unsurdur (Massey vd., 2014: 20).

Gelişmiş ekonomilerde ikili bir piyasa yapısı bulunmaktadır. Bunlar, sermaye yoğun sektörler ile emek yoğun sektörlerdir. Sermaye yoğun sektörler, yaptıkları işin gereği yoğun

bilgili, becerili ve yetenekli, ileri teknolojiyi kullanan ve donanımlı, kalifiye işçilerin çalıştığı sektörlerdir. Bu sektöre birincil bir önem atfedilmektedir. Emek yoğun sektörler ise, ikincil önemdedir. Vasıfsız, yetenek gerektirmeyen işçiler emek yoğun sektörleri oluşturmaktadır. Bu sektörde, kötü, ağır ve istikrarsız çalışma koşulları, insanların bu işlerde ilerle imkânlarından yoksun olması, ücretlerin az ve işin statüsünün düşük olması gibi olumsuz faktörler söz konusudur (Toksöz, 2006: 18). Bu sebeple de, emek yoğun sektörlerde, yerli halkın bu işleri yapmada isteksiz olmasına sebebiyet vermektedir. İşverenler içinse iki seçenek bulunmaktadır. Ya yerli halkın yapmayı istemediği işlerin ücretlerini arttırılarak cazip hale getirilecek bu sektörler- bu seçeneğin bir takım tercih edilmeme sebepleri bulunmaktadır veya dışarıdan getirilen göçmenlere ucuz ve daha az maliyetli bir şekilde yaptırılacak. İşte uluslararası göçler de, ikincil seçeneğin yani emek yoğun sektörlerdeki açığın dışardan karşılanması yolunun tercih edilmesiyle oluşmaktadır.

Yapısal enflasyon işgücü talebini etkileyen unsurların başında gelmektedir. İş söz konusu olduğunda, prestij, statü ve ücretler arasında toplumca kabul edilen bir bağ bulunmaktadır. İşler arasında bir hiyerarşi mevut olup en alt katta kalifiye olmayan işler bulunmaktadır. Hiyerarşilere ayrılmış işlere hiyerarşisine uygun ücretler ödenmesi gerekmektedir. Ücret, prestij ve statü arasındaki bağdan dolayı, hiyerarşinin en altındaki iş kollarına hiyerarşinin tamamını bozabileceğinden kolayca zam yapılamaz. Hiyerarşinin en altındaki kısma zam ve ücret artırımı, hiyerarşinin bütün katmanlarına yapılmalı, aksi takdirde statü, prestij ve ücretler arasındaki denge bozulacaktır. Bu sebeple, hiyerarşinin en altındaki vasıfsız işlere dair işçi kıtlığı olduğunda, hiyerarşiyi koruyarak, düşük ücretlere çalışacak göçmen işçileri ithal edilmesi işverenler hem daha kolay hem daha az maliyetlidir. Yerli işçilerin buraya yönlendirilmesi ve cazip hale getirilmesi, daha çok maliyetli olup hiyerarşi için risk teşkil etmektedir. (Massey vd., 2014: 20-21).

İşgücü talebini etkileyen diğer bir unsur ise motivasyon sorunlarıdır. İnsanlar, para kazanmanın yanı sıra statü için de çalışırlar. Statü işçilerin motivasyonu için önemli etkenlerden birisidir. Her sistemde ve hiyerarşide bir en alt, en dip bulunmaktadır ve bu alt tabakada insanlar, sürdürülecek bir statünün olmadığı, bir üst basamağa yükselme şanslarının çok az olduğu koşullarda çalıştıklarından motivasyon sorunları kaçınılmaz ve engellenemezdir. Yine de en alt taba sistemden çıkarılamaz, her sistem ve hiyerarşide bir en alt tabaka bulunacağından, çıkarılsa bile bir üst tabaka yeni en alt tabaka olarak yerini

alacaktır. Bu yüzden işverenler için çözüm, statü ve itibar faktörleri göz ardı edilerek en alt tabakadaki işleri salt para kazanma aracı olarak gören ve bu işleri sadece gelir kaynağı olarak algılanacak işçilerin varlığıdır. Bu ihtiyacı da göçmen işçiler görmektedir (Massey vd., 2014: 21).

İşgücü talebinin etkileyin üçüncü unsur ise ekonomik düalizmdir. Sermaye, üretim için göz ardı edilemeyecek temel bileşenlerindendir. İşgücü ise talep azaldığında gözden çıkarılabilecek bir etken olup değişkenlik söz konusudur. Bu durum da bir düalizm oluşturmaktadır. Sermaye yoğun sektörlerde, yapılan işin karmaşık olmasından ötürü belirli bir bilgi ve tecrübe gerektiren işlerde işçiler belirsizlikten uzak, iyi koşul ve araçlarla çalışırlar. Profesyonelleşme ve uzmanlaşmadan dolayı, bir işçinin yeri kolayca doldurulamaz. İşverenler, bu sebepten dolayı insan kaynaklarına yatırım yapmak durumundadır. Sendikalaşma eğilimi gösteren bu sektördeki işçileri kıdem tazminatı, işsizlik ödemeleri gibi maliyetlerden dolayı işten çıkarmak zordur.

Emek yoğun sektörlerde ise, işçiler kalifiye değildir. Bundan dolayı da bir işçinin yeri başka bir işçiyle kolayca doldurulabilmektedir. Ek olarak bu sektörde işçiler, istikrarsız koşullarda çalışırlar. Sermaye yoğun sektörlerdeki gibi insan kaynağına yatırım yapılması gibi bir zorunluluk olmadığı için ilk etapta emek yoğun sektörlerdeki işçiler gözden çıkarılabilir konumdadırlar.

Sermaye ve emek yoğun sektörlerdeki bu işleyişten dolayı, yerli işçiler emek yoğun sektörlerden ziyade sermaye yoğun sektörlere yönelmektedir. Bu sebeple de emek yoğun sektörlerde eksiklik ortaya çıkabilmektedir. Bu eksiklik işverenleri, göçmen işçilere yöneltmektedir (Massey vd., 2014: 22).

İşgücü talebini etkileyen son unsur ise emek arzının demografisidir. Ücretlerin düşük koşulların istikrarsız olduğu işlere dair kalıcı bir talep bulunmaktadır. Bu talep geçmişte kadın ve gençler tarafından karşılanmaktaydı. Çünkü kadınlar, geçmişte, evin geçimini sağlayan birincil kişiler olmamalarından dolayı çalışmayı ek gelir sağlamanın bir yolu olarak görmüşler ve sürekli bir uğraştan ziyade geçici bir durum olarak algılamışlardır. Bu sebeple de, düşük ücret ve istikrarsız koşullara rağmen çalışmışlardır. Gençler ise, ekstra para ve tecrübe kazanmak ve farklı meslek rollerini denemek amacındadırlar. Okul bitimi tecrübe

elde ettikten sonra daha iyi bir konuma gelineceği varsayımından ötürü, düşük ücretleri ve istikrarsız koşulları sorun etmemektedirler.

Ancak günümüzde, kadınların işgücüne, ek gelir elde etmekten ziyade kariyer odaklı katılmaları, boşanma oranlarının artmasından ötürü kadınların mesleklerini birincil gelir kaynağı olarak görmesi, doğum oranlarının azalması ve örgün öğretiminin genişlemesiyle işgücüne genç arzının azalması gibi değişimler, geçmişte kadınlar ve gençler tarafından karşılanabilen bu kalıcı işçi talebini göçmenlere yöneltmiştir (Massey vd., 2014: 23).

Özetle, bu kuramın temel varsayımları şu şekildedir (Massey vd., 2014: 24);

- Gelişmiş toplumlardaki işverenler ve hükümetler tarafından gerçekleştirilen işe alımlarla başlatılan uluslararası emek göçü çoğunlukla talepten kaynaklanır.

- Ülkelerdeki ücret farklılıkları, emek göçü için mecburi değildir ve ücret farklılıkları her durumda uluslararası emek göçünü oluşturmaz. Uluslararası emek göçü, istihdama göre şekillenmektedir.

- Kurumsal ve toplumsal olarak çeşitli yönlerden baskı altında bulduğundan tepki verme özgürlükleri bulunmayan düşük ücretliler, göçmen arzına ve alımına tepki verme olanağından yoksundurlar.

- Göçmen işçi sayısındaki artış, düşük ücretlerin daha da düşmesine neden olabilmektedir.

- Gelişmiş ülkelerde bulunan emek talebi göçmenler tarafından karşılanmaktadır. Bu talep, hükümetlerin ücretler ve istihdamda yaptığı değişikliklerden ziyade, ekonomik yapısal değişiklikler tarafından şekillendirilebilmektedir.

4.1.8. Parekh'in Göç Teorisi Sınıflandırması

Parekh göç teorilerini liberal, toplumcu ve etnik(milliyetçi) olarak üçe ayırmaktadır: Liberal görüşte, bireyler, göç etmeyi hedefledikleri toplumun şartlarını taşıyorlarsa, din, ırk,

etnik kimlik ve politik görüşler göz önünde bulundurulmadan o toplumun parçası olmasında bir engel bulunmamaktadır. Göç olgusuna ilişkin liberal görüş, serbestiyet tanımaktadır. Yalnız, bu tamamen serbestlik anlamına gelmemektedir. Göç, devlet tarafından kontrol edilecektir. Devlet, eğer ekonomik olarak iyi değilse, göçmen girişi kısıtlanabilir ya da durdurulabilir. Tam tersine, işgücüne dair bir talep varsa göçmen kabul edebilir. Niteliksiz veya vasıfsız işçi almaktan ziyade nitelikli işçi alma kararı alabilir (Yalçın, 2004: 40-41). Karar, tamamen devlete aittir.

Toplumcu görüşe göre ise, göç temkinli yaklaşılması gereken bir durumdur. Göçle gelecek insanlara çeşitli şekillerde ihtiyaç duyuluyorsa, hangi insanların ülkeye göç edeceği son derece önemlidir. Bu yüzdenden kimlerin göç edeceği konusunda seçici davranılmasını gerekmektedir. Hangi toplumun hangi toplumdan veya ülkeden göç alacağı önemli bir meseledir. Eğer toplum veya ülke göç alacaksa, bu kişiler topluma en iyi uyum sağlayabilecek olanlar olmalıdır (Yalçın, 2004: 42). Aksi takdirde uyumun gerçekleşmemesi durumunda sorunlar ortaya çıkacaktır.

Son olarak Etnik (Milliyetçi) görüşe göre insanları bir arada tutan kan bağı, kolektif içgüdüler ve sadakat duygusu olduğundan, ülkeye göç edecek kişilerin o ülkeyle kan bağı olması gerekmektedir. Kan bağı olmayanların göç etmesine müsaade edilmeyecek, bazı durumlarda kabul edilse bile bu geçici bir süreyle sınırlı olup misafir statüsüne tabi olacaklardır (Yalçın, 2004: 43-44).

4.1.9. Kurumsal Kuram

Farklı bir alana ait olan kurumsal kuramın göç alanına Christophe Z. Guilomoto ve F.Sandran tarafından uygulanmasıyla geliştirilen bu kurama göre, göçmen ağları güçlenerek kurumsallaşmakta ve daha etkin bir yapıya dönüşmektedir. Göçü göçmen ağları ve göç sistemi ile birlikte alan bu kuram, uluslararası göç sürecine dâhil olan birey ve kuruluş sayısındaki artışla göçün daha da kurumsallaştığını vurgulamaktadır. Göçün kurumsallaşmasıyla birlikte, birey ve kuruluşların amaçlarına ulaşmalarını sağlayan yarı özerk bir sistem ortaya çıkmaktadır (Battır, 2021: 44-45).

Uluslararası göçün hedefi olan sermaye zengini gelişmiş ülkelere göç etmek isteyen çok sayıda insan bulunurken, bu ülkeler sınırlı sayıda göçmene kapılarını açmaktadır. Geri kalan göçmenleri dışarda tutmak için engeller koyulmakta, tedbirler alınmaktadır. Bunun sonucu olarak da arz- talep arasında bir dengesizlik ortaya çıkmaktadır. Özel kuruluşlar ve gönüllü organizasyonlar, bu noktada bazı roller üstlenmektedirler. Yasal ve belgesiz göçmenlerin şartlarını ve haklarını iyileştirmek amacında bulunan gönüllü ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar, göçmenlere danışmanlık ederek, barınma, sosyal hizmetler ve resmi doküman temini konularında gerekli yönlendirmelerde bulunurlar. Özel kuruluşlar ve girişimciler ise, kazançlı ve karlı olduğundan, göçmenlere, sınırlarda kaçakçılık, göçmenlerin ülke içinde taşınması, sahte doküman ve vize temini, evlilikler aracılığıyla hedef ülkede kalış hakkı ve barınma, kredi gibi hizmetler sunarlar. Zaman geçtikçe, bireyler, firmalar ve kuruluşlar göçmenler tarafından tanınır hale gelmektedirler. Ayrıca göçmenlerin işgücü piyasasına dâhil olması için sosyal sermaye gerekmektedir. Bu durum göçmenler için sosyal sermayenin oluşmasını da etkilemektedir (Massey vd., 2014: 30).

Kurumsal kuram iki maddede özetlenebilir (Abandan-Unat, 2019: 66);

- Uluslararası göçmenlerin sayısı arttıkça, uluslararası göç akışı daha bağımsız ve kurumsal hale gelmektedir.

- Kurumsallaşma süreciyle birlikte, hükümet ve devletlerin uluslararası göç akımını kontrol etmesi ve denetlenmesi zorlaşmaktadır.

Kurumsal kuramda yer alan yapılar yasal olabileceği gibi yasa dışı de olabilmektedir. Karlı ve kazançlı bir alan olduğu için, legal kişi ve kişiler kadar illegal grup ve kişileri cezbetmektedir. Suç gelirlerini hedefleyen kurumsal yapılar, insan kaçakçıları yasa dışı yapılar olarak örnek verilebilir (Battır, 2021: 45). Yasa dışı bir grup veya insan kaçakçısının boşluğu kolayca başka bir grup veya kişi tarafından doldurulabildiğinden uluslararası göç akışı kesintiye uğramadan devam edebilmektedir. Özetle, uluslararası göç söz konusu olduğundan yasal yapılar kadar, yasa dışı yapılar da kurumsallaşmakta, uluslararası göç akışının devamını sağlamaktadır.

4.1.10. Kümülatif Nedensellik Kuram

Göç ağlarının ve göçü destekleyen kurum ve kuruluşların artmasına ilaveten uluslararası göç hareketliliği öngörülenin dışında gerçekleşmeye devam eder. Myrdal bu duruma kümülatif nedensellik demektedir. Nedensellik, göç etme nedenlerinin bütününden meydana gelmektedir. Bu nedensellik 6 alt başlık biçimde incelenebilir. Bunlar; gelirin dağılımı, arazinin dağılımı, tarım kuruluşları, kültür, beşeri sermayenin bölgesel dağılımı ve çalışmanın sosyal anlamı bölümlerinden oluşmaktadır (Massey vd., 2014: 30-31).

Gelirin dağılımı konusunda temel belirleyici iki unsur gelir eşitsizliği ve göreli yoksulluktur. Gelişmemiş bir bölgede bütün insanlar aynı ücretlere ya da aynı standartlarda yaşarken, gelirlerini arttırmak ya da artan ihtiyaçlarını karşılamak üzere, bir veya iki hanenin sürecine katılması göç sürecini tetiklemektedir. Nitekim, göç eden hanelerin gelirleri artacak, bu gelir artışı, göç etmeyen kişi ve kişilerde göreli yoksulluk hissinin oluşmasına neden olacaktır (Massey vd., 2014: 31). Bu ortaya çıkan göreli yoksulluk ve gelir eşitsizliği diğerlerinin de göç etmesinin sebebini oluşturmaktadır.

Günümüzde sosyal medyanın gelişmesiyle göreli yoksulluk ve gelir eşitsizliğinin etkisi giderek güçlenmektedir. İnternet ve sosyal medya nedeniyle bireylerde göreli yoksulluk ve gelir eşitsizliği göç etmeden ortaya çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki hayatları seyreden insan ve insanlar, kendi ülkeleriyle karşılaştırdıklarında göreli yoksulluk ve gelir eşitsizliğini derinden hissetmektedirler ki bu his de insanların göç etme kararını almasına neden olabilmektedir.

Toprak dağılımı da göç sürecini etkilemektedir. Kırsal kesimden gelen göçmenler toprak alımına öncelik vermektedir. Yalnız bu toprak alımı ekip biçmekte ziyade prestij veya emeklilik hayatlarında gelir kazanmak içindir. Ücretli işe yönelen göçmenlerin tarımsal üretim yapma olasılıkları daha düşük olduğu için bu toprağın nadasta bırakılması anlamına gelmektedir. Toprağın boş bırakılması, işgücü talebini azaltacak, diğer bir değişle işgücü arzını arttıracaktır. Artan bu arz insanların dışarıya göç etmesine neden olacaktır. Dışarıya göç eden insanlar daha fazla toprak almasıyla daha fazla toprak tarımsal üretimden çekilmiş olacaktır (Massey vd., 2014: 31).

Bu kurama göre tarımsal üretimin örgütlenmesi de göçle yakından ilişkilidir. Göçmenler, toprağı ekip biçerken, mali güçleri sayesinde yerel halka göre makineler, sulama sistemleri, gübreler ve gelişmiş tohumlardan oluşan sermaye yoğun yöntemleri kullanma eğiliminde olduklarından, göçmenlerin yerel halka göre işgücüne ihtiyacı daha azdır. Bu yolla geleneksel işlerden uzaklaştırılan yerel işçiler üzerinde dış göç baskısı artacaktır. Nitekim göç, tarımı sermaye yoğun hale getirirken, tarım işçilerinin de daha çok göç etmesine neden olmaktadır. Özetle, göç, kendi içinde göçü beslemektedir (Massey vd., 2014: 32).

Nedenselliği etkileyen bir başka olgu ise göç kültürüdür. Şu bir gerçektir ki, bir kere göç eden kişinin tekrar göç etme ihtimali oldukça muhtemeldir ve sayısı arttıkça, göç etme olasılığı da artmaktadır. Yaygınlaşan göçün görünür hale gelmesiyle, göçe dair algılar ve kültürel olarak atfedilen değerler, göç etme kararını güçlendirecek bir şekilde gelişir. Ayrıca göçün insanların davranışlarına yerleşmesiyle, göç etmek topluluğun ortak değerlerinden birisi haline gelmeye başlar. Dışardaki konfor ve fırsatlar daha çok bilinmeye başladıkça, göçe dair temel değerleri, hassasiyetleri ve davranışları göç veren ülke veya bölge içinde yaygınlaşır. (Massey vd., 2014: 32)

Beşeri sermayenin bölgesel dağılımı, göçün sürekli hale gelmesi, göç alan ve göç veren iki ülkeyi veya bölgeyi de etkilemektedir. Göç veren ülke için bu, beşeri sermayenin ve üretkenliğin azalması, ekonomik durgunluk, anlamına gelirken, göç alan ülke için, beşeri sermaye birikim, ekonomik büyüme ve üretkenliğin artışı anlamına gelmektedir. Göç veren yer veya ülke için göçle başlayan ekonomik durgunluk, beşeri sermayenin ve üretkenliğin azalması göç veren ülke veya bölgede daha fazla göçe neden olmaktadır (Massey vd., 2014: 32).

Son olarak göç sürecinde Toplumsal Etiketleme öne çıkmaktadır. Göç alan toplumlarda çok sayıda göçmenin belirli mesleklerde işe alınmasıyla bazı meslekler ‘’ göçmen işi’’ olarak etiketlenip damgalanır, yerel halk için bu ‘’göçmen işleri’’ olmaktan ibaret olan bu işler yerel halk tarafından yapılmak istenmez. Böylece, bu işler kolları göçmenlere daha fazla bırakılmış olmaktadır. Göçmenlerin talepleri ise bu iş kollarına yönelmektedir. Aynı iş kolları, tecrübe edilen göç süreci sonunda farklı şekillerde damgalanabilmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletlerinde yerlilerin işi olarak görülen otomobil imalatı, Avrupa’nın pek çok ülkesinde ‘’göçmen işi’’ olarak görülmektedir

ki Amerika'da da ''göçmen işi'' etiketlemesi kendi özelinde farklı bir iş türüne yapılmaktadır (Massey vd., 2014: 33).

4.1.11. Neoklasik Ekonominin Makro Kuramı

Neoklasik ekonominin makro kuramı, ekonomik gelişmeye ilgili olarak uluslararası göç hareketlerini açıklayan en eski kuramdır. Bu kurama göre uluslararası göç, emekle ilgili olarak arz-talep arasındaki coğrafi farklılıktan ortaya çıkmaktadır. Kuramda sermaye zengini ülkeler ve işgücü zengini ülkeler bulunmaktadır. İşgücü zengini ülkelerde sayıca fazla olmasından ötürü emek ucuzdur. Sermaye zengini ülkelerde ise, görece olarak işgücü az ve pahalıdır. Bunun sonucu olarak, işgücünün ucuz olduğu ülkelerden, işgücünün pahalı olduğu sermaye zengini ülkelere işgücü, emek göçü gerçekleşmektedir. Böylece işgücü göçü veren ülkelerde emek arzı azaldığından, işçi ücretleri artmakta, sermaye zengini ülkeler işgücü göçü alarak emek arzı arttığı için, işgücü ücretleri düşmektedir (Abandan-Unat, 2019: 53).

İşçiler düşük ücretlerin olduğu ülkeden yüksek ücretlerin olduğu ülkelere göç ettiği gibi sermaye de sermayenin çok olduğu ülkeden sermayenin az olduğu ülkeye göç etmektedir (Massey vd., 2014: 13). Bu durumun sermaye açısından bazı avantajları bulunmaktadır. Sermayenin çok olduğu ülkelerde rekabet etmesi gereken rakipler fazladır bu yüzden daha fazla rekabet etmesi gerekmektedir. Ayrıca sermayenin fazla olan ülkeden sermayenin az olduğu bir ülkeye gitmesi sermayeyi daha kıymetli yapacaktır.

Sermayesi kıt, yoksul ülkeler sermaye için yüksek kar etmek imkânı sağladığından sermaye bu ülkelere akar. Sermaye akışı, beşeri sermayenin de beraberinde o ülkeye akması anlamına gelmektedir. Yetişmiş insan kaynağı yönünden kıt ülkelerde uzmanlıkları sebebiyle yüksek ücretler almayı hedefleyen nitelikli işçiler, teknisyenler, yöneticiler bu sebeple bu akışa dahil olurlar (Massey vd., 2014: 13).

Bu kuram 5 madde şu şekilde özetlenebilir;

- İşçilerin uluslararası göç etmesi ülkeler arasındaki ücret farklılığından kaynaklanmaktadır.

- Ülkeler arasındaki ücret farklılığı ortadan kaldırıldığında uluslararası işçi göçü sona erecektir.

- Uluslararası göçün temel ve tek belirleyicisi emek piyasasıdır.

- Yetişmiş insan kaynağının göç etme sebebi, getiri oranlarındaki farktır

- Devletlerin göç akışlarını kontrol etmesinin yolu emek piyasasını düzenlemesi ve denetlemesiyle mümkündür (Massey vd., 2014: 14).

4.1.12. Neoklasik Ekonominin Mikro Kuramı

Neoklasik ekonominin mikro kuramının temelinde, rasyonel bireylerin fayda-maliyet hesabı yaparak göç kararı alması bulunmaktadır. Bu göç etme kararını bireyler beşeri sermayelerine yaptıkları bir yatırım olarak da algılamaktadırlar. Göç etmenin ve hayatlarını sürdürmelerinin maddi maliyetini, yeni bir dil öğrenme ve kültüre alışma zorluğunu, yeni bir emek piyasasına giriş yapmalarını ve eski bağlarından kopup yeni ilişkiler kurmak zorunda olmalarının vermiş olduğu psikolojik maliyetleri özellikle yasa dışı göçlerde sınır dışı edilmeyi birey hesaplamak durumundadır (Abandan-Unat, 2019: 54). Bu fayda-maliyet hesabında, birey göç etmesi sonucu kazanacağı faydanın yüzleşeceği maliyetten fazla olacağı durumda göç etme kararı verecektir.

Neoklasik ekonominin mikro kuramı şu şekilde özetlenebilir**;**

- Uluslararası göç hareketleri, gelir ve istihdamdaki uluslararası farklılık sonucu oluşmaktadır.

- Eğitim, tecrübe gibi bireye ait olan beşeri sermaye, uluslararası göçü arttırmaktadır.

- Bireysel, sosyal nitelikler ve daha az maliyete göç etmeyi sağlayan yeni teknolojiler göçü hızlandırmaktadır.

- Beşeri sermaye, sosyal nitelikler ve yeni teknolojiler ülke içinde de göç hareketini etkileyen unsurlardandır.

- Uluslararası göç, temelinde fayda-maliyet hesabı yapan bireylerin yaptığı göçün toplamına eşittir.

- Uluslararası göç, uluslararası gelir ve istihdama dair farklılıklar eşitleninceye kadar devam eder. Bu farklılığın büyüklüğü, göç akışını hacmini şekillendirmektedir.

- Göç hareketlerini durdurmak ya da azaltmanın yolu, göçmenleri cezbeden çalışma koşullarını kaldırmak ve sınırlandırmaktır. Fayda maliyetten büyük olduğu sürece göçmen gelmeye devam edecektir.

- Devletler, uluslararası göçü, göç alan ve göç veren ülkeler arasındaki cezbeden farklılık unsurlarını değiştirecek politikalarla kontrol eder. Göç edilen ülkede göçmenin kaçak çalışmasına dair sıkı kontrol ve tedbirler buna örnek verilebilir (Massey vd., 2014: 15-16).

4.1.13. İşgücü Göçünün Yeni Ekonomisi Kuramı

Bu kuram, neoklasik teorinin varsayımlarına karşı geliştirilmiştir. En önemli farkı göç kararının bireyler tarafından tek başına alınmaktan ziyade, aileler ve haneler tarafından alındığını öne sürmesidir. Sigorta pazarları, vadeli piyasalar, işsizlik sigortaları, sermaye piyasaları aile ve aile gruplarını göçe yönlendiren unsurlardandır.

İnsanları göçe yönlendiren unsurların başında ürün sigorta pazarları gelmektedir. Geçimini tarımsal faaliyetlerle sağlayan aile ve aile grupları için, ürünlerinden elde edeceği kazanç hayatidir. Çünkü geçinmelerini sağlayacak tek gelirler budur. Yalnız ürünleri tehdit eden doğal ya da doğal olmayan riskler bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerde tarımsal faaliyetle uğraşan aile ve aile gruplarının ürünleri sahip oldukları sigorta sistemlerince sigortalanırken gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkeler bu sigorta sisteminden yoksundurlar veya çok sağlıklı işlememektedir. Bu doğal veya doğal olmayan riskler gerçekleştiği takdirde geçimini

tarımsal faaliyetler sağlayan aile ve aile grupları gelirlerinden yoksun kalacaklardır. Bu da onları, ekstra bir gelire ihtiyaç duymalarına neden olacaktır. Bu ekstra gelir ise, yurt dışına yollanan aile bireylerinin döviz yollanmasıyla karşılanmasını akla getirecektir. Sonuç olarak, ürün sigorta sisteminin olmayışı göç etmenin nedenlerinden birisi olacaktır (Massey vd., 2014: 16-17).

İnsanları göç yönlendiren ikinci unsur ise vadeli piyasalardır. Tarımsal faaliyet sonucu ortaya çıkacak olan ürün, hasat zamanı beklenenin üstünde veya altında satılabilmektedir. Gelişmiş ülkelerde, hasat edilen ürün, vadeli piyasalar sayesinde bu fiyat riskine karşı, garanti edilen fiyattan satılabilmektedir. Gelişmemiş ülkelerin çoğunda vadeli piyasa sistemi bulunmamaktadır. Bulunsa bile aile ve aile grupları için kolayca erişilebilir olmaktadır uzaktır. Gelişmemiş ülkelerden gelişmiş ülkelere yapılan göçlerle, aile ve aile grupları kendilerine vadeli piyasalara ulaşma imkânı bulmaktadırlar. Bu sebeple göç cezbedici hale gelmektedir (Massey vd., 2014: 17).

Göçe yönlendiren bir diğer unsur ise işsizlik sigortasıdır. Geçimlerini tarımsal faaliyetle sağlayan aileler, hasatlarından elde edecekleri gelirden başka bir gelirleri bulunmamaktadır. Ekonomik kriz, sıkıntılar veya bireylerin çalışmalarını engelleyecek sağlık sorunları ortaya çıktığı durumlarda, aile ve aile gruplarının varlığını devam ettirmesi tehlikeye girecektir. Gelişmiş ülkelerdeki bireylere sağlanan işsizlik sigortaları ve koruyucu programlar ailelerin göç etmesini teşvik edebilmektedir (Massey vd., 2014: 17).

Sermaye piyasaları da insanları göçe yönlendiren unsurlardandır. Gelişmiş ülkeler sağlam ve işler bir bankacılık sistemine sahip olmalarından dolayı aileler de tasarruf ya da borçlanma yoluyla yatırımlarını gerçekleştirebilmektedirler. Ancak gelişmemiş ülkelerde ailelerin yatırımlarını finanse edecek işler ve sağlam bir bankacılık sistemi bulunmamaktadır. Ayrıca bu ülkelerde sermaye kıtlığı bulunmaktadır. Bu sebeple ailelerin ekonomik güvenliklerini ve yaşamlarını tehdit etmektedir. Bu tehdit ve riskler göçü doğurabilmektedir (Massey vd., 2014: 18).

Gelişmemiş ülkelerde bulunmayan ürün sigorta sistemi, işler vadeli piyasalar ve sermaye piyasaları, işsizlik sigorta sistemi göçün ortaya çıkmasında etkili faktörlerdendir.

4.1.14. Zelinky'nin Hareketlilik Geçiş Hipotezi

W. Zelinsky, bu kuramında, toplumları ekonomik ve sosyal gelişmelerine göre beş aşamada incelemektedir. Aşama aşama göç hareketlerini açıklayarak, göç hareketlerinin evrimini ortaya koymaktadır.

Birinci Aşama: Modern öncesi geleneksel toplumda gerçekleşmektedir. Bu dönemde göç hareketleri az ve sınırlıdır. Kalıcı veya geçici yerleşim amaçlı göçlerden ziyade ticaret savaş, kültürel ve dini faaliyetlerle belirli seviyede gerçekleşmektedir.

İkinci Aşama: Erken modern dönem toplumlarında gerçekleşen göçler, kırsaldan kentlere, içeriden dışarıya gerçekleşmektedir. Daha uygun ve elverişli hayat şartlarının bulunduğu yerlere yöneliktir.

Üçüncü Aşama: Modern dönem toplumlarında yaşanan göçte göçün hızı ve yoğunluğu azalmaktadır. Kırsaldan kente olan göç eğilimi ve dengesi değişime uğrayarak, kent-kent göçü, kır-kent göçünü aşması söz konusudur.

Dördüncü Aşama: İleri toplumlarda kalifiye işgücünün ulusal veya uluslararası düzeyde göç etmesi söz konusudur. Kırdan kente olan göç azalarak varlığını devam ettirmektedir. Az gelişmiş bölgelerden kentlere vasıfsız ya da yarı vasıflı işgücü göçü yaşanırken yerleşim amaçlı göç hareketlerinde büyük bir artış dikkat çekmektedir.

Beşinci Aşama: Geleceğin süper ileri toplumlarında gerçekleşmesi söz konusudur. Bu evrede teknolojinin sağladığı gelişmeler sayesinde insanların çok fazla yer değiştirmesine ihtiyaç duyulmadan işler görülebilmektedir. Ayrıca yerleşim amaçlı göçler azaltmakta, göç kentten-kentte ya da kent içinde gerçekleşmektedir. Dış göçlerin ise en az seviyeye inmesi öngörülmektedir. Az gelişmiş toplumlardan gelişmiş toplumlara nitelik yönünden düşük işgücü göçü devam etse de ileri toplumlar tarafından göçü kontrol etme amacıyla bulunan katı göç politikaları uygulanmaktadır (Battır, 2021: 50-51).

Yalnız bu göç hareketlerinin evrimi açıklanırken Avrupa'nın tarihsel deneyimi baz alınmaktadır (Battır, 2021: 50).

4.1.15. Göç Sistemleri Kuramı

Göç sistemleri kuramında göç hareketi, göçten önce oluşmuş ekonomik ve politik temellerle gerçekleşmektedir. Geçmişte gerçekleşen ticari ilişkiler, sömürgeciliğe dayanan siyasi ilişkiler, kültürel bağlar ve askeri işgaller ülkeler arasında göç sistemleri oluşturan nedenler arasında sayılabilmektedir. Bu nedenlerden ötürü ülkelerin arasındaki göçmen hareketliliği meydana gelerek göç sistemi ve ilişkiler ağı oluşmaktadır (Çağlayan, 2006: 82).

Bir tarafta çok sayıda göçmene kaynaklı eden ülkelerle bulunurken, diğer tarafta bu ülkelerden gelen göçmenlerin hedeflediği belirli ülke ve bölgeler bulunmaktadır. Bu ülkeler genellikle merkez konumunda olup birkaç ülkeden oluşmaktadır. Karşılıklı oluşan bu sistem göç sistemi olarak adlandırılmaktadır (Abandan-Unat, 2019: 67).

Göç sistemleri kuramının varsayımları şu şekilde özetlenebilir;

- Göç alan ve veren ülkeler arasındaki coğrafi açıdan yakınlık bulunması gerekmemektedir. Yakınlık veya uzaklıktan ziyade siyasal ve ekonomik ilişkiler daha önemlidir.

- Ülkeler toplumsal değişim, ekonomik kriz veya siyasi sebeplerle sistemlerden çıkabilirler ya da bu sistemlere katılabilirler. Sistemlerin değişmeyen, istikrarlı bir yapıları bulunmamaktadır.

- Göç sistemlerinde ülkeler, birden fazla göç sistemine üye olabilmektedir.

- Çok kutuplu göç sistemleri oluşabilmektedir. Göç veren bir ülkeyken, göç alan bir ülke konumuna gelebilir. Ya da ikisini aynı anda tecrübe edebilir (Massey vd., 2014: 33).

Göç sistemi değil de çoğul halde göç sistemleri denilmesi göçün gerçekleştiği ülkeler arasında birden fazla göç sisteminin oluşmasından kaynaklanmaktadır. Aralarında tarihsel ve kültürel bağların bulunduğu Meksika ve Amerika Birleşik devletleri arasındaki gerçekleşen göçler, işgaller sonucu Vietnam, Kore ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki

göçler, sömürgecilik zamanında oluşan ilişkilerden dolayı Batı Afrika'dan Fransa ya gerçekleşen göçler, geçmişteki politik ilişkilerin gelişmesi ve devam ettirilmesi sebebiyle Türkiye'den Almanya'ya gerçekleştirilen göçler (Çağlayan, 2006: 82) … hepsi kendine özgü bir göç sistemi oluşturmaktadır.

4.2. Göçle İlgili Temel Kavramlar

4.2.1. Mülteci, Sığınmacı, Göçmen Kavramları

Üzerine uzlaşılmış bir göçmen tanımı bulunmamakla birlikte Uluslararası Göç Örgütü tarafından şu şekilde tanımlanmıştır; ''Göç etme gerekçesi ne olursa olsun, irade bakımından gönüllü ya da zorunlu, yasal veya yasadışı olarak yabancı bir ülkeye gelip orada 1 yıldan fazla yaşayan birey'' göçmen olarak tanımlanmaktadır. (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 37)

Düzensiz Göçmen ise göç düzenlemelerinin gerektirdiği izin ve belgelere sahip olmaksızın ülkeye giriş yapan, buraya yerleşen ya da burada çalışanları, geçerli pasaport veya seyahat belgesine sahip olmaksızın uluslararası sınırı geçenleri ya da ülkeyi terk edebilmek için gerekli idari yükümlülükleri yerine getirmeyenleri ifade eder (Barışık, 2020: 20).

2020 BM Göç Raporunda göçmen sayısının dünya nüfusunun yüzde 3.5'ine tekabül ederek 272 milyona ulaştığı, 141 milyondan fazla göçmenin Avrupa ve Kuzey Amerika'da yaşadığı, toplam göçmen sayısı olan 272 milyonun üçte ikisini işçi göçmenlerin oluşturduğu belirtilmektedir. Bu sayının 17.5 milyonu Hindistan, 11.8 milyonu Meksika ve 10,7 milyonu Çin vatandaşlarından oluşmakta olup, Hindistan'a 78,6 milyar dolar, Çine 67,8 milyar dolar ve Meksika'ya 35, 7 milyar dolar işçi döviz girişi gerçekleşmiştir (IOM, 2020a: 2-4).

Mülteci kavramı da bir diğer önemli kavramlardandır. 1951 tarihli Cenevre'de imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme mülteciler için en kritik antlaşmalardan birisidir. Bu sözleşmede mülteci olma şartı için iki koşul öne sürülmüştür. 1 ocak 1951 yılından önce Avrupa'dan meydana gelen olayları kapsamaktadır. Görüldüğü gibi ''1 ocak 1951'' denilerek zaman yönünden, ''Avrupa'da'' denilerek coğrafi yönden kavram

sınırlandırılmıştır. 1950'li ve 1960'lı yıllarda çeşitli sebepler ve olayların, ülkelerini terk eden insan kalabalıkları oluşturmaya devam etmesi ve 1951 yılındaki protokolün bu ortaya çıkan insanları kapsamaması bu protokolün güncellenmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple 1967'de imzalanan Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Ek Protokolle bu iki sınırlama kaldırılmıştır. Bu sayede 1951 yılından sonra olan, Avrupa veya Avrupa dışında dahi olsa ülkesini terk etmek durumunda kalarak başka ülkeye sığınanlar da mülteci statüsüne alınabilmiştir (Özgöker ve Doğan, 2019: 16).

Son haliyle mülteci kavramı; ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi olarak tanımlanır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 65).

Türkiye ise 1951 yılındaki Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmeyi ve 1967 yılındaki Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Ek Protokolü imzalamıştır. Yalnız 1967 yılındaki protokolü, ''Avrupa'da meydana gelen olaylar'' şekliyle uygulamaktadır (Özgöker ve Doğan, 2019: 21). Zaman yönünden kısıtlama kaldırılmış olsa da coğrafi yönden kısıtlama devam etmektedir.

Türkiye ise coğrafi yönden şerh koyduğu için, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Madde 61'de mülteci kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: Avrupa'da meydana gelen olaylar nedeniyle, ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanmayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüdür mülteci. Özetle Türkiye, Avrupa dışından gelen birey ve bireyler için mülteci statüsü vermemektedir.

Dünyada mültecilerin son 50 yılına bakıldığında bariz artış olduğu anlaşılmaktadır. 1975 yılında 2.4 milyon olan mülteci sayısı, 1985 yılına gelindiğinde ise 10.5 milyon olmuştur (Castle ve Miller, 2008: 145). Zaman içinde artış devam ederek 2000 yılında

Birleşmiş Milletler tarafından tanınan mültecilerin sayısı 14 milyona, 2020 yılında 25.9 milyona (IOM, 2020a: 10) ve 2024 yılında 32 milyon 574 bin 812 kişiye yükselmiştir (UNCHR, 2024: 73).

Son olarak değinilmesi gereken bir diğer kavram ise sığınmacı kavramıdır. Uluslararası Göç Örgütü tarafından sığınma, bir devletin ulusal veya uluslararası olarak kabul ettiği mülteci hakları ve geri göndermeme ilkesi sebebiyle, vatandaşı olduğu ya da yaşadığı ülkede korunamayan, ırkı, dini, milliyeti, siyasi görüşü veya bir gruba mensup olması sebebiyle baskı ve zülüm görmekten korkan kişilere topraklarında tanımış olduğu bir koruma türü olarak tanımlamaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 73). Sığınmacı ise, zülüm veya tehditlerden kaçmak için, güvenlik arayışıyla yaşadığı ülkeyi terk edip başka bir ülkeye gelmiş fakat ulusal veya uluslararası belgeleriyle başvurmuş olduğu mültecilik statüsünün sonucunu bekleyen kişidir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 74). Mültecilik statüsü başvurusu sığındığı ülke tarafından kabul olabileceği gibi, reddedilebilmektedir de. Bu durumda sığınan kişi ve kişiler ülkeyi terk etmek zorunda olup sınır dışı edilebilmektedirler. 2024 yılı itibariyle dünya genelinde 6 milyon 978 bin 314 sığınmacı bulunmaktadır (UNCHR, 2024: 7).

4.2.2. Geçici Koruma, Uluslararası Koruma, Şartlı Mülteci, İkinci Koruma ve İkamet İzni Kavramları

Geçici koruma kavramının temelini kitlesel sığınmayı düzenleyen, Birleşmiş Milletler Yürütme Komitesinin 2004 yılındaki 100'nolu kararı oluşturmaktadır. Sayıca kalabalık insan nüfusunun uluslararası sınıra hızlıca hareket ederek, göç edilen ülkenin bireylerin erişimine sağladığı göç uygulama ve prosedürlerinin kitlesel akınlardan dolayı uygulamamasıyla geçici koruma durumu ortaya çıkmaktadır. Geçici koruma kitleler halinde ülkeye giriş yapan bireylere, vakit kaybetmeksizin belirli haklar sağlamayı amaçlamaktadır. Geçici koruma, insani ihtiyaçların ivedi karşılanmasını, geri göndermeme yasağını ülkeye erişim izni vererek kitlenin güvenliğinin sağlanmasını içerir. Bu yönüyle pratik ve tamamlayıcı özelliği bulunmaktadır (Adıgüzel, 2016: 15).

Türkiye'de geçici koruma Suriye'den gelen göçleri tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunuyla beraber Türkiye'de

yasal dayanağını bulunmaktadır. Acil ve geçici koruma ihtiyacı ile Türkiye'ye kitlesel olarak sığınan yabancılar için kullanılmaktadır. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu madde 91'e göre menşe ülkelerine dönemeyen üçüncü ülke kişilerinden kaynaklanan kitlesel bir akının meydana gelmesi ya da derhal meydana gelebilecek olması durumunda özellikle söz konusu kişilerin ya da koruma gerektiren diğer kişilerin yararına olarak sığınma sisteminin etkin işleyişi üzerinde olumsuz etki yaratmadan, sığınma sisteminin işletilmemesi riski varsa bu kişilere acil ve geçici koruma sağlamak amacıyla sağlanan istisnai özellikteki prosedür olarak tanımlanabilir geçici sığınma.

İkincil koruma, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu madde 63'te düzenlenmektedir. Buna göre mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde, ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeden şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüdür.

Diğer bir kavram ise Şartlı Mülteci kavramıdır. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu madde 62'de şartlı mülteci statüsü düzenlenmektedir. Buna göre Avrupa dışında meydana gelen olaylar sebebiyle, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanmayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüdür. Bu kişiler, üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalmalarına izin verilebilir. Türkiye Cenevre Sözleşmesine coğrafi yönden şerh koyup Avrupa dışından ülkeye sığınma talebinde bulunanlara mülteci statüsü vermediğinden, üçüncü bir ülkeye bireyler yerleştirilene kadar şartlı mülteci statüsünde yaşayabilmektedirler.

Uluslararası koruma kavramı ise 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu madde 3'te açıklanmaktadır. Buna göre uluslararası koruma, mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsünü ifade eder. Daha çok diğer statüleri kapsayan bir kavram olarak düşünülebilir.

İkamet izni, uluslararası göç sözlüğünde, devlet tarafından yabancılar için düzenlenen ve belgenin geçerliliği süresince o ülkede yabancıya kalma ve yaşama hakkı veren belge olarak tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 44). 6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 19. maddesinde ikamet izni ''Türkiye'de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunludur'' şeklinde düzenlenmiştir. İkamet izni bulunan yabancılar çeşitli statülerde kalabilmektedir. 6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 39.maddesine göre İkamet izni çeşitleri şunlardır: Kısa dönem ikamet izni, Aile ikamet izni, Öğrenci ikamet izni, Uzun dönem ikamet izni, İnsani ikamet izni, İnsan ticareti mağduru ikamet izni.

4.2.3. Yerinden Edilmiş Kişi ve Vatansız Kişi Kavramları

Yerinden edilmiş kişiler, Uluslararası göç örgütünce iç çatışma, doğal afet ya da insanın sebebiyet verdiği olaylar sonucunda, kişiyi mülteci yapabilecek endişe veya tehlikeler dışındaki gerekçelerle kendi devletinden, yaşadığı topluluğundan kaçan kişi olarak tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 100). 2018 itibariyle küresel ölçekte 41,3 milyon ülke içinde yerinden edilmiş kişi olduğu varsayılmaktadır. Ülke içinde yerinden edilmiş kişiler sırasıyla en çok şu 5 ülkede görülmektedir; Suriye Arap Cumhuriyeti (6.1 milyon), Kolombiya (5,8 milyon), Demokratik Kongo Cumhuriyeti (3,1 milyon), Somali (2,6 milyon), Afganistan (2,6 milyon). Bu tip göçlerin 41,3 milyonun % 61'i doğal afetle %39'u ise çatışma ve şiddet nedeniyle meydana gelmiştir (IOM, 2020b: 33-35).

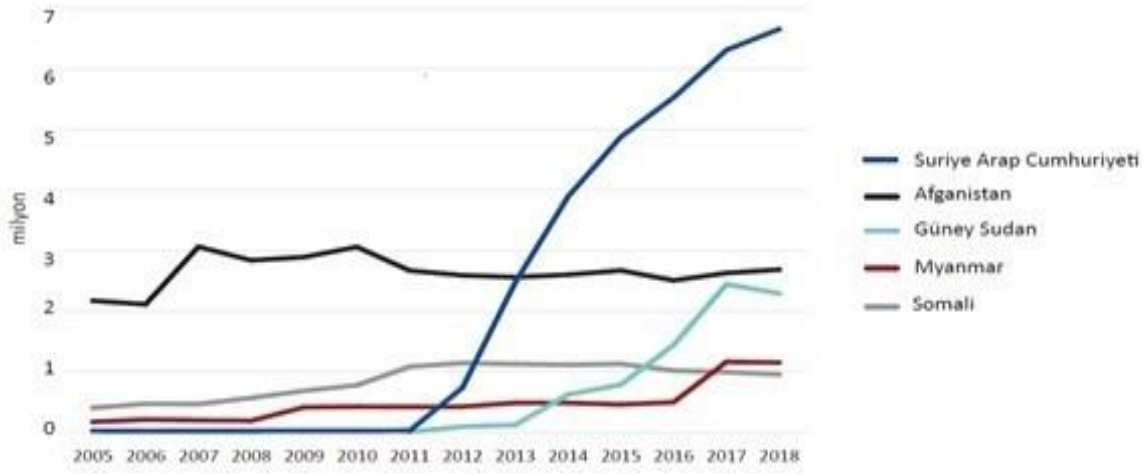
Yerinden edilmiş kişilerle mülteciler arasında benzerlikler bulunduğu gibi farklar bulunmaktadır. En büyük fark, yerinden edilmiş kişilerde uluslararası bir sınırın geçilmesi söz konusu olmadığından mültecilerle karşılaştırıldığında uluslararası koruma mekanizmalarından yoksundurlar. Benzerlikleri ise, insanların güvenlik ihtiyaçlarının sağlanamaması ve buna bağlı olarak hayatlarına dair endişe taşımaları sebebiyle göç

etmeleridir. Yerinen edilmiş kişiler ülke içinde göç ederken mülteciler uluslararası bir sınırı geçmektedirler. Ayrıca yerinden edilmiş kişiler mülteci ve sığınmacılara dönüşebilmektedir. Yerinden edilmiş kişiler bulundukları yerden hangi sebeple göç ediyorlarsa- afet, iç çatışma vesaire- bu sorun ülke genelinde yaygınsa bu durumda yerinden edilmiş kişiler doğal olarak güvenlik ihtiyacını uluslararası bir sınırı geçip başka bir ülkeye sığınarak karşılamaya çalışacaklardır (Özçelik, 2019: 249-250).

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu madde 3'te düzenlenen vatansız kişi kavramı ''Hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan yabancı sayılan kişi'' olarak tanımlanmaktadır. Daha farklı bir şekilde herhangi bir devletin kanunlarınca vatandaş olarak tanınmayan kişi olarak tanımlanabilir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 95). 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu madde 50'ye göre bu kişilere, Vatansız kişi kimlik belgesi düzenlenir ve aynı kanunun 51. Maddesine göre vatansız kişiler, kamu düzenini ve kamu güvenliğini tehdit etmedikçe sınır dışı edilmezler. 2018 yılı itibariyle birleşmiş milletler raporuna göre dünyada 3.9 milyon vatansız kişi olup, vatansız kişililerin büyük çoğunluğunu sırasıyla Bangladeş (906.000) , Fildişi (692.000), Myanmar (620.000) ülkeleri meydana getirmektedir (IOM, 2020a: 2).

4.2.4. Hedef Ülke, Menşe Ülke, Transit Ülke

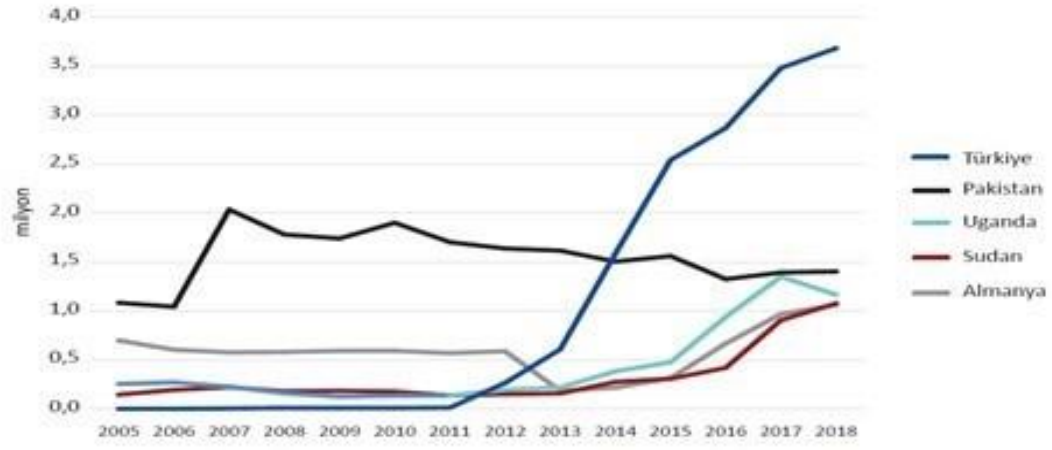
Menşe (Kaynak) ülke, düzenli ya da düzensiz göç akınlarının kaynağı konumundaki ülkeye kaynak ülke tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 63). Göçmenlerin çeşitli sebeplerle ayrıldıkları, göç akınlarının kaynağı durumundaki ülkedir. Dünyadaki mültecilere en fazla kaynaklık eden ülkeler ise, Suriye, Afganistan, Güney Sudan ve Myanmar'dır. Aşağıda bu ülkelerin sayıları gösterilmektedir;

Şekil 2. 2018 yılı itibariyle ilk beş ülkede mültecilerin sayısı

Kaynak: IOM, 2020b: 29.

Dünyada koruma arayışında olanlara en çok ev sahipliği yapan ülkeler ise şu şekildedir;

Şekil 3. 2018 yılı itibariyle ilk beş ev sahibi ülkede mültecilerin sayısı

Kaynak: IOM, 2020b: 30.

Düzenli ya da düzensiz göç akınlarının sonucunda varılmak istenen hedef konumundaki ülkeye hedef ülke denir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 41). Dünya geneli düşünülecek olursa, Avrupa devletleri, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, İngiltere hedef ülkeler arasındadır. Çünkü bu ülkeler ekonomik yönden kalkınmış, belirli bir refah seviyesine ulaşmış ülkelerdir. Bu yönüyle göçmenleri cezbetmekte, kendilerine çekmektedirler.

Transit ülke, göçmenlerin, hedef ülkeye ulaşmaya çalışırken durak olarak kullandıkları ülke olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle düzenli ya da düzensiz göç akınlarının hedef ülkeye giderken içinden geçtiği ülke olarak da tanımlanabilir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 182).

Bu bağlamda Türkiye hem menşe ülke, hem hedef ülke hem de transit ülke olarak göç alıp göç vermektedir (Deniz, 2014: 201). Türkiye menşe ülkedir çünkü kendi vatandaşları da başka ülkelere kalıcı olarak gidip oralara yerleşme amacı taşımaktadır. Türkiye hedef ülkedir çünkü dünyanın çeşitli ülkelerinden gelip kalıcı olarak yerleşen insanlar bulunmaktadır. Son olarak Türkiye transit ülkedir. Avrupa'ya geçişlerde durak olarak kullanılmaktadır.

4.2.5. Göçmen/İnsan Kaçakçılığı, İnsan Ticareti Ve Arasındaki Farklar

Göçmen kaçakçılığı devletin egemenlik hakkıyla doğrudan ilgili olan bir suçtur. Bir toprak parçası üzerinde yaşayan insanların egemenliği sonucu ortaya devlet çıkmaktadır.

Halk, ülke ve egemenlik devletin var olabilmesi için temel 3 kriterdir. Sınırları belirli bir alan üzerinde egemen bir yapı olan devlet, egemenliğinin uzantısı olarak doğal bir şekilde kendi sınırları içinde ve hudutlarında, kimin ne şekilde ülkede yaşayacağını, ne şekilde ülkeye girip ne şekilde ülkeden çıkacağını kanunlarla kurallarla düzenlemiş bulunmaktadır. Bu bağlamda göçmen/insan kaçakçılığı suçu devletin bu egemenliğine zarar vermekte, politik, ekonomik ve hukuki düzenini aşındırmaktadır. Çünkü bütün kurallar ve kanunlar ihlal edilmektedir. Bu yönüyle devlete yönelik işlenmiş bir suç olan göçmen/insan kaçakçılığı suçu aynı zaman da bir güvenlik problemidir de.

Öyle ki göçmen kaçakçılığı suçu sadece bir devletin sorunu olmaktan çok uluslararası düzen için de sorun teşkil etmektedir. Bu bağlamda göçmen kaçakçılığı suçunun uluslararası düzlemde düzenlendiği Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol, 2000 yılında Palermo kentinde kabul edilmiş, Türkiye de bu anlaşmayı imzalamıştır (Döner ve Saydam, 2015: 2).

Göç terimleri sözlüğünde göçmen kaçakçılığı şu şekilde tanımlanmaktadır:'' doğrudan veya dolaylı olarak, maddi ya da diğer maddi çıkar elde etmek amacıyla, bir kişinin, vatandaşı olmadığı ya da daimi olarak ikamet etmediği bir devlete yasadışı girişinin sağlanması''.(Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 37)

Göçmen kaçakçılığı suçu 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu madde 79'da düzenlenmiştir:

(1) Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla yasal olmayan yollardan;

a) Bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasına imkân sağlamak

b) Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkân sağlamak bu suçu oluşturmaktadır.

Bu suçu işleyen kişilerin, beş yıldan sekiz yıla kadar hapis ve bin günden onbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılacağı belirtilmektedir:

(2) Suçun, mağdurların;

a) Hayatı bakımından bir tehlike oluşturması,

b) Onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi, hâlinde, verilecek ceza yarısından üçte ikisine kadar artırılır.

(3) Bu suçun; birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi halinde verilecek ceza yarısına kadar, bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde verilecek ceza yarısından bir katına kadar artırılır.

(4) Bu suçun; birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi halinde verilecek ceza yarısına kadar, bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde verilecek ceza yarısından bir katına kadar artırılır.

(5) Bu suçun bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

TCK 79'da dikkat edilmesi gereken husus, 2. Maddenin başlangıcıdır 2. Maddenin a ve b bentlerinde suçun, mağdurların hayatları bakımından tehlike oluşturmasını ve onur kırıcı muamele olmasını kanun arttırıcı neden saymaktadır. Buradan hareketle, göçmen kaçakçılığı suçlarında göçmenlerin suçlu olarak nitelendirilmedikleri, mağdur olarak nitelendirildikleri sonucuna varılmaktadır.

Küresel ölçekte göçmen kaçakçılığı suçunun parasal boyutu milyarlarca doları bulmaktadır. Genellikle ulusal şebekelerce gerçekleştirilen göçmen kaçakçılığı, daha önce aynı yolu kullanan ya da bu işi meslek haline getiren aracılar/kaçakçılar/organizatörler tarafından gerçekleştirilmektedir. Kaçakçılar, düzensiz göçmenleri yasadışı bir şekilde ülkelerin sınırına sokmakta ya da çıkarmaktadır (Adıgüzel, 2016: 117).

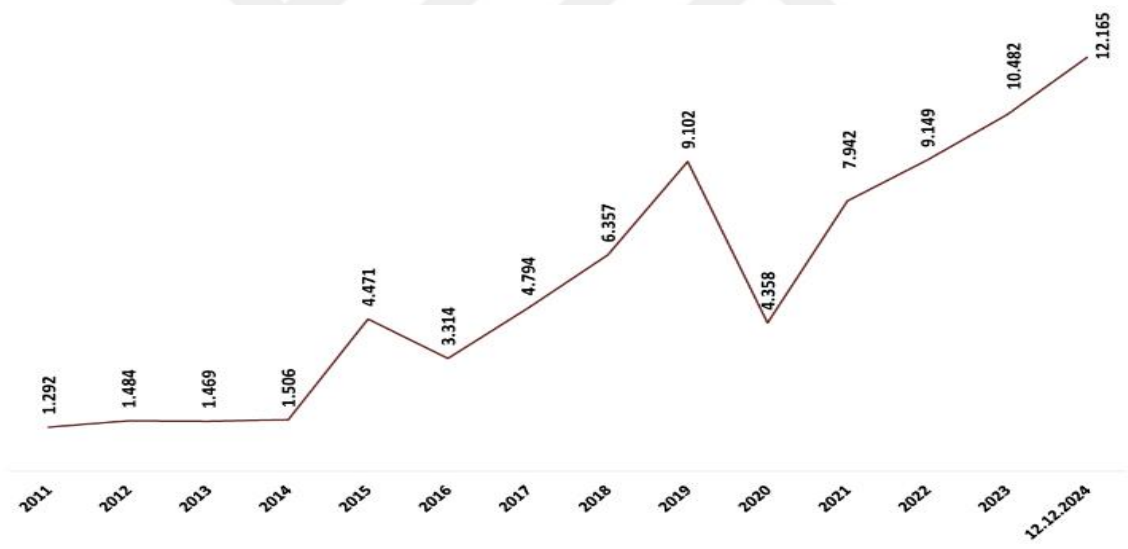
TCK madde 79'dan hareketle göçmen/insan kaçakçısı şu şekilde tanımlanabilir: Maddi menfaat elde etmek amacıyla yasadışı yollardan, bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasına imkân sağlayan ya da Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkân sağlayan kişiye İnsan Kaçakçısı denir. Uluslararası Göç Örgütü göç terimleri sözlüğünde ise insan kaçakçısı şu şekilde tanımlanmaktadır: ''kişileri, uluslararası kabul görmüş bir devlet sınırından yasa dışı olarak taşımak için kendileriyle yaptığı anlaşma üzerine hareket ettiren aracı kişi''. (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 38)

Özellikle yasa dışı göç söz konusu olduğunda, göçmenler, bu işi para karşılığı yapan göçmen kaçakçılarına ihtiyaç duymaktadır. Giderek büyüyen bir sorun haline gelen ve ülkelerin güvenliğini tehdit eden göçmen kaçakçılığı suçunda kaçakçılar büyük paralar elde etmektedir. Göçmen kaçakçılığı, terör örgütleri veya organize suç örgütleri tarafından gerçekleştirilebileceği gibi, elde edilen gelirler de terörün finansmanında kullanılabilir (Çetiner ve Günay, 2021: 7).

Göçmen kaçakçılığına bağlı olarak yasa dışı göç arttıkça, suçlarda artış gözlenmekte, hem göçmenlerin yasa dışı olarak girdiği ülkeler hem de göçmenler de bu

durumdan olumsuz etkilenmektedir (Çetiner ve Günay, 2021: 8). Yasa dışı olarak ülkeye giren göçmenler, ülkeler için masraf oluşturmaktadır. Kolluk kuvvetince yakalandığı ilk andan, barınma, beslemeye sağlık hizmetlerini sağlanması, sınır dışı edilmesine kadar çeşitli şekilde ülkeye masraf oluşturmaktadır. Çalıştığı durumlarda kaçak çalışarak vergi kaybına neden olabilir. Parası kazanıp hayatını devam ettirmesi gerektiğinden, para kazanmak amacıyla suçlara bulaşabilir (Yılmaz, 2014: 1697).

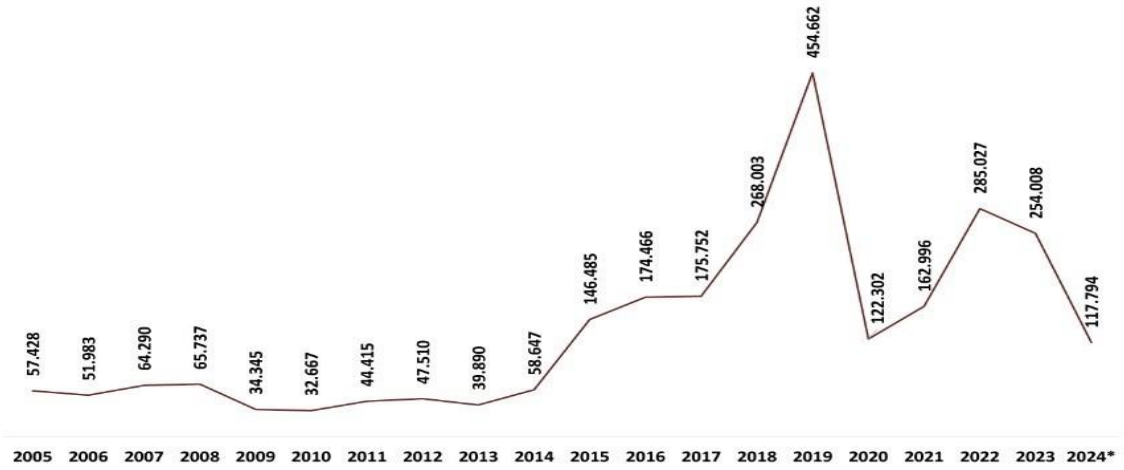
Göçmen kaçakçılığı suçu, Türkiye'de, yakın coğrafyalardaki iç karışıklıklar sonucu ortaya çıkan mülteci hareketliliği sebebiyle son zamanlarda büyük bir artış göstermiştir. Suçun nesnesi konumundaki yabancıların düzensiz ve yasa dışı oluşu sınır güvenliği tedbirlerini de beraberinde getirmektedir (Çalışkan, 2021: 1193). Yıllara göre Türkiye'de gerçekleşen göçmen kaçakçılığı olaylarının sayısı aşağıda gösterilmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024);

Şekil 4. Yıllara göre göçmen kaçakçılığı olay sayıları
Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024.

2020 yılında Covid 19 pandemisi yaşandığı göz önüne alınırsa, 2016 hariç 2019 yılına kadar arttığı görülmektedir. 2020 yılında düşüş yaşanmışsa da sonrasında artışa devam etmiş 2024 Aralık ayında 12.165 olmuştur.

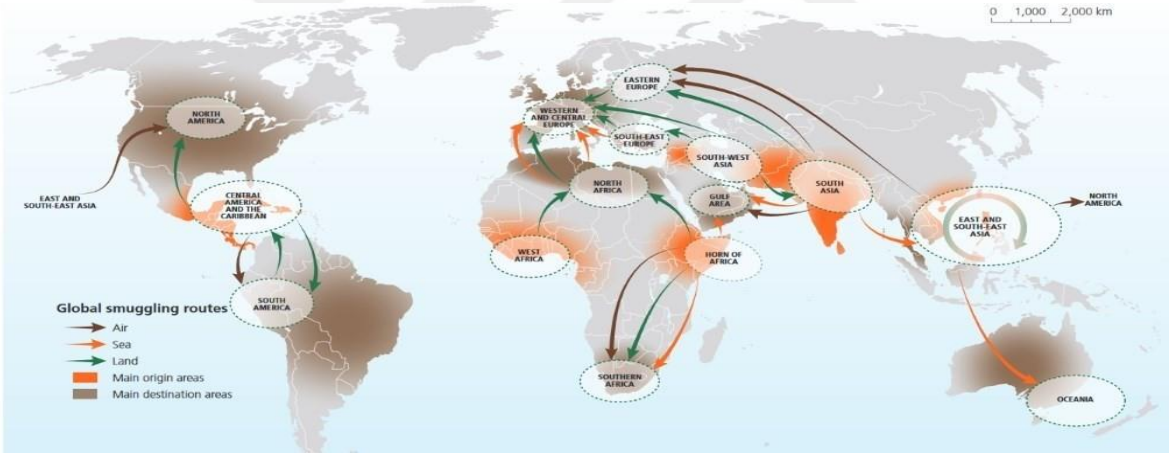
Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen sayıları aşağıda gösterilmiştir:

Şekil 5. Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen sayısı

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024.

Dünyadaki göçmen kaçakçılığı rotaları şu şekildedir;

Şekil 6. Dünyada göçmen kaçakçılığı güzergahları

Kaynak: UNODC, 2018: 15.

2016 yılında 2.5 milyon göçmen kaçak olarak bu rotaları kullanarak geçiş yapmış olup kaçakçılar bu işte 5,5-7 milyar dolar elde etmiştir. Fiyatlar, değişkenlik gösterse de Türkiye'den Yunanistan'a 1.000-8000 dolar, Libya'dan İtalya'ya 500-2500 dolar, Nepal-Hindistan'dan ABD'ye 27.000-47.000 dolar, Avrupa'ya ise 15.000-30.000 dolar Meksika'dan ABD'ye 5.000 dolar fiyat biçilmektedir (Kedikli, 2019: 91-97). Türkiye konumu itibariyle Arap yarımadası, Orta Asya ve Uzakdoğu kaynaklı göçlerin güzergâhında bulunmaktadır.

Çanakkale, İzmir, Muğla, Aydın, Edirne, Balıkesir illerinin Yunanistan'a ait olan Midilli, Sakız, İstanköy, Meis, Sisam adalarına mesafelerinin yakın olması sebebiyle kaçakçılar tarafından tercih edilmektedir (Kedikli, 2019: 100-101). Bu adalara geçiş için deniz yolu tercih edilmektedir. Deniz yolunun yanında karayolu kullanılmaktadır. Yunanistan ve Bulgaristan'a yakın olması sebebiyle Trakya bölgesi güzergâhı Avrupa'ya yasadışı geçmeyi amaçlayanlar- ve onları kaçıran insan kaçakçıları- tarafından kullanılmaktadır (Adıgüzel, 2016: 78). 2015 yılında, 34.900 göçmen kara yoluyla, gerisi deniz yoluyla olmak üzere toplamda 1.077.700 göçmen Doğu Akdeniz rotası üzerinden Avrupa'ya geçiş yapmıştır (Abandan-Unat, 2019: 38).

Göçmen kaçakçılığı kadar insan ticareti de uluslararası bir sorundur. Bu bağlamda Sınır aşan Organize Suçlarlar Mücadele Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin Özellikle Kadınların Ve Çocukların Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasın Ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol 2000 yılında Palermo kentinde imzalanmış, Türkiye de bu anlaşmaya taraf olmuştur (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024).

Uluslararası Göç Örgütü göç terimleri sözlüğünde insan ticareti**;** **''**Kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidiyle ya da diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, gücünü kötüye kullanma ya da kişinin hassasiyetinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkasına kazanç ya da çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması ya da teslim alınması'' olarak tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 46).

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu madde 80'de İnsan ticareti şu şekilde açıklanmaktadır:

(1) Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tâbi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkaran, tedarik eden, kaçıran, bir yerden başka bir yere götüren

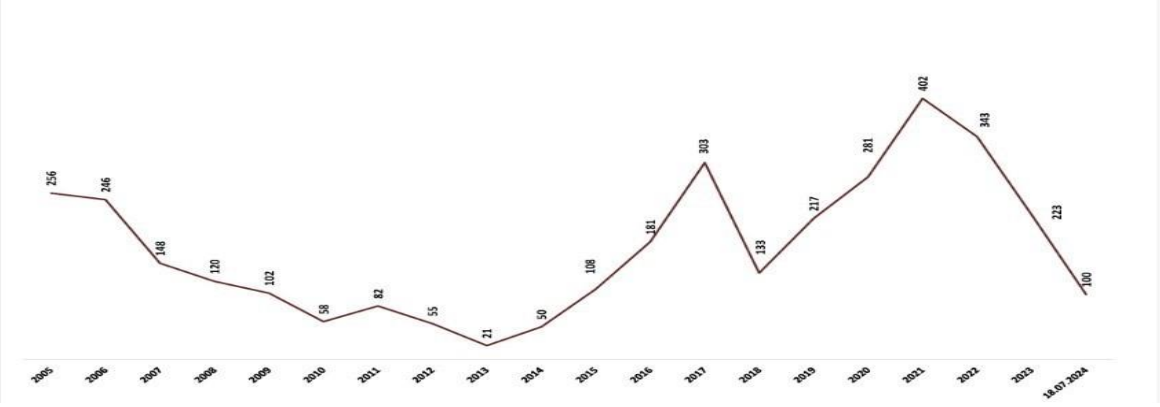
veya sevk eden ya da barındıran kimseye sekiz yıldan oniki yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adlî para cezası verilir.

(2) Birinci fıkrada belirtilen amaçlarla girişilen ve suçu oluşturan fiiller var olduğu takdirde, mağdurun rızası geçersizdir.

(3) Onsekiz yaşını doldurmamış olanların birinci fıkrada belirtilen maksatlarla tedarik edilmeleri, kaçırılmaları, bir yerden diğer bir yere götürülmeleri veya sevk edilmeleri veya barındırılmaları hallerinde suça ait araç fiillerden hiçbirine başvurulmuş olmasa da faile birinci fıkrada belirtilen cezalar verilir.

(4) Bu suçlardan dolayı tüzel kişiler hakkında da güvenlik tedbirine hükmolunur.

Kanundan yola çıkarak insan taciri için şu tanımlama yapılabilir. Zorla çalıştırmak hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak, esarete tabi kılmak, vücut organlarının verilmesini sağlamak gibi yollarla kişileri istismar amaçlı temin eden, kaçıran, bir yerde taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınmasını sağlayan kişiye İnsan Taciri denir. Göç terimleri sözlüğünde insan taciri ‘’istismar amacıyla kandırma, fiziksel veya psikolojik olarak zorlama suretiyle insanlardan ekonomik ya da başka bir kâr edinmek amacıyla onların hareketini sağlayan aracı kişi’’ olarak tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 46). Aşağıda yıllara göre insan ticareti mağdurlarının sayısı gösterilmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı).

Şekil 7. Yıllara göre insan ticareti mağdurları
Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024.

Göçmen/insan kaçakçılığı ve insan ticareti kavramları arasında bazı farklar bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir**;**

- En önemli fark rıza unsurudur. Göçmen kaçakçılığında kişinin kendi rızası vardır. Başka bir ülkeye götürülmek üzere ücret ödemektedir ama insan ticareti kişinin rızası dışındadır ya da baskı ve cebirle elde edilmiş bir rıza vardır.

- Genellikle her iki suç da sınır aşan niteliktedir. Göçmen kaçakçılığı suçu için sınır aşma zaruri iken, insan ticareti için illa sınır aşma gerekmez.

- İnsan ticareti suçu kişi hak ve özgürlüklerine karşı işlenmiş bir suç iken, göçmen kaçakçılığı devlete karşı işlenmiş bir suçtur.

- Kaçakçı ile göçmen arasındaki ekonomik ilişki sınırı geçtikten sonra biter. İnsan ticaretinde ilişki devam eder, insan taciri mağdur üzerinden kazanç sağlamaya devam eder (Adıgüzel, 2016: 123).

4.2.6. Entegrasyon ve Asimilasyon, Çokkültürlülük Kavramı

Göç alan ülkeler göçe karşı farklı uygulamalarda bulunabilmektedirler. Entegrasyon, asimilasyon ve çokkültürlülük kavramları uluslararası göç alan ülke ve ülkelerde sıklıkla kullanılan kavramlardandır.

Kelime anlamı olarak ‘’benzeşme’’ anlamına gelen asimilasyon, sosyolojik anlamda, doğup büyüdüğü yerden farklı bir yere göç eden birey veya toplulukların, kültürel ve özgün kimliklerinin kaybolarak, göç ettiği yerdeki hakim ve egemen topluluklara benzemesi (Adıgüzel, 2016: 163) veya göç eden bireyler ve gruplar ile göç alan yerli halk arasında etnik farklılığın azaltılarak veya tamamen yok edilerek yerli halka benzetilme süreci (Bartham vd., 2017: 39) olarak tanımlanabilir.

Asimilasyonda iki temel unsur bulunmaktadır. Birisi göçün gerçekleştiği hakim kültür ve toplum, ikinci unsur ise, göçün gerçekleştiği topluma benzemek ya da benzetilmek istenen kişi ve gruplardır. Hakim kültürün değerinin benimsenmesi istekli olabileceği gibi isteksiz de olabilir. Göçmenlerin sahip olduğu kültür erilip, ev sahibi toplumun kültürü içinde benzetildiğinde asimilasyon gerçekleşmiş olmaktadır (Adıgüzel, 2016: 164).

Asimilasyon, sürekli ilerleyen ve geri dönüşü olmayan bir süreçtir. Bu süreç sonunda, ulus devlet çatısı altında, göçmen bireyler, ulus devletin potası altında eritilerek, eski kültürel kimlikleri yerine ulus devletin ortak kimliğine sahip olacaklardır (Adıgüzel, 2016: 164).

Göçmenler, göç ettiği ülkelerde yeni bir kültürel ve sosyal ortama girmektedirler. Bu sosyal ve siyasal ortamların göçmenlerden bağımlı veya bağımsız bir işleyişi bulunmaktadır. Göçmenler, kendilerini yeni göç ettikleri ülkelerde adapte edebilmek için, hali hazırda olan işleyişte kendileri dışarda tutmamak ve hakim olan kural ve işleyişe dahil olabilmek için göç ettiği ülkenin ve kültürün tamamı olmasa bile bir kısmını illa ki alması gerekmektedir. Bu yönüyle kısmi olarak asimilasyon doğal bir süreçtir de. (Bartham vd., 2017: 228)

Göç eden birey ve toplumların, hakim kültür içinde doğan çocukları hakim kültürün değerini daha çabuk ve hızlı kabul etmektedir. Bu yönüyle kuşaklar değiştikçe, asimilasyon tamamlanmaktadır (Adıgüzel, 2016: 164).

Kendi kültüründen vazgeçip hakim kültüre benimsemesi karşılığında göçmenlerin topluma ve devlete katılmasına müsaade eden asimilasyoncu model, gelişmiş devletlerin çoğundan uygulanmıştır. Yalnız asimilasyoncu model her zaman aynı katılıkta kalmamış, entegrasyon ve hatta çokkültürlülük modellerine evrilme söz konusu olabilmiştir (Castle ve Miller, 2008: 362).

Entegrasyon ise, göçmenlerin, göç ettiği toplumlarda kendi kültürel değerlerine sahip olmaya devam ederek göç edilen toplumla bütünleşmesi (Adıgüzel, 2016: 163) ya da göçmenlerin göç ettiği ülkede göçmenlere sosyal üyelik kazandırarak, temel kurumlara katılma yeteneklerinin geliştirildiği bir süreç (Bartham vd., 2017: 181) veya daha farklı bir tanımla, göçün gerçekleştiği ülkelerde, ülkelerin kendi vatandaşlarına sunduğu fırsatlara

göçmenlerin de rahat ve eşit bir şekilde erişebilmelerinin normal hale geldiği bir süreç olarak tanımlanabilir (Battır, 2021: 146).

Göç terimleri sözlüğünde ise entegrasyon göçmenlerin birey ve grup olarak göç ettikleri toplumunun bir parçası olarak kabul edildiği iki yönlü bir süreç olarak tanımlanırken, göçmenlerin ev sahibi olan toplumdaki temel hak ve değerlerler birlikte o toplumdaki yükümlülüklere, toplumun geneline sunulan hizmetlere ve ekonomik anlamda işgücü piyasasına erişimini içerir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 30).

Göç eden toplum ve göç edilen toplumun kültürleri göç vasıtasıyla karşılaşmaktadır. Buna kültürel karşılama (akültürasyon) denilmektedir (Adıgüzel, 2016: 165). Göçmenler göç ederken kendi kültür ve değerlerini de taşımaktadırlar. Göç ettiği toplumlarda ise bambaşka bir kültür, değer ve düzenle karşılaşmaktadırlar. Ortaya çıkan bu farklılık hep göç eden birey ve bireylere hem de göç alan topluma sorun teşkil edebilir. Sonuçta, göçmenler, göç ettikleri toplumun değer ve kültürünü, düzenini inkâr edemezler. Göç alan toplum da göçmen bireyleri, görmezden gelerek inkâr edemezler. İnkâr edilse bile göçmenlerin var olmalarını değişmeyecektir. Bu sebeplerle göç eden birey ve bireylerle, göç alan toplumun arasındaki farklılık çatışma çıkmadan, göç eden bireylerin de göç edilen topluma dâhil edilmesi, onlarla uyumlu bir şekilde yaşaması hem göç eden bireyler için hem de o toplum için son derece önemlidir.

Entegrasyon, doğru ve başarılı bir şekilde gerçekleştirildiğinde, göçmenlere ve göç alan ülkelere, ekonomik anlamda olumlu getirilerinin yanında, daha da önemlisi çatışma ve uyum sorunlarından uzak, güvenli ve istikrarlı bir toplumsal yapı inşa edilmesinden dolayı sosyo-kültürel bağlamda da orta ve uzun vadeli olumlu sonuçları da beraberinde getirir (Battır, 2021: 149).

Kültürel çoğulculuk olarak da adlandırılabilen çok kültürlülük, kültürlerarasında herhangi bir hiyerarşi kurulmadan, bütün kültürlerin eşit olarak kabul edilerek, birbirinden farklı kültürlerin, barış içinde bir arada yaşamasını ifade eder. Farklılıkların içindeki birlik olarak özetlenebilecek çok kültürlülük, ideal bir ‘birlikte yaşama’’ anlayışıdır. Toplumu oluşturan her etnik, dini ve kültürel unsur, başkasının etnik, dini ve kültürel değerlerini kabul

etmek zorunda bırakılmadan, kendi değerini özgürce yaşayabilmektedir (Adıgüzel, 2016: 164-165).

Farklılığı ve çeşitliliği barındıran bir göç yönetim modeli olarak çokkültürlülükte hayata geçirilen politikalar ve uygulamalar sayesinde, farklılıklar ve çeşitlilikler yerilip olumsuz görülmekten ziyade olumlu övülen bir unsurdur (Bartham vd., 2017: 221-223).

Göçmenlerin, toplum ve devleti oluşturan asli unsurlara uyum sağladığı fakat farklılıklarını da koruduğu çok kültürlülük modelinde, göçmenler, sosyal ve kamusal alanda eşit haklara sahiptir. Burada devletin sadece farklılıklara eşit hakları garanti etmesi önemli olsa da göçün gerçekleştiğin ev sahibi toplumun da farklılıkları kabul etmeye açık olmasının da ayrı bir önemi bulunmaktadır (Castle ve Miller, 2008: 364).

Çokkültürlülüğün, farklılık ve çeşitliliği daha da belirginleştirdiğinden, ulusal kimliği zayıflattığı bu nedenle de bölücülüğe ve ayrılıkçılığa neden olabileceği yönünden eleştirilmektedir (Bartham vd., 2017: 224). Bu sebeple de çokkültürlülüğe dair tepkiler oluşabilmektedir. Çünkü farklılık ve çeşitlilik yönetilemediğinde sorunlar doğurabilmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM
GÖÇ YÖNETİMİ VE GÖÇ YÖNETİMİNİN AKTÖRLERİ

5.1. Göç Yönetimi Kavramı

İster gönüllü ister gönülsüz olarak yasal olarak ya da yasa dışı şekilde gerçekleşsin insanlar sınırları geçerek göç etmektedir. Göç, göçü ucuz hele getirip kolaylaştıran teknolojik imkânlar ve küreselleşme sayesinde, eskiye oranla artış göstermektedir. Bu durum da göçün ve göç hareketlerinin yönetilmesini önemli kılmaktadır (Doğan, 2019: 157). Uluslararası göç ekonomik, politik, sosyo-kültürel ve ulusal güvenlik bakımından önemli sonuçlar doğurduğundan ve hemen hemen bütün devletleri etkilediğinden devletlerin ve hükümetlerin bu duruma kayıtsız kalması mümkün değildir. Bu yüzden uluslararası göçe dair göç politikaları oluşturulması gerekmektedir.

Göç politikası, istenen veya istenmeyen nüfus akışlarının birbirinden ayrılmasına dönük çaba veya ülkeler ve hükümetlerce ister sınırları içerisinde olsun ister sınırları dışında olsun kendisini etkileyen nüfus hareketlerine karşı, bilinçli olarak ve belirli amaçları gözeterek politik tercihlerinin hayata geçirilmesi olarak tanımlanabilir (Altunok, 2019: 213-214).

Göç yönetimi, yasal veya yasa dışı olarak gerçekleşen göçlerin, sistematik ve insancıl bir şekilde yönetilmesi için oluşturulan ulusal ölçekte devlet yapılanmaları olarak tanımlanabilir. Göçle ilgili yürütülecek politikaların, çıkarılacak yasal ve idari düzenlemelerin uyumlu ve belirli bir plan çerçevesinde işletilmesini, yabancıların ülkeye girişini ve bulunma hallerini içermektedir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 36). Bir başka tanım da şu şekilde yapılabilir: Yabancıların ülkeye girişi ve ülkede bulunma halleri ile çeşitli sebeplerle ülkeye sığınan insanların koruma ihtiyacını kapsayacak şekilde bu sürecin düzenli ve insani şekilde yönetilmesi amacıyla, devlet kuruluş ve sistemlerinin bir araya getirilerek oluşturulan yapılar bütünüdür göç yönetimi (Tunç, 2017: 118).

Göç bir süreç olduğundan, göç yönetimi, göçmenlerinden ülkedeki bulunma hallerini de düzenlemektedir. Çünkü göçmenler, ülkeye girdikten sonra göç etme süreci bitmiş gibi gözükse de etkileri ve sonuçları daha sonra ortaya çıkacaktır. Bu da göç

yönetiminin bir parçasıdır. Göçmenlerin ülkeye girişini ve ülkede bulunmasını düzenleyen hukuki düzenlemeler ve uygulamalarla göçmenlerin ülkeye girmesinden çok öncesini kapsayan göç yönetimi, göçmenlerin ülkeye girdikten sonra, ülkede bulunduğu süre boyunca gereksinim duyacağı temel ihtiyaçların karşılanmasını ve geçici veya kalıcı olarak bulunduğu süre boyunca yer aldığı topluma entegre edilmesini de kapsamaktadır (Aktel ve Kaygısız, 2018: 584). Bu yönüyle, göç yönetimi bir süreci kapsamaktadır.

Göç, fazlasıyla karışık bir olgu olduğu için göç yönetimi; kamu politikası ve kamu hukuku, kamu örgütü ve kamu personelini, kamu hizmetleri ve kamu maliyesini, kamu düzeni ve kamu güvenliğini yakından ilgilendirmektedir. Öncelikle göçe dair bir politika belirlendikten sonra göçü düzenlemek ve kontrol edebilmek için nelerin nasıl yapılacağını belirleyen yasal düzenlemeler gereklidir. Yasal düzenlemelerce belirtilen iş ve işlemlerin ise devlete bir masrafı bulunmaktadır. Bu yüzden kamu ekonomisi ve maliyesi göç yönetiminin bir parçası olmak durumundadır. Yasal düzenlemelerce belirlenen göçle ilgi iş ve işlemler için uzman personel gerektiği için, göç yönetimine özgü kamu örgütlenmesini ve kamu personel yönetimini gerekli kılmaktadır. Bunlardan başka göç yönetimi, göçmenlerin zorunlu olarak temasta bulunduğu sağlık, eğitim, güvenlik gibi hizmetleri yürüten devletin birimlerini yakından ilgilendirmektedir (Altunok, 2019: 212). Bu sebeple göç, yönetimi karmaşık ve devletin birçok birimini ilgilendirdiğinden gerçekleştirilirken zorluklar yaşanabilmektedir. Uluslararası kuruluşlar ve örgütlenmeler, sivil toplum kuruluşları, uluslararası anlaşmalar ve devletlerarası ilişkiler de dâhil olduğunda göç süreci ve yönetimi daha da karmaşık bir hal alabilmektedir.

Göç terimleri sözlüğünde ‘’Göçü düzenlemeye ve göçmenleri korumaya yönelik kurum, yasal çerçeve, mekanizma ve uygulamalardan oluşan sistem’’ olarak tanımlanan göç yönetişimi, devletlerin sınırlarının ötesindeki hareket ve eylemlerini de kapsamakta olup genellikle göç yönetimi ile eşanlamlı olarak kullanılmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 36). Ayrıca göç yönetimi, giderek yoğunlaşan nüfus hareketleriyle bağlantılı olarak ülkelerin bu alanda yaptığı müdahalelerin meşru sayılması için devletler tarafından oluşturulan kavram ve söylemler olarak da tanımlanabilir (Tunç,2016: 169).

Devletlerin göç yönetimi, göçle ilgili oluşturduğu kurumlar, diğer ülkelerle imzaladığı geri kabul anlaşmaları, ulusal ve uluslararası anlaşmalar ve sözleşmeler, görev

alanına girmesi sebebiyle kolluk kuvvetleri ve sınır güvenliği gibi sağlıktan güvenliğe ekonomiden hukuka vb. pek çok unsuru kapsayan geniş bir yelpazede kendisini var etmektedir.

5.2. Göç Yönetiminin Aktörleri

Göç yönetimi, ülke dışında başlayıp ülke içindeki süreci kapsadığından, bu süreç boyunca bir kurum ve kuruluş bu alana dahil olabilmektedir. Belirli başlıklar altında toplanacak olursa göç yönetiminin aktörleri şu şekilde sıralanabilir:

- Ulus devlet
- Uluslararası Örgütler
- Sivil Toplum Kuruluşları
- Özel sektör kuruluşları

Göç yönetiminde ulus devletler başat aktörlerdendir (Uzun, 2022: 134). Çünkü vatandaş olarak tanımladığı belirli bir toprak parçası üzerinde ulus devlet, o toprak üzerinde egemenliğinden aldığı hakla kurallar koymakta, insanların hangi kurallar çerçevesinde yaşayacağını, o ülkenin rejimine bağlı olarak belirlemektedir. Ama yine de söz konusu ulus devletin göç yönetiminde rolü olduğunda, ülkeye kimin, hangi şekilde girip çıkacağı, hangi koşullar altında yaşayacağı ulus devlet tarafından tayin edilmektedir. Bu bağlamda ulus devlet asıl aktör konumundadır.

Bir alanda bir amacın gerçekleştirilmesi amacıyla bir veya birden fazla devletin bir araya gelmesiyle kurulan özerk yapılar olarak tanımlanan uluslararası örgütler (Dedeoğlu, 1998: 16) göç yönetiminde yer alan önemli aktörler arasında yer almaktadır. Ulus devletler rıza gösterdiği takdirde, uluslararası göç örgütleri göç yönetimi konusunda yürüttükleri bilimsel çalışmalar ve bu araştırmalar sonucu elde edilen tespitlerle ulus devletlere bu konuda kılavuzluk yapabilmekte, göç yönetimine dair uzmanlığını ulus devletle

paylaşabilmektedir (Uzun, 2022: 134).Göç yönetimi alanında pek çok uluslararası örgüt faaliyette bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Göç Örgütü Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi, Uluslararası İşgücü Örgütü, Dünya Sağlık Örgütü gibi başlıca uluslararası örgütler göç yönetimi alanında ulus devletlerle birlikte işbirliği yapabilmektedir. (Uzun, 2022: 135)

Göç yönetiminin diğer aktörlerinden birisi de sivil toplum kuruluşlardır. Sivil toplum kuruluşları, hükümet dışı örgütlerdir. Katılım ve temsil yönünden hükümetin dışında yer alan tabii ve yasal kişiler tarafından oluşturulmaktadır (Talas, 2011: 391). Göç yönetimi alanında ise sivil toplum kuruluşları, göçmenlere ülkedeki yasalara dair bilgilendirme yaparak danışmanlık sağlanması, devletle göçmenler arasında bağ kurulması, hassas ve özel durumdaki göçmenlere özel hizmetlerin sağlanması, belirli amaçları gerçekleştirmek amacıyla uluslararası örgütlerle iş birliği yapılması gibi alanlarda çeşitli roller üstlenebilirler (Uzun, 2022: 136).

Özel sektör kuruluşları da göç yönetiminde yer almaya başlamaktadır. Seyahat ve hava yolu şirketleri, ikamet ve vize işlemleri yürütülen firmalar, göç yönetimi alanında devlet tarafında bu alanlarda yetkilendirilmekte, insan hareketliliğinin düzenli bir şekilde yönetilebilmesi için sorumluluk üstlenebilmektedir (Uzun, 2022: 136).

5.3. Düzenli Göç Yönetimi

Devletler egemenliklerinin uzantısı olarak ülkeye giriş yapacak kişilerden bir takım belgeler isteyebilmekte, istenilen bu belgeler eksik olduğu takdirde kişilerin girişlerini kabul etmeyebilmektedirler. Devletler, istenilen belgele ek olarak çeşitli mekanizmalar oluşturabilmekte, bu mekanizmalara göre kişilerin girişleri onaylanmakta ya da reddedilmektedir. Ayrıca kişiler, ülkeye giriş yaptıktan sonra kalış durumu uzatılmak isteniyorsa ekstra uygulamalarla bu kişilerin kalışlarını kontrol etmeye çalışmaktadır. Şüphesiz ki bu uygulamaların hepsi de göçün yönetilmesi hedeflenmektedir.

Devletlerin, ülkeye giriş yapan kişilerden istediği belgelerin başında pasaport gelmektedir. Pasaport, genellikle yurt dışına seyahat etmek amacıyla kullanılan, belgeyi düzenleyen devlet tarafından kişinin o ülkenin vatandaşı olduğunu belirten, o kişinin o devlete dönme hakkını temin eden, devlet tarafından düzenlenen uluslararası geçerliliği bulunan belgelerdir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 29). Pasaport kullanımının kökenleri, 15. ve 16. yüzyıllara dayansa da, modern pasaportların kullanımı 19. yüzyılda başlamaktadır. Sınırlarına giriş ve çıkışları kontrol etmek isteyen devletler sınır kontrolleri oluşturmaya başlamış, bu kontrol noktalarındaki geçişin kontrol edebilmesi için pasaportlar kullanılmaya başlanılmıştır (Uzun,2022: 143).

Devletler, ülkeye giriş yapacak kişi ve kişilerde pasaport belgesi bulunsa bu kişi ve kişilerden yerine getirmesi istediği bir takım uygulamak koyabilmektedir. Bunların başında vize uygulamaları gelmektedir. Vize, kişilerin ülkeye girişinde, ülkeden ayrılışında ya da ülkeden transit geçişlerinde kişilerin pasaport ve kimlik sertifikalarına devletlerin konsoloslukları aracılığıyla düzenlenen, düzenlendiği tarihler arasında kişinin o ülkeye girişinin reddedilmeyip kabul edileceğini gösteren onaylardır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 96). Devletler vizeler aracılığıyla ülkeye giriş standartlarını oluşturmaktadırlar. Kişiye vize verilebileceği gibi vize reddi de alabilmektedirler. Kamu düzeni, kamu sağlığı, yeterli kaynaklara sahip olunmaması gibi nedenlerle kişilerin girişleri engellenebilir. Ayrıca, vize sahibi insanlar, kendilerine tanımlanan süreyi aşmaları durumunda vize ihlali gerçekleştirebilmekte, bu kişiler ise düzensiz göçe neden olabilmektedir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 96).

Köken olarak pasaportlarla beraber kullanım ihtiyacı ortaya çıkan, birinci dünya savaşı sonrasında kullanımı yaygınlaşan vizeler, devletlerin ülkeye giriş yapacak kişileri önceden inceleyebilmesine olanak sağlamaktadır. Bu yolla devletler vize başvurusu yapan kişilerin, seyahat etme gerekçeleriyle kalış amaçlarını değerlendirmektedirler (Uzun, 2022: 144). Tabi yasa dışı girmek isteyen kişi ve kişilerce vizelerin veya pasaportların sahtesi yapılabilmekte, bu yolla da insanlar yasa dışı bir şekilde ülkeye giriş yapabilmektedirler.

Vizeye ek olarak devletler, ülkeye giriş yapacak yabancılardan ülkeden ülkeye farklılık gösteren belgeler isteyebilmektedirler. Bu belgeler, kişilerin sağlık durumlarını gösteren aşı kartları ve sağlık raporları olabileceği gibi, ekonomik durumlarını gösteren

banka hesap özetleri, sağlık raporları da olabilmektedir (Uzun, 2022: 145). Bunların haricinde farklı ülkelerin farklı uygulamaları da olabilmektedir.

Düzenli göç yönetiminin diğer bir parçası da ikamet izinlerinden oluşmaktadır. Ülkeye giriş yapan yabancı bireylerin giriş yaptığı ülkede tanımlanan süre boyunca kalabilmesine olanak sağlamak amacıyla ülkeler tarafından yabancılar için düzenlenen belgelere ikamet izni denilmektedir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 44). Pasaport veya vizelerle karşılaştırıldığında daha fazla ülke içinde kalınmasına olanak sağlayan ikamet izinleri, eğitim ve ekonomi kategorisinde, aile birleşimi veya turistik kategorilerde çeşitli türler de düzenlenebilmektedir. Hangi kategoride ikamet izni alınırsa alınsın, ikamet izniyle alan bireylerin süre bitiminde ya ikamet izinlerini uzatmaları ya da ülkeden ayrılması gerekmektedir (Uzun,2022: 145). Süre bitiminde ülkeden ayrılmayan bireyler ise düzensiz göçün artmasına sebebiyet verecektir.

5.4. Düzensiz Göç Yönetimi

Düzensiz göçmenler, yasa dışı bir şekilde çeşitli vasıtalarla ve kişilerle ülkeye girmektedir. Ayrıca yasal bir şekilde ülkeye girip yasal sürenin bitmesine rağmen ülkeden çıkmayan kişiler de düzensiz göçmen konumunda yer almaktadırlar. Bu amaçla devletler düzensiz göçü önlemek ve kontrol etmek için çeşitli mekanizmalar geliştirmektedirler.

Düzensiz göç yönetiminde sınır dışı etme önemli mekanizmalardan birisidir. Sınır dışı etme, ülkelerin mevcut topraklarında sahip olduğu egemenliklerinin uzantısı olarak, yurttaşlık bağı bulunmayan bir yabancı kişinin ülkeye girişinin engellenmesi veya yasal kalış hakkının sona ermesi akabinde geldiği ülkeye veya bir başka ülkeye göndermesi olarak tanımlanabilir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 75) Sınır dışı etme, sadece yasal dışı giriş gerçekleştiren veya yasal giriş yapıp yasa dışı hale gelen düzensiz göçmenler ve kaçak çalışanlar için uygulanan bir prosedür olmaktan daha fazlasıdır. Ülkeler, gerekli gördükleri takdirde kamu güvenliği, kamu sağlığı, kamu düzeni gibi çeşitli sebeplerle yabancı bireyleri sınır dışı kararı alabilmektedirler. Bu gerekçelerle vatandaşı olduğu menşe ülkeye sınır dışı edilemiyorsa bir birey, ülkeler bu durumda transit olarak geldiği ülkeye sınır dışı etmek yoluna gidebilmektedirler (Uzun, 2022: 152) .

Düzensiz göç yönetimin önemli bir unsunu da insan kaçakçılığı ve insan ticaretiyle mücadele oluşturmaktadır. İnsan kaçakçıları, yasa dışı yollardan vatandaşlığı bulunmayan kişi ve kişileri maddi menfaat elde etmek amacıyla sınırlardan içeriye sokmakta, insan tacirleri ise zorla çalıştırmak, fuhuş yaptırmak, esarete tabi kılmak gibi amaçlarla genellikle yabancı bireyleri tedarik edip ülke içine sokup barındırmakta ya da bu kişileri sevk edip ülke dışına çıkmasına olanak sağlamaktadırlar. İnsan ticareti ve insan kaçakçılığıyla mücadele kolluk kuvvetlerinin görev alanına girmekte olup, bu suçlarla ilgili yasal düzenlemeler yapılmaktadır. Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol ve Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol bu amaçla hazırlanan uluslararası anlaşmalar olup, Türkiye özelinde Türk Ceza Kanunu madde 79 ve 80'de insan kaçakçılığı ve insan ticareti suçları düzenlenmiştir. Devletler, yaptıkları kanuni düzenlemelerle insan kaçakçıları ve insan tacirleriyle mücadele etmeye çalışmaktadır.

Düzensiz göçün diğer bir unsuru da Gönüllü Dönüş uygulamaları oluşturmaktadır. Gönüllü Dönüş, yasa dışı durumdaki göçmenlerin kendi iradeleriyle geldikleri menşe ülkeye veya güzergâh olarak kullandıkları transit ülkelere dönmeleri şeklinde olabileceği gibi destekli veya bağımsız bir şekilde menşe veya transit olmayan bir başka ülkeye dönüşü şeklinde de olabilmektedir. Genellikle, mülteciler, savaş esirleri ve gözaltında tutulan sivillerle ilgili olarak kullanılan Gönüllü Dönüş, düzensiz göç sorununda kalıcı yollardan birisi olarak görülmektedir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 38). Bireylerin gönüllü, güvenli ve insani şekilde dönüş sağlamaları için yer yer uluslararası örgütlerin de yer aldığı, dönüş sağlayacak bireyle devlet arasındaki işbirliğine dayanan gönüllü geri dönüş programları devletler tarafından uygulanabilmekte, yine devletler tarafından geri dönüş sağlayacak bireyin o ülkeye seyahat etmesine, ülkesinde bir süre bağımsız yaşamasına hatta kendi işini kurmasına yönelik maddi teşvikler bireye sağlanabilmektedir (Uzun, 2022: 152).

Düzensiz göç yönetimin önemli bileşenlerinden birisi de Geri Kabul Anlaşmalarıdır. Geri kabul anlaşmaları, devletlerarasında imzalanan uluslararası anlaşmalardır. Düzensiz göçmenlerin veya sınır dışı edilen göçmenlerin kendi ülkelerine veya transit olarak geçiş yaptıkları ülkelere geri gönderilmeleri sürecinde karşılıklı uygulanacak prosedürleri belirlemektedir. Geri kabul anlaşmalarıyla bu kişilerin ülkeye dönüşlerinin kabul edileceği

garanti edilmektedir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 35). Geri Kabul Anlaşmaları, düzensiz göçmenlerin gönderilmesi sırasında insan haklarının ihlal edilmemesini, sınır dışı edilme süreçlerinde ortaya çıkabilecek olan sorunların çözülmesini, devletlerarası işbirliği mekanizmasına dayandığından sınır dışı ve diğer sorunlardan kaynaklanabilecek masrafların düşürülmesini sağlamaktadır (Uzun, 2022: 153).

Gönüllü geri dönüş ve geri kabul anlaşmalarının yanında yeniden yerleştirme de göç yönetiminde önem taşıyan uygulamalardandır. Çeşitli sebeplerle bir ülkeye sığınan kişi ve kişiler, başka ülkeler tarafından kabul edilmeleri durumunda o ülkeye geçiş sağlayabilmektedirler. Yeniden yerleştirme olarak adlandırılan bu süreçle, devletler bu kişilere uzun döneli ikamet hakları tanıyabilmekte, hatta vatandaşlığa alabilmektedirler (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 101). Yıllık açıklanan kotalara göre, ev sahibi ülkelerde göçmen kabul eden ülkelere kişiler yerleştirilmektedir. Kalıcı bir çözüm yolu sunan yeniden yerleştirmede, ülkeler mülteci ve sığınmacıların korunması konusunda ülkelerin işbirliği ve külfetin paylaşımı öne çıkmaktadır (Uzun,2022: 161).

Çeşitli yöntem ve uygulamalara rağmen, çözümsüz kalan düzensiz göç durumları yine de ortaya çıkabildiğinden düzensiz göç yönetiminde farklı çözümler aranmaktadır. Diğer uygulamalardan farklı olarak Aflar bu arayışın sonucu ortaya çıkmaktadır. Aflar, devletler uzun süreler boyunca ikamet etmesine rağmen başka bir ülke tarafından da kabul edilmeyen bu insanlar için yasal olarak ülkede kalmalarına olanak sağlayan, devletler tarafından uygulanan program ve süreçler bütünü olarak tanımlanabilir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 26). Bu durumlarda düzensiz göçmenler veya mülteciler sığındıkları ülkede yasa dışı olarak kalmaya devam edebilmekte fakat buna rağmen ne sınır dışı edilebilmekte ne de gönüllü dönüş sağlanabilmekte ne de yeniden yerleştirme yapılabilmektedir. Bu da Afları gündeme getirmektedir. Siyasi bir iradenin sonucu olarak aflar, yasa dışı kalan yabancıların kalışlarını, yasal hale getirip düzenlileştirmektedir. Bu uygulamayla göçmenler olduğu gibi kalırken, düzensiz göç azaltılmak hedeflenmektedir (Uzun, 2022: 154).

ALTINCI BÖLÜM
TÜRKİYE VE ALMANYA'NIN GÖÇ POLİTİKALARI

6.1. Türkiye'nin Göç Tarihi ve Politikaları

Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu topraklar yani Anadolu, gerek Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, gerekse Osmanlı devletinin kurulmasından yıkılmasına kadar pek çok göç maruz kalmış, göç eden insanlar için tercih edilen yerlerden birisi olmuştur. Günümüzde de bu eğilimin sürdüğü söylenebilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin göç politikalarını anlayabilmek için Osmanlı devletinde uygulanan göç ve iskânla ilgili uygulamaların incelenmesi gerekmektedir. Çünkü Osmanlı devleti yıkılsa da özellikler 18-19. Yüzyıllarda ortaya çıkan göç uygulamaları daha sonra uygulanan politikalara kaynaklık etmiştir. Karpat'ın deyimiyle ''Türkiye, göçler sayesinde kurulmuş, değişmiş ve bugün millî devlet haline gelmiştir.'' sözü göçün Türkiye Cumhuriyetiyle arasındaki ilişkiyi gözler önüne sermektedir (Karpat, 2015: 39). Bir anlamda Osmanlı toplumunun maruz kaldığı yoğun kitlesel göçler, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna zemin hazırlamış ve kurulan yeni devlette ve onu oluşturan toplumda ''Türk'' karakteristiğini öne çıkarmıştır (Adıgüzel, 2016: 164-178).

6.1.1. Osmanlı Döneminde Göç

Tarih boyunca göçlerle iç içe olan bir millet olarak Türkler, Orta Asya'dan Akdeniz'e ve Avrupa'ya göç ederek, yayılmışlardır. İlk olarak göçebe olarak yaşamlarını sürdüren Hunların altı yüzyılı göç hareketleri Katalonya topraklarına kadar ulaşmıştır. Kuraklık, hastalık ve nüfus artışları sebebiyle Göktürk devleti döneminde de süregelen göçler, Hazar denizinin doğusuna ve Ortadoğu'ya yönelmiştir. 1071 Malazgirt zaferiyle Türkler Anadolu'ya göç etmeye devam etmiş, sonrasında kurulan Osmanlı imparatorluğu döneminde de kazanılan yeni topraklara Türkler yerleştirilmiştir (Yalçın, 2004: 104-105).

Günümüzdeki Türkiye Cumhuriyeti'nin oluşumunu etkileyen göçler, 8-9. yüzyılda başlamıştır. Çoğunlukla, Orta Asya'dan Anadolu'ya yönelen bu göç hareketleri, 16 yüzyıla kadar sürmüştür (Karpat, 2010: 11). 15-16. yüzyılda ise Osmanlı devleti Avrupa'da yeni

topraklar elde ettikçe, elde edilen bu yeni topraklara Anadolu'dan insanlar yerleştirilmekteydi. 15-16. yüzyıllarda 400-500 bin Müslüman Türkün yerleştirildiği, Anadolu'dan Rumeli topraklarına gerçekleştirilen bu göçlerin amacı, Osmanlı devletinin bu yeni fethedilen Avrupa'daki topraklarını güvence altına alarak, bu topraklardaki egemenliğini sağlamlaştırmak ve Batı Anadolu'da bulunan nüfus fazlasını buraya sevk ederek böylece Batı Anadolu'da nüfus fazlasını eritmektir. Uygulanan bu göç ve iskân politikaları Osmanlı devletini göç konusunda tecrübeler kazanmış, daha sonra bu kazanılan tecrübe Osmanlı devletinin 19. Yüzyılda uygulayacağı çok boyutlu iskân modellerinde hayat bulmuştur (Karpat, 2015: 28).

Osmanlı devleti döneminde iskân politikaları sadece Türk ve Müslümanlar için uygulanmamıştır. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra, şehre canlılık kazandırıp bir metropol haline getirmek amacıyla, Rum ve Ermenileri İstanbul'a yerleştirmiş, 15. Yüzyılın sonralarında İspanyadan göç eden Yahudiler de buraya yerleştirilmiştir (Karpat, 2015: 29). Ayrıca Portekiz'de de Yahudilere yönelik baskılar yapıldığından buradan da Osmanlı devletine Yahudi göçü gerçekleşmiştir. Zaman içinde İspanya ve Portekiz'den gelen Yahudilerin sayısının 90 bini bulduğu tahmin edilmektedir (Güleryüz, 2015: 64).

Osmanlı devleti ilerleme döneminde yeni yerler fethettikçe Müslüman ve Türk nüfusun ihtiyaç duyulan bölgelere iskân ettirilmesi politikası, 17. Yüzyıla kadar devam etmiş, 1699 yılında imzalanan Karlofça Anlaşmasıyla ilerleme durup gerileme dönemine girilmesiyle tersine bir göç hareketine neden olmuştur. Osmanlı devletinin Viyana'da yenilmesi üzerine, Osmanlı devletine doğru göç hareketi meydana gelmeye başlamıştır. Göç eden nüfusun içlerinde Müslümanların yanında Yahudiler de bulunmaktadır (Karpat, 2010: 133).

1800 yılı başında Osmanlı devletinin sınırları, Kırımın çevresiyle Kafkasya'nın büyük kısmını, Balkanlarda Arnavutluk'la Bosna ve Romanya'yı kapsamaktaydı. Bu bölgelerde yer yer çoğunluğu oluşturmaklar birlikte dikkate değer bir Müslüman ve Türk nüfus yaşamaktaydı. Gerek balkanlarda gerek Kafkaslar ve Kırımdaki toprak kayıpları başlayınca, Müslüman Türk nüfus ölüm ve göçlerle buradaki varlıkları ya sona ermiş ya da çok küçük gruplara dönüşmüştür. 1923 yılına kadarki süreç sonunda, Anadolu, Trakya ve

Güney Kafkasya'nın bazı bölümleri Müslüman toprağı olarak kalmış, diğer bölümler kaybedilmiştir. Balkanlarda Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya içinde Müslüman gruplar kalmakla birlikte, Kuzey Kafkasya ve Rusya Ermenistan'ıyla Kırımda yaşan Müslüman ve Türk nüfusun bu bölgelerdeki varlıkları gerek ölümlerle gerek göçlerle sona ermiştir. 1821-1922 yılları arasında 5,5 milyondan fazla Müslüman Türk bu bölgelerde hayatını kaybederken, 5 milyondan fazla Müslüman Türk de bu bölgelerde göç zorlanmış, Anadolu'ya sığınmışlardı (McCarthy, 2012: 1).

Osmanlı devleti 18 ve 19 yüzyıllarda Kırım ve Kafkaslarda yoğun bir şekilde göç almıştır. 1774 Osmanlı-Rus savaşı sonucu 500 bin Tatarın Osmanlı topraklarına göç etmesiyle başlayan ilk göç hareketi, 1828-1829 ve 1860-1864 Kırım göçleriyle devam etmiş, bu göçlerde 1.8 milyon Tatarın Osmanlı devleti topraklarına geldiği düşünülmektedir (Adıgüzel, 2016: 164-38). Bu süreç içerinde göç eden Tatarlar, günümüzde Romanya devleti sınırlarında yer alan o tarihte Osmanlı devleti sınırlarında yer alan Dobruca bölgesine, Eskişehir, İnegöl, Bandırma gibi Anadolu'daki kırsal kesimlere ve İzmir ve İstanbul gibi büyük şehirlere yerleştirilmiştir (Karpat, 2010: 162-163).

Kafkaslardan 1850'li yıllarda başlayan Çerkez göçü, Kırım savaşıyla birlikte kitlesel bir hal alarak, 1862-65 yılları arasında zirve yapmıştır. 1877-78 ve 1890-1908 yılları arasında yoğunluk kazanmakla birlikte, 1920'li yıllara kadar sürmüştür. 700 bin ile 1 milyon Çerkez'in Osmanlı topraklarına göç ettiği tahmin edilmektedir (Karpat, 2010: 169). Tabii ki göç etmek amacıyla yola çıkan nüfusun daha fazla olduğu bir gerçektir. Göç yolunda hastalık ve saldırılar sonucu hayatını kaybedenler de bulunmaktadır. Bu verilen bu sayılar sağ kalıp ulaşabilenlerin sayılarını oluşturmaktadır.

Osmanlı devleti Balkanlardan da gelen göç hareketlerine maruz kalmıştır. Balkanlarda Romanya ve Bulgaristan devletlerinin kurulmasıyla 1877-1878 yılları arasında Balkanlardan 1-1.5 milyon kişi sürülmüştür (Adıgüzel, 2016: 39). McCarty, diğerler göçlere oranla can kaybının yüksek olması ve uygulanan şiddet bakımından 1877-1878 yıllarında gerçekleşen göçün daha vahim olduğunu belirtmektedir. Buralardan göç eden Türk ve Müslüman nüfusun gerek Rus ve Bulgarların saldırısına uğraması, gerek kış ayına denk gelmesi sebebiyle mevsimsel zorluklarla karşılaşması gerekse Osmanlı imparatorluğunun göç edenlere yeterli yardım sağlayamaması gibi nedenler göç sırasında ve sonrasındaki

vahameti oldukça arttırmıştır (McCarthy, 2012: 89). Sadece Bulgaristan'da yaşayan 260 bin Müslümanın bu sebepler nedeniyle öldüğü tahmin edilmektedir (McCarthy, 2012: 110).

1912 yılında başlayan Birinci Balkan Savaşı sonucu Osmanlı imparatorluğu yenilmiş, Balkanlardaki topraklarını kaybederek, Osmanlı ordusu çatalca hattına çekilmek durumunda kalmıştır. İkinci Balkan Savaşı sonucunda ise anlaşmazlıklardan faydalanarak Osmanlı devleti Edirne ve Kırklareli'ni geri almıştır (McCarthy, 2012: 144-145). 1912-1913 Balkan Savaşı sonucu 640 bin Müslüman Türk Osmanlı topraklarına göç etmiştir. (Adıgüzel, 2016: 39)

1913 yılında Bulgaristan ve Osmanlı devleti arasında bir nüfus değişimi anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma Trakya'da yaşayan Bulgarlarla Bulgaristan sınırları içerisinde yaşayan Türk ve Müslüman nüfusun yer değiştirmesini kapsıyordu. Bu anlaşma sonucu da Osmanlı devletine göçler gerçekleşmiştir (McCarthy, 2012: 180). 1912-1920 yılları arasında Balkanlardan toplam 413.922 kişi Osmanlı devletine gelmiş olup bu insanlar, çeşitli bölgelere yerleştirilmiştir (McCarthy, 2012: 181).

Osmanlı devleti toprak kayıplarına bağlı olarak yoğun göçe maruz kalması Osmanlı devletini göçle ilgili adımla atmaya itmiştir. Tanzimat dönemiyle kurumsallaşmaya başlayan Osmanlı devletinin göç politikaları, dışardan gelen göçmenleri kabul etmede herhangi bir ayrım yapmaksızın kabul etmiştir. Gelen göçmenlerin ayrım yapılmadan kabul edilmesinin nedeni göçün politik, askeri, ekonomik ve sosyal yönden fayda sağlayacağının düşünülmesidir (Kale, 2015: 156-157).

Savaşlar sebebiyle oluşan nüfus kaybı, askere alınacak nüfusun azalması, ekili biçilen arazilerin nüfus kaybı sebebiyle azalmasıyla üretimin düşmesi, ticaretin yavaşlaması toplanacak vergilerde kayıplar yaşanması gibi sorunlara neden olduğundan göç bunları telafi edilmesi için çözüm olarak görülmüştür. Osmanlı devleti gelen göçlerle savaşlar sebebiyle oluşan nüfus kaybını telafi etmeyi, gelen nüfusa tarım arazileri vererek boşta kalan arazilerin ekilip biçilmesiyle tarımsal üretimin arttırılmasını ve buralardan ek vergi gelirleri elde etmeyi amaçlamaktaydı (Kale, 2015: 158-161).

Osmanlı devletinin kitlesel göçlere karşı göç ve iskân politikası bulunmuyordu (Yakut, 2015: 123). 1857'de çıkarılan Muhaceret Nizamnamesi Osmanlı devletinin göç politikalarını düzenlemesi bakımından önemlidir. Bu Nizamnameye göre, Osmanlı devletine göç edecek kişilerin, padişaha sadık kalması beklenirken, tarımsal üretim yapılabilmesi için toprak hibe edilmesi ve askerlikten muaf tutulması gibi teşvikler de sunulmaktaydı (MiRekoç, 2014: 92).

Göçlerin devam etmesi, bir politika ve yasalar oluşturmasını zorunlu kılmaktaydı. Osmanlı devleti ülkeye sığınan göçmenler ihtiyaçlar ve barınmalarının karşılanmasında Ticaret Nezareti, Şehremaneti ve Zaptiye Nezareti gibi kurumlar görev almış, Osmanlı devletine yönelen göç hareketleri devam etmesi ve bu kurumların yetersiz kalmasından ötürü 1860 yılında Muhacirin Komisyonu kurulmuştur (Yakut, 2015: 125-128).

1860'da kurulan Muhacirin Komisyonlarının görevi; göçmenlerin misafir edilerek yerleştirileceği yerlerin belirlenmesi, belirlenen yerlere göçmenlerin sevk edilmesi, ihtiyaç halinde göçmenlere hayvan, tohum tedarik etmek ve yevmiye ve diğer yardımlardan bulunmak şeklinde sıralanmıştır (Adıgüzel, 2016: 38).

Muhacirin Komisyonu ayrıca, göçle ilgili istatistikler tutulmasına ve hukuki metinler hazırlanmasına dair çalışmalar yürütmüştür. Komisyon, çeşitli sebepler kesintiye uğramış olsa da, imparatorluğun yıkılışına kadar Osmanlı devletine yönelen göçlerle ilgili görevini sürdürmüştür (Kale, 2015: 159).

6.1.2 Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yüzyılında Göç: 1923-2023

Balkanlarda, Kafkaslar ve Kırımda zamanında bu bölgelerin Türkleşip Müslümanlaşması için giden milyonlarca insan, toprak kayıpları sebebiyle tekrar Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır (Adıgüzel, 2016: 35). Osmanlı devletinin son zamanlarında toprak kaybı yaşandıkça Türk ve Türk kültürüne bağlı grupların Anadolu'ya hareket etmesiyle hızlanan göç hareketleri, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da bu yaşanmaya devam etmiştir (Adıgüzel, 2016: 77). Bu göçler, Türkiye'nin kuruluş temellerinde bulunan ulus devlet anlayışıyla şekillenmiştir (Adıgüzel, 2016: 35). Öyle ki, yeni kurulan Türkiye'nin nüfusunun büyük bir bölümü, Balkanlar, Kafkasya ve Kırımdan

göç eden insanlardan oluşmaktaydı (McCarthy, 2012: 1). Tahmini olarak, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinin beşte birini Osmanlı devletinin kaybettiği topraklardan gelen insanlar ve onların çocukları oluşturmaktaydı (McCarthy, 2012: 356).

Türkiye'nin göç tarihindeki önemli olaylardan birisi Yunanistan'la yapılan mübadeledir. 1923 yılında Türkiye'yle Yunanistan arasında mübadele yapılması kararlaştırılmıştır. 1927 yılına kadar devam eden bu mübadele sonucu, 1.200.000 bin Rum Anadolu'dan Yunanistan'a, 500.000 Türk ise, Yunanistan'dan Türkiye'ye göç etmiş olup yapılan mübadelenin din esaslı ve zorunlu olması öngörülmüştür. İstanbul, Bozcaada ve Gökçeada'daki Rumlar ile Batı Trakya'da yaşayan Türkler bu mübadelenin dışında bırakılmıştır (Adıgüzel, 2016: 83).

Türkiye'nin kuruluş yıllarında gerçekleşen göç hareketleri düşünüldüğünde Almanya'dan Türkiye'ye gerçekleşen göç farklılık arz etmektedir. Hitlerin Almanya'da iktidara gelmesiyle Yahudilere yönelik baskıcı politikalar uygulanmaya başlamasıyla 1933-1945 yılları arasında Yahudi kökenli 800 Alman Türkiye'ye sığınmıştır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). Musevi veya sosyalist olması sebebiyle Türkiye'ye sığınan bu kişiler, tıp alanından hukuk alanına kadar Türkiye'de üniversitelerde öğretim üyesi veya öğretmen olarak çalıştıklarından eğitim alanında ülkeye katkılar sağlamışlardır (Balkır ve Kaiser, 2015: 226).

Türkiye'nin kuruluşundan 1950'li yıllara kadar Türkiye farklı ülkelerden göçler almaya devam etmiştir. 1925-1945 yılları arasında Türkiye-Bulgaristan arasında yapılan anlaşma sonucu 218.998 kişi (Adıgüzel, 2016: 82), 1950-1951 yılları arasında Bulgaristan'da İkinci Dünya Savaşından sonra komünist rejimin kurulmasıyla Bulgaristan'daki Türk azınlığa baskıların artmasıyla 154 bin kişi Türkiye'ye göç etmiştir (Adıgüzel, 2016: 83). İkinci Dünya Savaşından sonra ise Yugoslavya'da sosyalist rejimin Türk azınlığa baskı uygulaması sonucu 185 bin kişi, Yunanistan'daki iç karışıklıklar sebebiyle ise 30 bin kişi ve Doğu Türkistan'dan 2 bin Doğu Türkistanlı da Türkiye'ye göç etmiştir (Adıgüzel, 2016: 84).

Bu dönemde, geçmişteki savaşlar sebebiyle nüfus kayıpları yaşayan Türkiye, siyasi ve ekonomik kalkınma ve ülke güvenliği için ihtiyaç duyduğu insan kaynağını bu

dönemdeki gerçekleştirilen göçlerle sağlama amacı bulunmaktadır (Gündoğmuş, 2019: 209). Çünkü iktisadi kalkınma için gerek tarlayı ekip biçecek gerekse sanayide çalışacak insan gücüne ve ülke güvenliğinin sağlamasında askere ihtiyacı bulunmaktaydı. Göçlerle gelen nüfus bu bakımdan önemlidir.

İki kutuplu dünyada Türkiye ile farkı kutupta yer alan Bulgaristan, topraklarındaki Türk azınlığı tehlike ve tehdit olarak gördüğünden, okullarda Türkçenin yasaklayarak Türklere Slav isimlerini aldırmaya çalışmış, camileri kapatarak dinsel müdahalelerde bulunmuş, ülke içinde yerlerini değiştirmeye çalışmıştır (Kirişçi ve Karaca, 2015: 301). Bulgaristan'da Türklerin yaşadığı sorunlar çözülmediğinden 1968-1969 yılları arasında Türkiye Bulgaristan arasında imzalanan anlaşma sonucu, 117 bin kişi daha Türkiye'ye göç etmiştir (Adıgüzel, 2016: 83-84).

1980'lerden sonra Türkiye'nin çevresinde bulunan ülkelerde siyasi önemli olaylar meydana gelmiştir. Bu ülkelerde yaşanan siyasi olaylar ve iç karışlıklılar Türkiye'ye yönelik göç hareketlilikleri meydana getirmiştir. İran'da 1979 yılında devrim yapılması, Rusya'nın Afganistan'ı 1979 yılında işgal etmesi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Yugoslavya'nın çökmesi, Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi sonucu 1991 yılında Körfez savaşının başlatılarak müdahale edilmesi gibi Türkiye'nin çevresinde meydana gelen pek çok olay Türkiye'nin göç almasına neden olmuştur (Gündoğmuş, 2019: 213).

Türkiye, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren pek çok göç hareketine maruz kalmıştır. Yalnız 1920-1980 yılları arasında gelen göçmenler istisnalar olmakla birlikte, Türk soyuna ve Türk kültürüne tabi bireylerden oluşmaktaydı. (MiRekoç, 2014: 60). 1980'lerden itibaren ise bu durum değişmeye başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti zamanında gerçekleşen göç hareketlerin farklı olarak 1980'li yıllarda yeni göç hareketleri meydana gelmiştir. Bu göç hareketlerinin hedefi batı ülkeleri olmakla birlikte, ilk kez Türk ve Müslüman kimliği taşımayan, ‘’yabancı’’ diye nitelendirilebilecek, kişilerin göçüne maruz kalmıştır Türkiye (İçduygu, 2015: 280). Çünkü daha önce göç eden kişiler, Osmanlı devletinin kaybettiği topraklarda yaşıyor ve gerek Osmanlı devleti gerek Türkiye Cumhuriyetiyle tarihsel bağları bulunuyordu.

1979 yılında rejim değişikliği sonucu İran'da İslam devrimi meydana gelmiş Muhalifler başta olmak üzere Azeri, Fars ve Kürt kökenli olmak üzere yaklaşık 1 milyon insan Türkiye'ye sığınmıştır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). İran'dan gelen bu göçmenleri amacı, Avrupa ve Kuzey Amerika'ya göç etmekti. Çoğunun geliş amacı, siyasi sebeplerdi. Bu yıllarda gelen göçmenler, kalıcı olma amacı bulunmayıp, başka ülkelere yerleşme amacı taşıdıklarından transit göçmen olarak nitelendirilebilir (İçduygu, 2015: 281). Ayrıca 1982 yılında ise Afganistan'daki olaylardan dolayı Kırgız, Özbek, Türkmen asıllı 7 bin kişi de Türkiye'ye getirilmiştir (Adıgüzel, 2016: 84).

1988 yılında Halepçe katliamı sonrasında yaklaşık 50 bin Kürt kökenli Irak vatandaşı Türkiye topraklarına sığınarak, Güney Doğuda kurulan yerleşim yerlerine barındırılmıştır. Yaklaşık 50 bin kişilik Kürk kökenli Iraklının küçük bir kısmı Avrupa ülkelerine yerleştirilmişse de çoğu geri Iraka dönmüştür (Kirişçi ve Karaca, 2015: 304).

1980'lerin sonu 1990'ların başında Irakta yaşanan olaylar, Türkiye'ye yönelik göçlerin meydana gelmesine sebebiyet vermiştir. 1988 yılında Halepçe katliamı, 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi, 1992 yılında Saddam Hüseynin baskıcı politikaları sebebiyle Iraktan Türkiye'ye dalgalar halinde göçler meydana gelmiştir. Halepçe katliamıyla onbinlerce kişi Türkiye'ye sığınmıştır (Danış, 2007: 524-525). Daha sonra Irakla ve Kuveyt arasında başlayan savaşla göç 500.000 bin Iraklı Türkiye'ye göç etmiştir (Şimşek, 2020: 268).

Bu dönemde Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak'a Çekiç Güç Harekâtı gerçekleştirilerek, Irak'ın kuzeyinde kamplar oluşturulmuştur. Bu kamplarda barındırılan yaşadıkları yere dönme kararı alan 460 bin kişi, tekrar yaşadıkları yere dönmüş, 14 bin kadarı ise Türkiye'deki kamplara yerleştirilerek, mülteci olarak üçüncü bir ülkeye yerleştirildi (Kirişçi ve Karaca, 2015: 305).

Bulgaristan'ın Türklere uyguladığı Türk kimliğini yok sayarak yok etmeyi amaçlayan asimilasyon ve bulgarlaştırma politikaları, 1980'lerin ortasında oldukça artmıştır. Bulgaristan sınırı açması üzerine Türkiye'ye yoğun bir kitlesel göç meydana gelmiştir (Kirişçi ve Karaca, 2015: 302). 1989- 1995 yılları arasında Bulgaristan'da Türklere yönelik baskıların artması sonucu toplamda 320 bin kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Yalnız 125 bin kişi,

baskıcı yönetimin devrilmesi ve şartların değişmesi üzerine geri dönmüştür Bulgaristan'a (Adıgüzel, 2016: 84). İkinci Dünya Savaşından sonraki 50 yıl içinde Avrupa'da yaşanan en büyük kitlesel hareketlerden birisi olan bu göç hareketi, geçmişte Bulgaristan'dan gerçekleşen göç hareketlerinin devamı niteliğindedir (Kirişçi ve Karaca, 2015: 301).

1990'lı yıllarda Balkanlarda çatışmaların meydana gelmeye devam etmesi Türkiye'ye göç hareketleri meydana getirmiştir.1992 yılında Bosna'da savaş patlak vermesiyle, 3 yıl süren bu savaş sonucu 20 bin Boşnak Türkiye'ye sığınmış olup savaşın bitmesi akabinde çoğu geri dönüş yapmıştır (Adıgüzel, 2016: 91). Ayrıca, 1998-1999 Kosova savaşı sebebiyle 17.1746 Kosova vatandaşına Türkiye'ye sığınmıştır (Baklacıoğlu, 2015: 197).

1923-1995 yılları arasında Kafkasya, Balkanlar, Kırım ağırlıklı, Osmanlı devletinin eski yönettiği yerlerde yaşayan 1.700.000 insan (Türk, Boşnak, Çerkez, Tatar, Pomak vb.) Türkiye'ye göç etmiştir (Adıgüzel, 2016: 41). Bu göçlerde değinilmesi gereken nokta, gelen insanların Türk kültüründen olması. Gelenler, genellikle Osmanlı bakiyesi olan topraklardan gelmektedir.

1990 yıllardan itibaren Türkiye'de düzensiz göç ivme kazanmıştır. Yasa dışı bir şekilde Avrupa'ya geçme amacıyla Türkiye'ye gelenler, geçeli bir belgeleri olmaksızın kaçak olarak Türkiye'ye giriş yapanlar ve izinsiz bir şekilde Türkiye'de çalışanlar ve mültecilik başvuruları reddedilip ülke kalma hakları bulunmadığından ülkeden ayrılması beklenen yabancılar bu dönemdeki, düzensiz göç hareketini oluşturmaktadır (İçduygu, 2015: 282-283). Ayrıca bunlara ek olarak yasal olarak ülkeye girip yasa dışı düzensiz hale gelenler de bu gruptadır. Türkiye giderek artan bir şekilde düzensiz göçe maruz kalmaktadır. 1995 yılından günümüze kadarki düzensiz göçmen sayıları aşağıda gösterilmiştir:

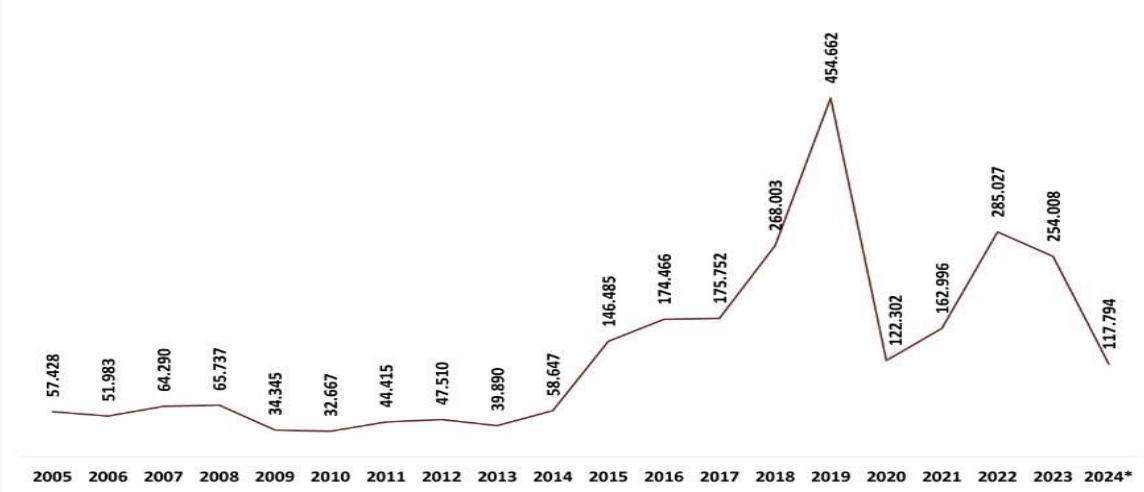
Tablo 1

1995-2004 yılları arasında yakalanan düzensiz göçmen sayıları

Yıl	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Sayı	11.362	18.804	28.439	29.426	47.529	94.514	92.365	82.825	56.219	61.228

Kaynak: MiRekoç, 2014: 229-240.

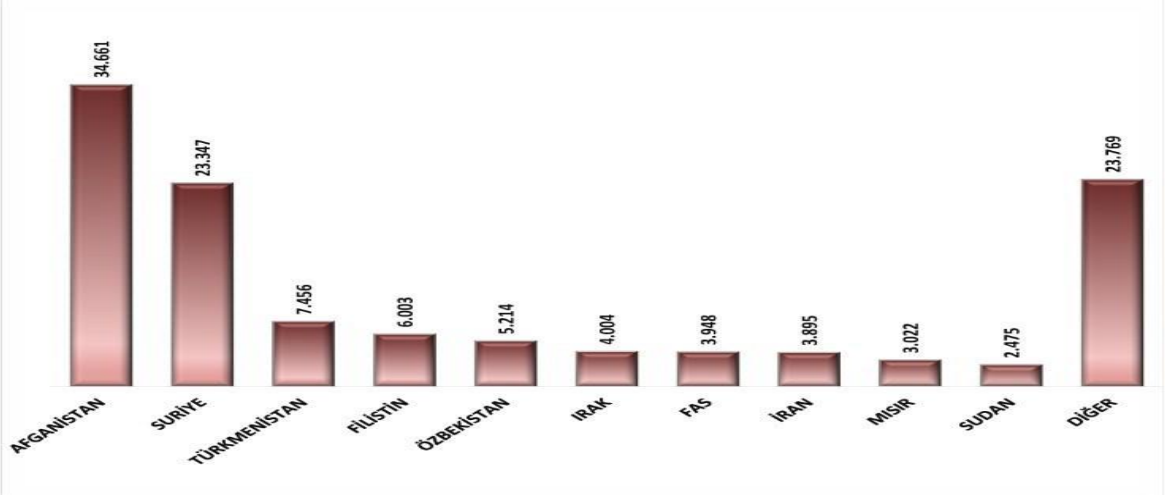
2005 yılında sonra yakalanan düzensiz göçmen sayıları ve uyruk dağılımı ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Şekil 8. Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen sayıları

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024.

Görüldüğü gibi 1995 yılında 11.362 olan düzensiz göçmen sayısı, 2023 yılına gelindiğinde 134.299 olmuş, 2019 yılında 454.662 olarak zirve yapmıştır. 2020-2021 yıllarında düşüş gösterdikten sonra 2022 yılında 285 bin 27 kişiyle tekrar bir yükseliş başlamış, 2023 yılında ise 254.008 kişi sayısına düşmüştür. 2024 Temmuz ayı itibariyle ise 117.794 kişi olarak kayıtlara geçmiştir. Aşağıda yakalan düzensiz göçmenlerin uyruklarının dağılımı gösterilmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024):

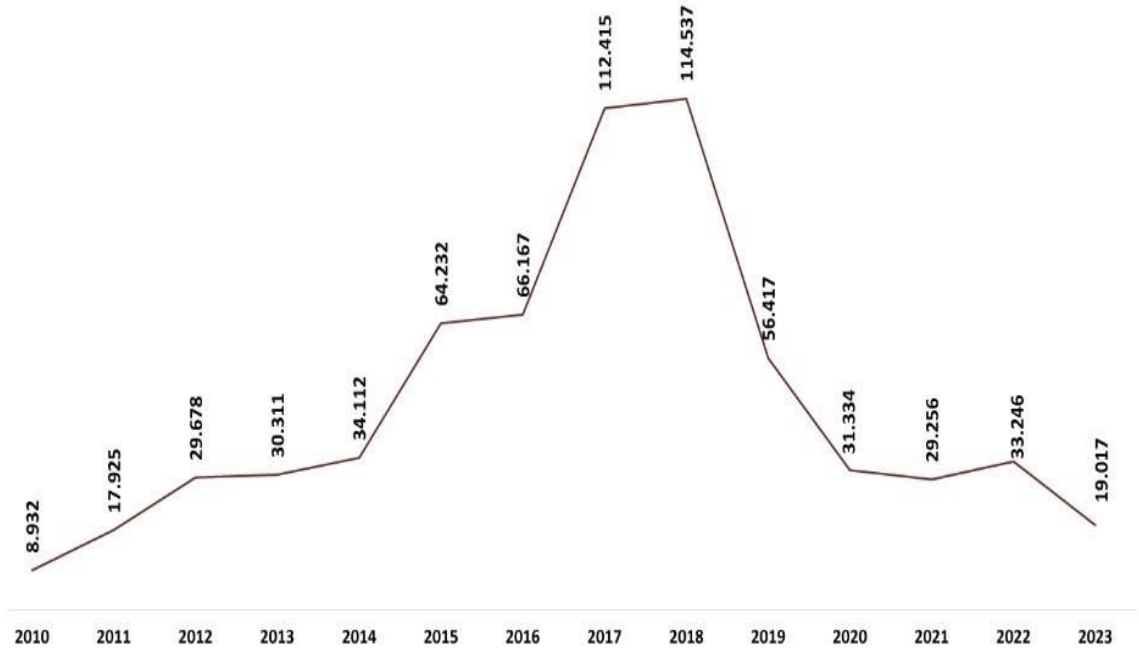

Şekil 9. Yakalanan düzensiz göçmenlere ait uyruk dağılımı

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024.

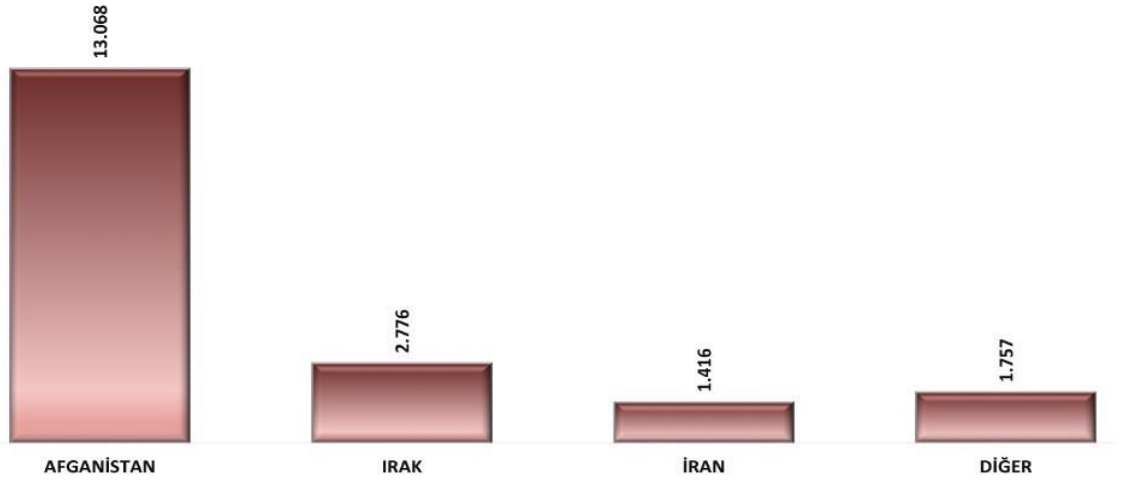
2024 yılında yakalanan düzensiz göçmenlerin uyruk dağılımı incelendiğinde 34.661 kişiyle çoğunluğunu Afganistan uyrukluların oluşturduğu, 23.3478 kişiyle Suriyelilerin ikinci sırada yer aldığı, üçün sırada ise, 7.465 kişiyle Türkmenistan olduğu görülmekte olup, sırasıyla yoğun olarak Filistin, Özbekistan, Irak, Fas, İran, Mısır, Sudan ülkelerinden düzensiz göçmen geldiği görülmektedir.

Düzensiz göçmenlerin yanında Türkiye'de uluslararası koruma sahipleri de bulunmaktadır. Aşağıda yıllara göre uluslararası koruma başvuru sayıları gösterilmektedir:

Şekil 10. Yıllara göre uluslararası koruma başvurusu
Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024.

Türkiye'de yapılan uluslararası koruma başvurularına bakıldığında 2010-2017 arasında artış kaydedildiği, 2010 yılında 8.932 iken, 2017 yılında 112 bin 415'e yükseldiği, 2018 yılında bir önceki yıla oranla çok bir artışla 114 bin 537'ye ulaştığı, bu yıldan son düşüş göstererek 2023 yılında 19.017'ye düştüğü görülmektedir. Uluslararası koruma başvurularına bakıldığında Afganistan, Irak ve İran uyruklu şahısların ilk sırada yer aldığı görülmekte olup aşağıda sayıları aşağıda gösterilmektedir:

Şekil 11. Uluslararası koruma başvurusu yapan ilk 3 uyruk

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024.

2023 yılı sonu itibariyle yapılan uluslararası koruma başvurularına bakıldığında 13.068 kişiyle Afganistan uyrukluların ağırlıklı olduğu, sırasıyla 2.276 ve 1.1416 kişiyle Irak ve İran uyruklu kişilerin 2. ve 3. sırada bulunduğu görülmektedir. 1.757 kişi ise diğer uyruklardan uluslararası koruma için başvurduğu görülmektedir.

Bunlardan başka, ülkemizde ikamet izni ile bulunan kişiler de bulunmaktadır. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma kanununun 19.maddesinde ikamet izni ‘’Türkiye’de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunludur’’ şeklinde düzenlenmiştir. İkamet izni bulunan yabancılar, Kısa dönem ikamet izni, Aile ikamet izni, Öğrenci ikamet izni, Uzun dönem ikamet izni, İnsani ikamet izni, İnsan ticareti mağduru ikamet izni statüleriyle Türkiye’de kalabilmektedirler. Aşağıda 2000-2004 yılları arasındaki oturma izni alan kişi sayısı gösterilmektedir:

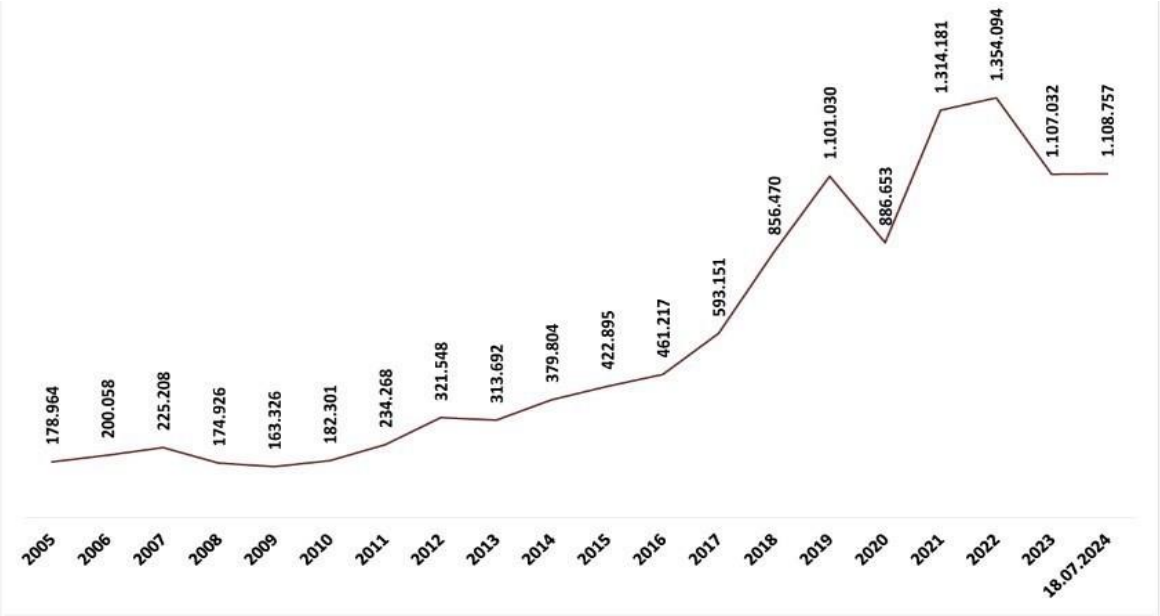
Tablo 2

2000-2004 yılları arasında oturma izni alan kişi sayısı

Yıl	2000	2001	2002	2003	2004
Kişi sayısı	168.100	161.254	157.670	152.203	155.500

Kaynak: MiRekoç, 2014: 257.

2000 yılında 168 bin 100 kişi olan ikamet izinli kişi sayısı, 2004 yılına kadar ortalama 160 bin civarındadır. Aşağıdaki grafikte de 2005 yılında itibaren ikamet izinli yabancılar gösterilmektedir:

Şekil 12. 2005-2024 yılları arasında oturma izni alan kişi sayısı
Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024.

2005 yılında 178 bin 964 kişi olan ikamet izinli yabancıların sayısında 2005-2007 yıları arasındaki ufak düşüşler göz ardı edilirse 2019 yılına kadar sürekli arttığı görülmektedir. 2019 yılında 1 milyon 101 bin 30 olan ikamet izinli yabancılar 2020 yılında biraz düşüş göstererek, 856 bin 653 kişi olmuştur. Sonraki iki yıl göreceli bir artış yaşanmış, 2023 yılında düşüş göstermiş, 2024 yılı Temmuz ayında ise bir önceki yıllar benzer seyrederek 1 minyon 108bin 757 kişi olmuştur.

İkamet izinlerinin büyük bir kısmını kısa dönem ikamet izinleri oluşturmaktadır. Kısa dönem oturma izinlerinin sayısı 575.410'dur. Kısa dönem ikamet izinlerinden sonra öğrenci ikamet izinleri ve aile ikamet izni gelmektedir. Bunları sayısı sırasıyla 171.136 ve 130.687'dir. Diğer statülerde ise 231.524 kişi daha ikamet izinleriyle Türkiye'de kalış yapmaktadır.

Tablo 3

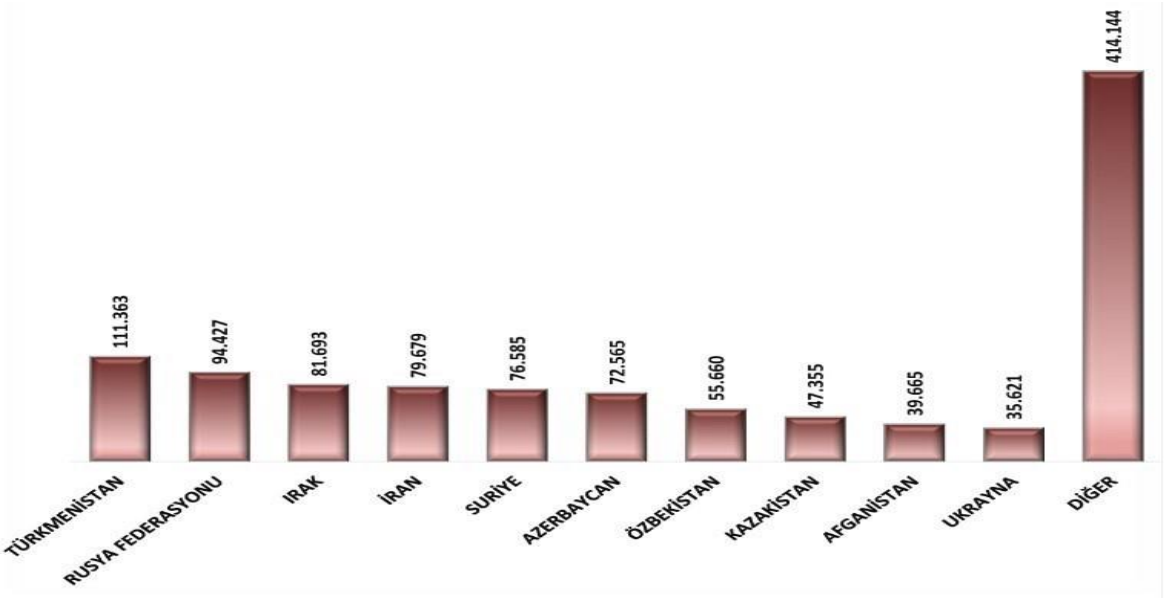
2024 yılında ikamet izin çeşitlerinin sayısal dağılımı

İkamet izin çeşidi	**Kişi sayısı**
Kısa dönem ikamet izni	575.410
Öğrenci ikamet izni	171.136
Aile ikamet izni	130.687
Diğer Nedenler	231.534

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024.

İkamet izinleriyle kalan bireylerin uyruk dağılımına bakıldığında ilk beş uyruk arasında sırasıyla 111.363 kişiyle Türkmenistan, 94.427 kişiyle Rusya Federasyonu, 81.693 kişiyle Irak, 79.679 kişiyle İran, 76.585 kişiyle Suriye olduğu görülmekte olup, Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Afganistan ve Ukrayna ülkelerinden kişiler de, ikamet izniyle Türkiye'de yaşamaktadır. 414.144 kişi ise, diğer uyruklara tabi insanlardan oluşmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024).

2024 yılında ikamet izniyle kalanların uyrukları incelendiğinde bazı uyrukların öne çıktığı görülmektedir. Aşağıdaki şekilde ilk 10 uyruk ve sayıları gösterilmektedir:

Şekil 13. İkamet izniyle ülkemizde bulunan 10 uyruk

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024.

İkamet izniyle ülkemizde kalan yabancıların büyük çoğunluğu 555 bin kişi İstanbul ilinde ikamet etmektedir. İstanbul'dan sonra 116 bin kişiyle Antalya, 74 bin kişiyle Ankara, 50 bin kişiyle Bursa, 43 bin kişiyle Mersin dikkat çekmektedir. Diğer illerdeki dağılım oranı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024).

İkamet izniyle ülkemizde kalan şahısların yaşadıkları şehirlere bakıldığında bazı şehirlerin öne çıktığı görülmektedir. Aşağıda ikamet izniyle yaşayan yabancıların şehirlerdeki sayıları gösterilmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024).

Tablo 4

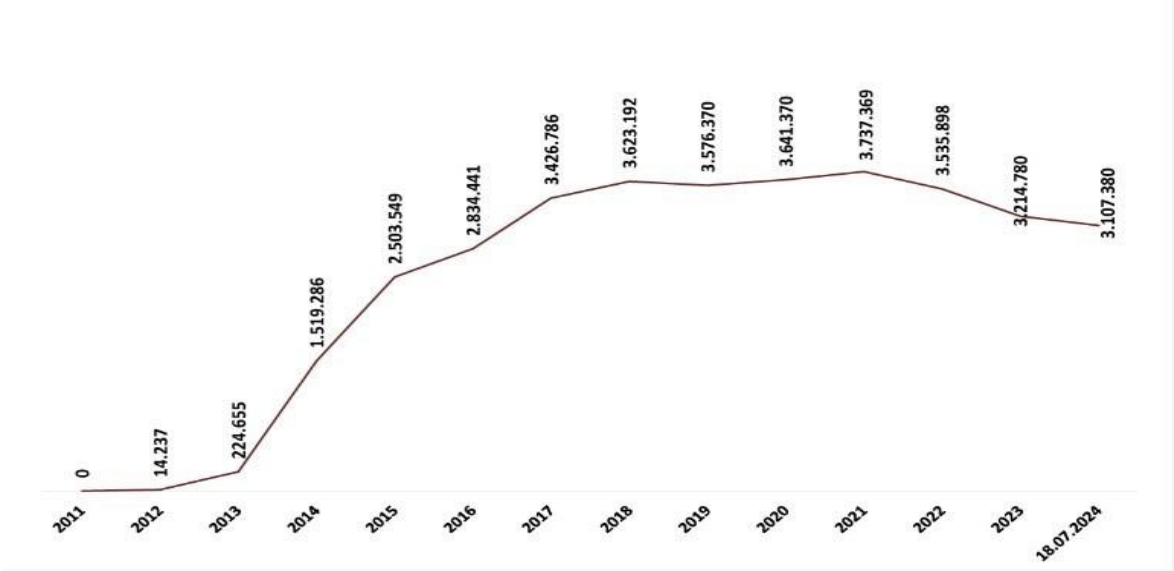
İkamet izniyle ülkemizde bulunan yabancıların illere göre dağılımı

İl sıra	İller	Toplam	İl Sıra	İller	Toplam
	Genel Toplam	1.108.757		Genel Toplam	1.108.757
1	Adana	4.621	42	Kahramanmaraş	1.420
2	Adıyaman	493	43	Karabük	8.837
3	Afyonkarahisar	2.674	44	Karaman	800
4	Ağrı	403	45	Kars	792
5	Aksaray	2.197	46	Kastamonu	1.460
6	Amasya	533	47	Kayseri	6.028
7	Ankara	72.023	48	Kırıkkale	634
8	Antalya	127.558	49	Kırklareli	3.355
9	Ardahan	277	50	Kırşehir	1.548
10	Artvin	393	51	Kilis	777
11	Aydın	9.723	52	Kocaeli	13.634
12	Balıkesir	5.844	53	Konya	8.469
13	Bartın	1.701	54	Kütahya	5.842
14	Batman	410	55	Malatya	1.032
15	Bayburt	301	56	Manisa	2.556
16	Bilecik	1.807	57	Mardin	884
17	Bingöl	342	58	Mersin	45.447
18	Bitlis	196	59	Muğla	23.180
19	Bolu	4.669	60	Muş	90
20	Burdur	1.415	61	Nevşehir	1.161
21	Bursa	49.598	62	Niğde	800
22	Çanakkale	3.479	63	Ordu	1.319
23	Çankırı	1.250	64	Osmaniye	522
24	Çorum	1.876	65	Rize	830
25	Denizli	3.606	66	Sakarya	15.150
26	Diyarbakır	1.051	67	Samsun	8.584
27	Düzce	1.891	68	Siirt	373
28	Edime	6.578	69	Sinop	352
29	Elazığ	1.045	70	Sivas	2809
30	Erzincan	9630	71	Şanlıurfa	1.671
31	Erzurum	1.847	72	Şırnak	511
32	Eskişehir	6.925	73	Tekirdağ	6.677
33	Gaziantep	9.958	74	Tokat	3.266
34	Giresun	1.848	75	Trabzon	5.574
35	Gümü hane	1.352	76	Tunceli	50
36	Hakkâri	605	77	Uşak	2637
37	Hatay	2.699	78	Van	1.257
38	Iğdır	632	79	Yalova	18.181
39	Isparta	2.762	80	Yozgat	1.797
40	İstanbul	541.983	81	Zonguldak	1.784
41	İzmir	27.142			

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024.

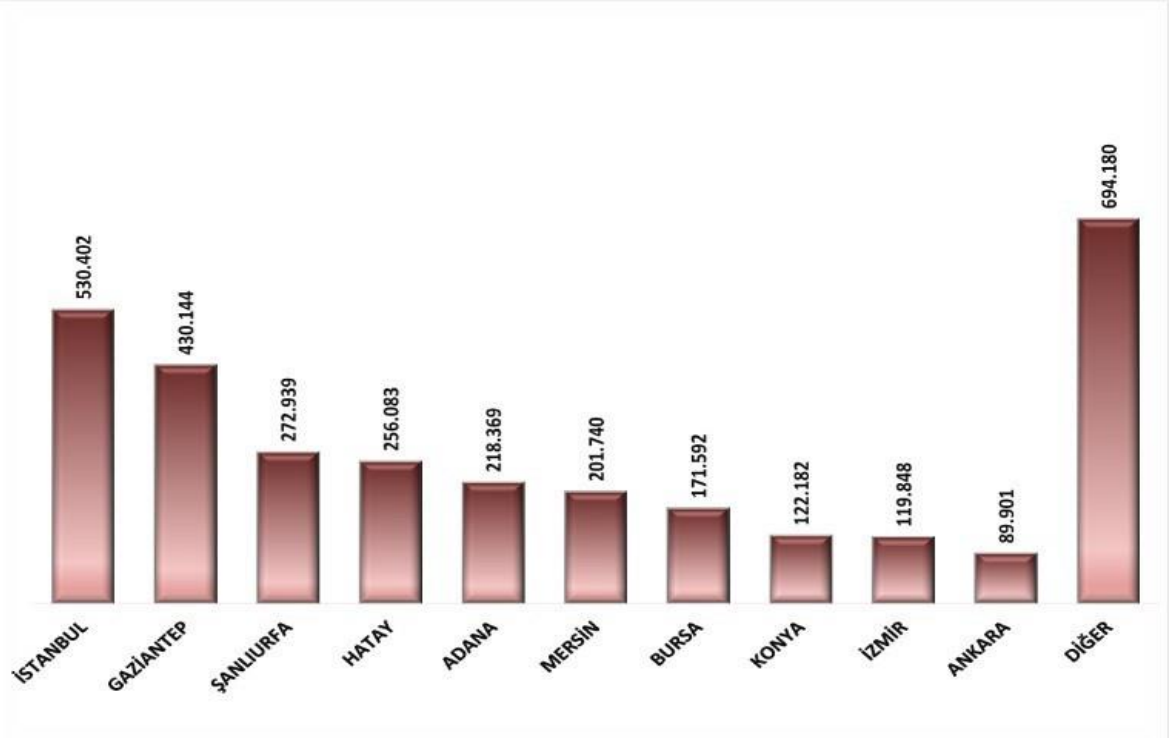
2011 yılında Suriye'de iç savaşı çıkması sonu çevre ülkelere kitlesel göçlere meydana gelmiştir. 22,4 milyonluk nüfusa sahip olan Suriye'yle 911 kilometrelik sınırı bulunması sebebiyle, Türkiye de bu göçten etkilenmektedir. Suriye'den Türkiye'ye kitlesel göç, 29 Nisan 2011'de 252 kişilik grup Türkiye'ye girişle başlamış, zaman içinde de devam etmiştir (Erdoğan, 2015: 317). En az 500 bin kişinin hayatını kaybettiği bu iç savaşta, 6,1 milyon insan ülke içinde yer değiştirirken, 6.7 milyon insan ise çevre ülkelere sığınmıştır (Demir, 2020: 297).

Türkiye gerek Osmanlı devleti zamanında gerekse kuruluşundan itibaren göç almış bir ülke olsa da Suriye'den gelen göçler farklılık arz etmektedir. 2011 yılında Suriye'den Türkiye'ye yönelen kitlesel göçle Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en büyük göç dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır. 2011 yılında Suriye'de başlayan göç günümüze kadar devam etmekte olup, kitlesel olarak Türkiye'ye sığınan insanları sayısı 3.5 milyonu bulmuştur (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018: 32).

Şekil 14. Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki suriyeliler
Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024.

2011 yılında başlayan Suriye'den göçen Suriyeli sayısı 2014 yılında 1.5 minyona 2017 3.4 milyona, 2021 yılında ise zirve yaparak, 3.7 milyona ulaşmış, sonrasında düşüş eğilimine girmiştir. 2024 Temmuz itibariyle ise, Türkiye'de bulunan geçici koruma kapsamında Suriyeli sayısı 3.1 milyon olarak gözlenmiştir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024).

Şekil 15. Geçici koruma kapsamında bulunan suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımı
Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024.

Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin yaşadığı şehirlere bakıldığında büyükşehirler dikkati çekmektedir. 532 bin kişiyle en fazla İstanbul'da Suriyeli yaşarken, 432 binle Gaziantep Suriyelilerin yaşadığı ikinci şehir olurken, 314 bin kişiyle Şanlıurfa Suriyelilerin yaşadığı 3. Şehir konumundadır. İlk on şehre bakıldığında sırasıyla Hatay, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Konya ve Ankara Suriyelerin yoğunlukla bulunduğu şehirlerdendir. Diğer kalan 734 bin kişi ise Türkiye'nin diğer illerinde yaşamaktadır.

Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeliler Türkiye'de yaşadıkları iller sayısal olarak ilden ilde farklılık göstermektedir. Geçici koruma kapsamında Suriyeliler bazı illerde sayısal olarak ciddi oranlara ulaşmakta, bazı illerde ise çok az bir sayıda bulunmaktadır.

Aşağıdaki tabloda Türkiye'de yaşayan Geçici Koruma kapsamındaki Suriyelilerin illerdeki sayısı ve ilde yaşayan toplam kişi sayısına oranları gösterilmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024):

Tablo 5

Geçici koruma kapsamındaki suriyelilerin illere göre dağılımı

İl Sıra	**İller**	**Kayıtlı Suriyeli Sayısı**	**İl Nüfusu**	**Toplam İl Nüfusu**	**İl Nüfusuna Oranı**
1	ADANA	218,369	2.270.298	2.488.667	8,77%
2	ADIYAMAN	21,096	604,978	626,074	3,37%
3	AFYONKARAHİSAR	10,405	751,344	761,749	1,37%
4	AĞRI	1,082	511,238	512,32	0,21%
5	AKSARAY	3,546	438,504	442, 0 50	0,80%
6	AMASYA	1,291	339,529	340,8 20	0,38%
7	ANKARA	89,901	5.803.482	5.893.383	1,53%
8	ANTALYA	5,654	2.696.249	2.701.903	0,21%
9	ARDAHAN	100	92,819	92,919	0,11%
10	ARTVİN	75	172,356	172,431	0,04%
11	AYDIN	8,345	1.161.702	1.170.047	0,71%
12	BALIKESİR	4,264	1.273.519	1.277.783	0,33%
13	BARTIN	346	207,238	207,584	0,17%
14	BATMAN	11,82 0	647,205	659,025	1,79%
15	BAYBURT	36	86,047	86,083	0,04%
16	BİLECİK	784	228,058	228,842	0,34%
17	BİNGÖL	1,237	285,6 55	286,892	0,43%
18	BİTLİS	994	3 59,747	360,741	0,28%
19	BOLU	3,846	324,789	328,63 5	1,17%
20	BURDUR	8,452	277,452	28 5,904	2,96%
21	BURSA	171,592	3.214.571	3.386.163	5,07%
22	ÇANAKKALE	3,813	570,499	574,312	0,66%
23	CANKIRI	540	205,501	206,041	0,26%
24	ÇORUM	3,325	528,3 51	531,676	0,63%
25	DENİZLİ	13,612	1.0 59.082	1.072.694	1,27%
26	DİYARBAKIR	21,826	1.818.133	1.839.9 59	1,19%
27	DÜZCE	1,347	409,865	411,212	0,33%
28	EDİRNE	573	419,913	420,486	0,14%
29	ELAZIĞ	11,102	604,411	615,513	1,80%
30	ERZINCAN	105	243,399	243,504	0,04%
31	ERZURUM	860	749,993	750,853	0,11%
32	ESKISEHİR	6,911	915,418	922,329	0,75%
33	GAZİANTEP	430,144	2.164.134	2.594.278	16,58%
34	GİRESUN	308	461,712	462,02 0	0,07%
35	GÜMÜŞHANE	95	148,539	148,634	0,06%
36	HAKKARİ	8	287,625	287,633	0,00%
37	HATAY	256,083	1.544.640	1.800.723	14,22%
38	IGDIR	63	209,738	209,801	0,03%

Tablo 5'in devamı

39	ISPARTA	7,414	449,777	457,191	1,62%
40	İSTANBUL	530,402	15.655.924	16.186.326	3,28%
41	İZMİR	119,848	4.479.525	4.599.373	2,61%
42	KAHRAMANMARAŞ	87,561	1.116.618	1.204.179	7,27
43	KARABÜK	1,172	255,242	256,414	0,46%
44	KARAMAN	832	263,96	264,792	0,31%
45	KARS	159	278,335	278,494	0,06%
46	KASTAMONU	1,243	388,99	390,233	0,32%
47	KAYSERİ	83,161	1.445.683	1.528.844	5,44%
48	KIRIKKALE	1,722	285,744	287,466	0,60%
49	KIRKLARELİ	836	377,156	377,992	0,22%
50	KIRŞEHİR	1,302	247,179	248,481	0,52%
51	KİLİS	69,952	155,179	225,131	31,07%
52	KOCAELI	53,304	2.102.907	2.156.211	2,47%
53	KONYA	122,182	2.320.241	2.442.423	5,00%
54	KÜTAHYA	1,202	575,674	576,876	0,21%
55	MALATYA	29,428	742,725	772,153	3,81%
56	MANİSA	12,872	1.475.716	1.488.588	0,86%
57	MARDİN	59,019	888,874	947,893	6,23%
58	MERSİN	201,74	1.938.389	2.140.129	9,43%
59	MUĞLA	10,384	1.066.736	1.077.120	0,96%
60	MUŞ	1,509	399,879	401,388	0,38%
61	NEVŞEHİR	12,996	315,994	328,99	3,95%
62	NIĞDE	5,365	377,08	382,445	1,40%
63	ORDU	842	775,8	776,642	0,11%
64	O SMANIYE	39,489	557,666	597,155	6,61%
65	RİZE	1,215	350,506	351,721	0,35%
66	SAKARYA	15,351	1.098.115	1.113.466	1,38%
67	SAMSUN	8,809	1.377.546	1.386.355	0,64%
68	SİİRT	3,9 00	347,412	351,312	1,11%
69	SİNOP	176	229,716	229,892	0,08%
70	SİVAS	2,898	650,401	653,299	0,44%
71	ŞANLIURFA	272,939	2.213.964	2.486.903	10,98%
72	ŞIRNAK	1,955	570,745	572,7	0,34%
73	TEKİRDAĞ	12,058	1.167.059	1.179.117	1,02%
74	TOKAT	1,294	606,934	608,228	0,21%
75	TRABZON	3,521	824,352	827,873	0,43%
76	TUNCELİ	32	89,317	89,349	0,04%
77	UŞAK	3,069	377,001	380,07	0,81%
78	VAN	1,414	1.127.612	1.129.026	0,13%
79	YALOVA	3,53 0	304,78 0	308,31	1,14%
80	YOZGAT	4,704	420,699	425,403	1,11%
81	ZONGULDAK	629	591,492	592,121	0,11%

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024.

Tabloya bakıldığında Kilis, %31 oranıyla kayıtlı Suriyeli sayısının ile oranı en fazla olan ildir. Daha sonra, %16 oranıyla Gaziantep, %14.22 oranıyla Hatay, %10.98 oranıyla Şanlıurfa, %9.43 oranıyla Mersin, %8.77 oranıyla Adana, %7.27 oranıyla Kahramanmaraş %6.23 oranıyla Mardin dikkat çekmektedir.

Türkiye, yakın dönemde çevresinde gerçekleşen siyasal karışıklık ve savaşlar sebebiyle göç almaya devam etmiştir. Bunun en son örneği Rusya-Ukrayna arasındaki savaştır. Ukrayna-Rusya arasında savaş başlaması sonucu çevre ülkelere yoğun bir kitlesel göç gerçekleşmiştir. Milyonlarca Ukraynalı çevre ülkelere göç ederken bir kısmı da Türkiye'ye göç etmiştir. Savaşın başlangıcı itibari ile 2023 yılına kadar 145.000 Ukraynalı mülteci bu savaş sebebiyle Türkiye'ye sığınmıştır. Bunlardan 5.116'sı Türkiye'de uluslararası korumaya başvurmuştur (UNCHR, 2022: 1). Görüldüğü üzere Türkiye, konumu itibariyle göçe maruz kalmaya devam etmektedir. Yakın bir zamanda da bu durumun değişme olasılığı pek bulunmamaktadır. Bu sebeple Türkiye, göçün yönetilmesiyle ilgili sağlam hukuksal düzenlemelere ve kurumlara ihtiyacı ortadadır.

6.1.3. Türkiye'nin Göçle İlgili Düzenlemeleri

Göç, Osmanlı devletinin son dönemlerinde yoğunlukla karşılaştığı önemli bir konu olmuş olup Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan itibaren itibaren önemini korumuştur. Bu sebeple Türkiye göç konusunu düzenlemek için çeşitli kanunlar ve düzenlemeler yapmıştır.

1934 tarihli İskân Yasası Türkiye'nin göçle ilgili yaptığı kanunlar arasında temel oluşturmaktadır. İskân Yasasının temelinde Türkiye'ye göç edecek olan kişi ve kişilerin Türk ve Türk kültürüne bağlı olmasının altı çizilmektedir. Türkiye, Türk soylu ve Türk kültürüne tabi olan kişileri bu yasayla, Türkiye'ye göç etmelerini teşvik etmiştir. Bu sınıflandırmaya girmeyen kişilerin ise, Türkiye'ye göç etmesi istenmemektedir (MiRekoç, 2014: 27). Türk kültürüne bağlı olmayanlar, anarşistler, casuslar, Çingeneler, ülke dışına çıkarılmış olanlar, Türkiye'ye göç edemeyeceklerdir. Bu anlamda Türk soylu ve kültürüne bağlı olan kişilerin Türkiye'ye gelmesi teşvik edilmiştir.

Türkiye 1950'li yıllara geldiğinde yabancıların Türkiye'ye girişlerini ve Türkiye'de bulunmalarını ilgilendiren 1950 tarihli 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve

Seyahatleri Hakkında Kanun ve 1950 tarihli 5680 Sayılı Pasaport Kanunu çıkartılmıştır. 1950 yılında yürürlüğü giren Pasaport Kanunu, Türklerin ve yabancıların Türkiye'ye giriş ve çıkışlarını düzenlerken, 5683 sayılı kanun ise, yabancıların ikamet ve çalışmalarını düzenlemektedir (Özgöker ve Doğan, 2019: 63-65).

1951 yılında Türkiye, Mültecilerin Statüsüne Dair Sözleşmeyi imzalamıştır. Bu sözleşmede, 1951 yılından önce Avrupa'da meydana gelen olaylardaki bireyleri kapsamaktaydı. Avrupa'da derken yer bakımından, 1951 denilerek zaman bakımından bir kısıtlanma konulduğu görülmektedir. 1967 yılında zaman ve yer bakımından bu kısıtlamalar protokolle kaldırılmıştır. Yalnız Türkiye de bu anlaşmayı, yer bakımından olan kısıtlamayı koruyarak imzalamıştır (MiRekoç, 2014: 163). Bu bağlamda Türkiye, Avrupa dışında bulunan ülkelere mülteci statüsü tanımadığı söylenebilir. Ek olarak coğrafi sınırlamanın kaldırılmamasının sebebi, siyasi karışıklıklar yaşayan siyasi ülkeden gelecek olan yoğun göç hareketlerine maruz kalma ve bu ülkelerle Avrupa devletleri arasında tampon bölge olacağı endişesi Türkiye'nin coğrafi sınırlamayı kaldırmamasında başlıca etkenlerdendir. (MiRekoç, 2014: 280)

Türkiye, 1994 yılında İltica Yönetmeliğini çıkarmıştır. Türkiye'nin bu yönetmeliğin çıkarmaktaki amacı, dünyanın diğer yerlerinde geçerli olan göç politikaları ve uygulamalarıyla uyumlu hale getirmektir (MiRekoç, 2014: 63). Türkiye, 1951 yılında imzalanan Mültecilerin Durumuna İlişkin Sözleşmeyi coğrafi kısıtlamayla imzaladığı için, Avrupa dışından gelen kitlesel veya bireysel göç hareketlerinde, kişi ve kişilere mülteci statüsü vermemekteydi. Çıkarılan bu yönetmelikle, coğrafi sınırlama korunurken, Avrupa dışından ülkeye sığınan kişi ve kişilere geçici sığınma sağlanıp bu kişi ve kişilerin üçüncü ülkeye sığınmasına olanak sağlanmıştır (MiRekoç, 2014: 63-64).

Ayrıca Türkiye, uluslararası alanda imzaya açılan göçle ilgili önemli protokollere 2000 yılının başında katılmıştır. Türkiye, Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Dair Ek Protokol ve İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokollerini de 2000 yılında imzalamış, göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle ilgili düzenlemeleri iç hukukunda gerçekleştirmiştir. (MiRekoç, 2014: 251).

Ayrıca, Türkiye, 2003 yılında 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunu çıkarmıştır. Bu kanunla, Türkiye'deki yabancıların çalışma koşullarını düzenlerken, yabancıların kayıtsız çalıştırılmasının önüne geçmeye çalışmıştır. Bu kanun, niteliksiz ve vasıfsız yabancı işçilerden ziyade profesyonel ve kalifiye işçilere öncelik vermektedir (MiRekoç, 2014: 65).

2005 yılında Sığınma ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı hazırlanmıştır. Avrupa Birliği müktesebatına ilişkin bu planda, göç ve iltica ilgili uzmanlaşmanın sağlanması ve bu işe özgü bir birim kurulması uzman personelin yetiştirilmesi ve istihdam edilmesine dair çalışmaların yürütülmesi, geri gönderme merkezlerinin, kabul ve barınma merkezlerinin kurulması ve iltica bilgi sisteminin oluşturulması gibi hedefler belirtilmekte olup, uluslararası sistemle uyumlu bir göç mekanizmasının kurumsallaşması amaçlandığı söylenebilir (Kedikli, 2019: 227).

2006 yılında çıkartılan 5543 sayılı İskân Kanunu da 1934 yılındaki İskân Kanunuyla benzeşmektedir. Bu kanunda da Türk soylu ve Türk kültüründen olanların, göçmen kabul edileceği, bağlı olsalar dahi sınır dışı edilenler güvenlik yönünden sakınca bulunulduğu değerlendirilen kişilerin göçmen olarak kabul edilmeyeceği belirtilmektedir. 1934 yılındaki İskân Kanunuyla olan farkı, 1934 yılındaki kanun çingene, anarşist, casus vb olanların göçmen kabul edilmeyeceği belirtilirken, 2006 tarihli İskân Kanununda bunlar ayrı ayrı belirtilmemektedir (MiRekoç, 2014: 167)

2013 yılında ise, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma kanunu çıkarılarak 2014 yılında yürürlüğe girmiş, bu kanunla beraber Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 2014 yılında Suriyeliler için Geçici Koruma yönetmeliği çıkartılarak Suriyeliler geçici koruma statüsüne alınmışlardır (Şimşek, 2020: 274).

2018 yılında çıkartılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle, Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi kurulmuştur. Bu dairenin görevleri, düzensiz göçle ilgili iş ve işlemleri yerine getirmek, düzensiz göçe karşı tedbir alarak, düzensiz göçü kontrol etmek, düzensiz göçle ilgili olarak kurumlar arasında koordinasyon sağlamak, sınır güvenliğiyle ilgili alınmasını sağlamak ve göçmenleri statülerini hızlı bir şekilde tanımlamak ve göçmen

kaçakçılığı örgütleriyle mücadeleye dair stratejiler üretmek olarak sıralanabilir (Şimşek, 2020: 275).

Bu kanun ve yönetmeliklerin yanında pek Türkiye göç yönetimini sağlamak amacıyla pek çok yönetmelik çıkarmıştır. Bunlardan bazıları: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik, Havayolu Taşıyıcılarının Yükümlülükleri Yönetmeliği, İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik, Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik şeklinde sıralanabilir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018: 35).

6.1.4. Türkiye'nin Göç Yönetimi

Türkiye, gerek çevresinde bulunan ülkelerde yaşanan siyasi istikrarsızlıklardan dolayı gerek bünyesinde barındırdığı çeşitli çekim unsurları sebebiyle göçe maruz kalmakta olup, son döneme kadar 'bir geçiş ülkesi'' konumundan, ''hedef ülke'' konumuna gelmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018: 32). Bu sebeple Türkiye göç yönetimini konusuna önem vermek durumunda kalmaktadır. 2024-2028 On ikinci kalkınma planı uluslararası göç başlığında, günün şartlarına uygun, ihtiyaçlarına cevap verebilen, etkin ve sürdürebilirliği olan, kamu ve özel kurumlarını da kapsayacak bir göç yönetiminin önemi ve düzensiz göçle mücadele vurgulanmaktadır (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023: 197).

Yabancıların Türkiye'ye girişleri, çıkışları ve Türkiye'de kalışlarını, Türkiye'ye sığınan bireylere ne tür koruma sağlanacağını ve bunun nasıl uygulanacağını belirleyen 6458 sayılı Uluslararası Koruma Kanunu, Türkiye'de göç hukukunun oluşması bakımından en önemli adımlardan birisi olarak kabul edilmektedir. Bu kanundan önce kolluk kuvvetleri tarafından yürütülen yabancılarla ilgili iş ve işlemler, bu kanunla beraber sivil bir kuruma devredilerek İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünce yapılmaya başlanmıştır (Adıgüzel, 2016: 16-17).

Yasal statüsü ve sebebi fark etmeksizin Türkiye'ye sığınan bireylerin haklarını korumaya alan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma kanunu, Türkiye'nin göç ve iltica yönetimini sağlam yasal temeller üzerine oturtmuştur (Adıgüzel, 2016: 216).

2021 yılında çıkarılan 85 numaralı Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle birlikte Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, başkanlık statüne dönüştürülmüş olup, görev ve yetkileri şu şekilde sıralanmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024):

- Göç alanına ilişkin, mevzuatın ve idari kapasitenin geliştirilmesi konularında çalışmalar yürütmek ve Cumhurbaşkanınca belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını izlemek ve koordine etmek

- Göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek

- 19/9/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanununda Bakanlığa verilen görevleri yürütmek

- İnsan ticareti mağdurlarının korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek

- Türkiye'de bulunan vatansız kişileri tespit etmek ve bu kişilerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek

- Uyum süreçlerine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek

- Geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek

- Düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, tedbirler geliştirmek alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmek

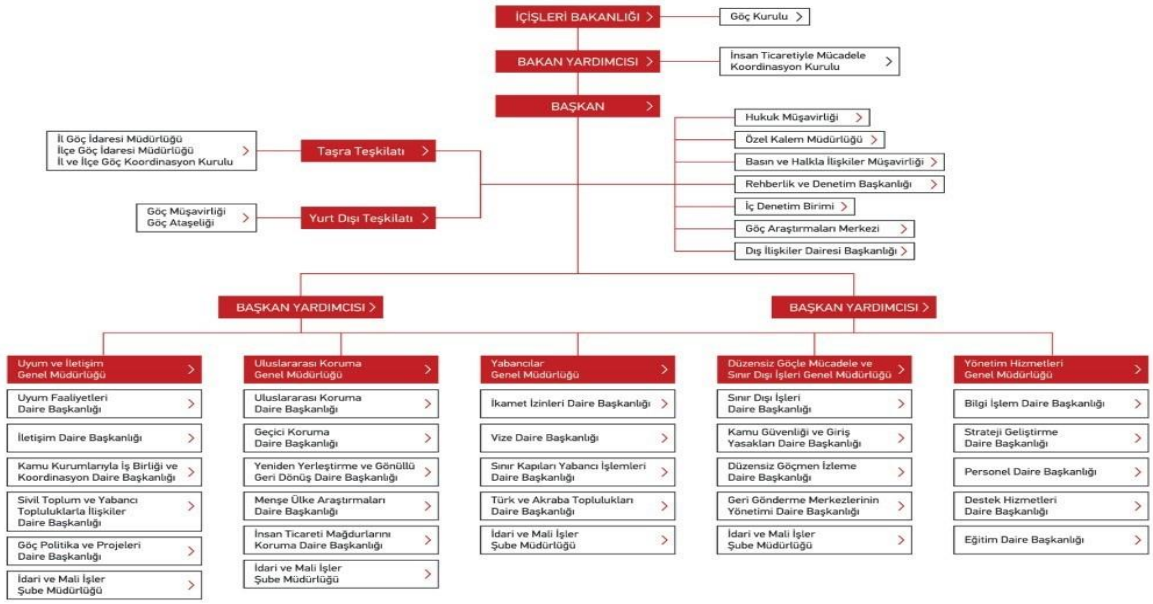
- Kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanına yönelik faaliyetlerinin programlanmasına ve projelendirilmesine yardımcı olmak, proje tekliflerini değerlendirmek ve onaylamak, yürütülen çalışma ve projeleri izlemek, bu

çalışma ve projelerin uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmesine destek vermek

- Mevzuatla verilen diğer görevleri yürütmek

Giderek artan göç sorunuyla ilgili bu alanda dünya standartlarında insan hakları temelli strateji ve politikalar üretecek olan, güçlü bir alt yapı ve kaliteli insan kaynağına sahip, etkin ve yetkin kurumsal yapıya ihtiyacı günden güne artan Türkiye'nin, eski ismiyle Göç İdaresi Müdürlüğü yeni ismiyle Göç İdaresi Başkanlığını kurmasındaki amaç, göçün; bu alanda uzman, kendini dünyadaki güncel duruma ve ihtiyaçlara göre yenileyen, göçle ilgili uluslararası iş birliğine açık, dinamik ve sivil bir mekanizma aracılığıyla yönetilmesidir (Adıgüzel, 2016: 216-217). Nitekim 2019-2023 stratejik planında, göç olgusunun ulusal ve uluslararası düzlemde işbirliği gerektirdiği ve Türkiye'nin ekonomik, demografik, sosyokültürel yapısı ve kamu güvenliği ve düzeni gibi birçok konuyla yakından ilişkili olması bakımından bu alanda uzmanlaşmanın sağlandığı bir kuruma ihtiyaç duyduğu belirtilmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018: 33).

Türkiye'nin göç konusuyla ilgili ihtiyaç ve gereklilikleri doğrultusunda kurulan Göç İdaresi Başkanlığının teşkilat şeması şu şekildedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024);

Şekil 16. Göç idaresi başkanlığı teşkilat şeması

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024.

Göç idaresi Başkanlığı taşra teşkilatı, Merkez teşkilatı ve yurt dışı teşkilatı şeklinde 3 bölümden oluşmaktadır.

Merkez teşkilatı; Düzensiz Göçle Mücadele ve Sınır Dışı İşleri Genel Müdürlüğü Uluslararası Koruma Genel Müdürlüğü, Uyum ve İletişim Genel Müdürlüğü, Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Yabancılar Genel Müdürlüğü, Özel Kalem Müdürlüğü Rehberlik ve Denetim Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği, Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, İç Denetim Birimi, Göç Araştırmaları Merkezi, Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu ve bunlara bağlı daire başkanlıklarından oluşmaktadır.

Göç idaresi başkanın taşra teşkilatı ise 81 ilde bulunan İl Göç İdaresi Müdürlükleri Geri Gönderme Merkezleri, Geçici Barınma Merkezleri, Kabul ve Barınma Merkezleri, İnsan Ticareti Sığınma Evlerinden meydana gelmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023: 13).

Göç İdaresi Başkanlığı, 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle yurt dışında teşkilat kurmaya yetkili kılınmıştır. Büyükelçiliklerde göç alacak göç müşavirlerinin görevleri; görevli oldukları ülkelerdeki kurum ve kuruluşlarla başkanlık arasında göç alanına ilişkin işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, Başkanlığın görev alanına giren konulardaki gelişmeleri izlemek ve Başkanlığa iletmek, Bulundukları ülkeyle, ülkemiz arasında göç alanındaki mevzuatın uygulanmasını takip etmek, düzensiz göçe konu olan yabancıların sınır dışı edileceği veya gönüllü geri dönüşlerinin sağlanacağı ülkelerde bu faaliyetleri kolaylaştırmak amacıyla gerekli temas ve bağlantıları kurmak, menşe ülke bilgilerine ilişkin işlemleri yürütmek, Başkanlıkça insan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunması alanına ilişkin olarak verilecek görevleri yapmak, görevli oldukları ülkelerle müştereken yürütülecek göç ve insan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunması alanına ilişkin proje tekliflerini önermek, hazırlamak ve yürütülen projeleri takip etmek. Başkanlıkça verilen diğer görevleri yapmak şeklinde sıralanmıştır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023: 13).

Konsolosluklarda görev alacak Göç Ateşeleri ise, konsolosluklara yapılacak vize ve ikamet izni başvurularını almak ve sonuçlandırmak, başvurularla ilgili bilgi ve belge toplamak, eksik bilgi ve belgeleri yabancıdan talep etmek, gerektiğinde ilgiliyle mülakatlar yaparak değerlendirmek ve bunları kayıt altına almak, konsolosluklarca karara bağlanabilecek vize başvurularını doğrudan, ikamet izni başvuruları ile Başkanlığın kararını

gerektiren diğer vize başvurularını ise Başkanlığın kararını aldıktan sonra konsolosluk onayına sunmak, Türkiye'den sınır dışı edilecek veya gönüllü geri dönecek yabancıların, gidecekleri ülkedeki iş ve işlemlerinde yardımcı olmak, görev yaptıkları ülkede göç konuları ile ilgili gelişmeleri takip etmek ve yıllık raporlar hazırlamak ve göç alanına ilişkin konsoloslar tarafından verilen diğer görevleri yürütmek, Başkanlıkça verilecek diğer görevleri yürütmekle görevlidir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023: 13).

Göç İdaresi Başkanlığında, merkez ve taşra teşkilatında 2.080 kadrolu, 601 geçici personel, 1.329 sözleşmeli, 7.645 kadrolu işçi ve 1.564 hizmet alımı olmak üzere toplam 13.209 personel görev yapmaktadır.

Tablo 6

Göç idaresi başkanlığı personel dağılımı

Birim	**Dolu Kadro**	**Geçici Personel**	**Sözleşmeli personel**	**Kadrolu İşçi**	**Hizmet Alımı**	**Genel Toplam**
Merkez Teşkilatı	323	27	75	87	100	612
Taşra Teşkilatı	1.757	574	1.254	7.558	1.464	12.607
Toplam	2.080	601	1.329	7.645	1.564	13.219

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2023: 17.

Göç İdaresi Başkanlığının 2023 yılında performans raporunda, düzenli ve düzensiz göç ilişkin stratejik amaçlar ve hedefler bulunmaktadır. Bu raporda, düzensiz göçle ilgili hedefler ve amaçlar şu şekilde sıralanmıştır: Düzensiz göçle mücadele edilebilmesi ve sınır dışı etme mekanizmasının işletilebilmesi amacıyla ilgili paydaşlar arasında koordinasyonun sağlanarak etkinliğini artırılması, geri kabul kapsamında yürütülen tüm iş ve işlemleri uluslararası hukuk ve insan hakları normları çerçevesinde yürütülmesi, ulusal ve uluslararası hukuk çerçevesinde düzensiz göçmenlerin gönüllü ve güvenli geri dönüş sayılarını artırabilecek bir sistemin oluşturulması, İnsan ticaretine ilişkin kapsamlı ve mağdur odaklı bir yaklaşım geliştirilerek mağdur tespit sürecini iyileştirmek, insan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunması alanında yasal ve idari kapasiteyi güçlendirme, yerel yönetimlerle ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde insan ticareti mağdurlarına destek hizmetlerini artırmak, düzensiz göçte temel insan hak ve özgürlüklerine saygılı, uluslararası standartlara uygun, en iyi örneklerle ve güncel gelişmelerle göç yönetimine ilişkin tüm

unsurların sürekli gözden geçirildiği, proaktif bir göç yönetimi oluşturmak, İnsan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunması alanında uluslararası hukuk perspektifiyle mağdur odaklı etkin bir koruma ve mücadele sistemi geliştirmek düzensiz göçün hedeflerini oluşturmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023: 23).

Göçmenlere, düzenli göçmelere de bir takım alt program hedefleri bulunmaktadır. Bunlar; ülkeye giriş ve vize işlemlerinin etkinliğini artırmak, ikamet izni işlemlerini daha hızlı ve etkin bir şekilde değerlendirmek ve iskâna dair işlemlerin etkinliğini artırmak ülkemizde bireysel ve kitlesel olarak koruma talep eden yabancılara yönelik iş ve hizmetlere erişimi güncel gelişmeler ve ihtiyaçlar doğrultusunda insan odaklı etkin ve hızlı bir şekilde gerçekleştirmek uygun bir eğitim programının oluşturulmasını, yabancıların uyumlarını sağlamak amacıyla kursların yaygınlaştırılması ve kurslara katılım oranlarının artırılmasını desteklemek, uyum konusunda tüm paydaşlar ile koordinasyonu sağlayarak etkili bir uyum sürecini geliştirmek ve uygulamak başkanlık merkez ve taşra teşkilatının fiziki, teknolojik hukuki ve destek hizmetleri yapısını geliştirmek, yabancıların düzenli göç kapsamındaki iş ve işlemlerinin hızlı ve etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamak, ülkemizden gerek bireysel gerekse kitlesel olarak koruma talep eden yabancıların tüm iş ve işlemlerini uluslararası temel insan haklarını güvence altına alarak etkin bir şekilde gerçekleştirmek, ülkemizdeki yabancıların toplumla olan karşılıklı uyumlarını desteklemek, kaynakları ekonomik ve verimli kullanan, yönetim ve organizasyon yapısını sürekli iyileştiren etkin bir kurumsal yapı oluşturmak oluşmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023: 23)

12. Kalkınma planı uluslararası göç bölümünde uygulanacak politikalar ve tedbirler başlığında Türkiye'nin göç yönetimine dair atacağı adımlar belirtilmektedir. Özetlenecek olursa, Türkiye'nin göç yönetimine dair kurumsal kapasitesinin güçlendirileceği, göç yönetiminde etkililiği arttırmak amacıyla kamu, kurum ve kuruluşları, üniversiteler, özel sektör ve STK'ların katılımıyla bir danışma kurulunun oluşturulacağı, göç yönetiminin veri ve bilgiye dayalı karar alma süreçlerini desteklemek üzere menşe ülkelere dair raporlamaların düzenli yapılmasının amaçlandığı, göç ilgili düzenli olarak kamuoyunun istatistiki verilerle bilgilendirileceği, göç alanın çalışan personelin gerekli uzmanlaşması için eğitim ve uygulama programlarının geliştirileceği, düzensiz göçün engellenmesi, göçün sağlıklı ve güvenlik bir şekilde yönetilebilmesi için vize ve ikamet uygulamalarıyla planlı, öngörülü ve etkin bir göç yönetiminin hedeflendiği, Türkiye'de yaşayan yabancıların ülkeye

sosyal, ekonomik ve kültürel olarak uyum sağlanmasına yönelik adımlar atılacağı, göçmenlerin sosyal ve kültürel yönden uyum hale gelebilmeleri için Türkçe dil eğitimi gibi eğitim programlarını düzenlenerek, iletişim ve bilinçlendirme faaliyetlerinde bulunulacağı, düzensiz göçle etkin mücadele edilerek gönüllü geri dönüşlerine dair adımlar atılarak, menşe ülkelerde ve sınırlarda önleyici uygulamaların arttırılacağı, güvenli ve onurlu geri gönderme mekanizmalarının yaygınlaştırılarak etkin bir şekilde uygulanacağı, sınır dışı etme işlemlerinin etkin bir şekilde gerçekleştirilmeye devam edileceği, bireysel ve kitlesel olarak gerçekleşen düzensiz göç hareketlerinin en aza indirilmesi için, menşe ve transit ülkelerle kalkınma, hukuk, diplomasi ve güvenlik alanlarında işbirlikleri yapılarak buna dair programların uygulanacağı belirtilmektedir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023: 198).

6.2. Almanya'nın Göç Tarihi ve Göç Yönetimi

6.2.1. Almanya'nın Göç Tarihi

Tarihi boyunca uzun bir süre, beylik ve prensliklerin meydana getirdiği konfederasyon olan Almanya, 1871 yılında Otto von Bismarck önderliğinde ulusal birliğini sağlamış, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında sınırları değişiklik gösterse de, 1990 yılında Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesiyle günümüzdeki Almanya Federal Cumhuriyetini almıştır. (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2021: 2)

Almanya'nın tarihine bakıldığında 16. ve 17 yüzyıllarda çeşitli göçlere maruz kalmıştır. Katolik reformu sebebi ile Avrupa'nın çeşitli yerlerinden Almanya'ya göç eden yaklaşık yüzbin kişilik Protestan göçü, 1572 yılında meydana gelen Aziz Bartholomew katliamı sebebi ile Fransa'dan Almanya'ya göç eden 40 bin Huguenot göçü, 16 yüzyılda birkaç bin İskoç'un Almanya'ya gerçekleştirdiği göç Almanya'ya gerçekleşen göçler arasında sıralanabilir. Bu göçler arasında Protestanların Almanya'ya göç etmesi, bugünkü Almanya'nın oluşumunu etkilemiştir (Altan ve Budak, 2023: 1411).

Almanya'nın göç tarihi 4 bölüm halinde incelebilir. Bu dönemler, 1945 öncesi birleşme dönemi, İkinci Dünya Savaşının sona erdiği 1945 yılı ile tüm dünyayı ekonomik yönden etkileyen 1974 petrol krizi arasındaki dönem, 1974'ten Doğu ve Batı Almanya'nın birleştiği 1990'lı yıllar arasındaki dönem ve 1990'dan günümüze kadar olan dönem olarak

sıralanabilir (Altan ve Budak, 2023: 1411). Almanya'nın eskiden sahip olduğu topraklardan sürülüp kovulan ya da Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinde yaşayan Etnik almanlar Doğu Akdeniz ülkelerinden gelen misafir işçiler ve çeşitli sebeplerle ülkeye iltica edenler Almanya'ya gerçekleşen göçün 3 yönünü oluşturmaktadır (Güllüpınar, 2014: 5).

Almanya'da Birinci Dünya Savaşından önceki dönemde büyük bir kısmı Prusyada yaşayan, Polonyalı uyruklu 1.2 milyon göçmen işçi yaşamaktaydı. Aynı dönemde çoğunluğu madencilik, ağır sanayi ve tarım alanlarında zorla çalıştırılan yabancı savaş esirleri bulunmaktaydı. Bu insanlar ''emek köleleri'' olarak adlandırılmıştır. Almanya'nın bu dönemde yabancıların kalıcı Almanya'ya yerleşmesini önlemeyi amaçlayan, yabancı ve yabancı işçiler yılın en az üç ayı ülkede ayrılmalarını gerektiren bir kontrol sistemi bulunmaktaydı (Esen, 2022: 28).

1918-1933 yılları arasında mültecilere kapısını açan Almanya, 1929 yılında çıkardığı sınır dışı etmeyi yasaklayan Sınır Dışı Yasasını çıkartmıştır. 1932 yılında yapılan düzenlemeyle ise siyasi olarak ülkeye sığınan kişilere sığınma hakkı tanımış, Nazi döneminde ise tam tersi bir tutum izlenerek yüzbinlerce kişi sürgün edilmiştir (Erdoğan, 2021: 68).

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya politik ve siyasi sebeplerle kaçan insanların sığındığı bir ülke olmuştur. 1917-1920 yılları arasında Bolşevik devriminde kaçan 600 bin Rus, Doğu Avrupa'da uygulanan zulüm sebebiyle 90 bin Yahudi bu dönemde Almanya devletine sığınmıştır. (Erdoğan, 2021: 69)

Almanya, Birinci Dünya Savaşından yenik ayrılması sebebiyle, Versailles anlaşmasıyla tazminat ödemeye mahrum bırakılmış, İngiltere, Fransa gibi sömürgelere de sahip olamadığından ekonomik olarak zor bir dönem geçirmiştir. Birinci Dünya Savaşından sonra sanayileşme için izlediği politikalar sonucu, Almanya'nın sanayisi büyüme gerçekleştirmiştir. Yaşanan bu ekonomik büyüme, Polonya gibi gelişmemiş çevre ülkelerden Almanya'ya göçe sebep olmuştur (Altan ve Budak, 2023: 1419).

İkinci Dünya Savaşından sonraki dönemde Almanya 1945-1959 yılları arasındaki dönemde, eski Alman topraklarından gelen sığınmacı ve mülteciler olmak üzere 12 milyon

insanın Almanya'ya göç ettiği tahmin edilse de, Almanya devletinin resmi olarak göç alması 1950'li yılların ortalarından itibaren başlamıştır (Yaprak, 2021: 78). Birinci Dünya Savaşında olduğu gibi Almanya İkinci Dünya Savaşında da yenilmiştir. İkinci Dünya Savaşıyla beraber yaklaşık 7.5 milyon insanı ölen ya da ülkeden göç eden Almanya, savaş sonrası dönemde işçi sıkıntısı çekmeye başlamıştır. Ülkeden sürülen Alman ırkında olanları çeşitli yasalarla ülkeye döndürmek için çaba harcansa da bu çabalar yeterli olmadığından, Almaya çeşitli ülkelerle işgücü anlaşmaları imzalamış, bunun sonucu olarak da ülkeye yabancı işçiler gelmeye başlamıştır. İtalya, Türkiye, Yunanistan, Portekiz, Yugoslavya Almanya'nın işgücü anlaşması imzaladığı ülkeler olarak sıralanabilir. Gelen bu işçiler kalıcı olmadığı düşünüldüğünden ''Misafir işçi'' (Gastarbeiter) olarak adlandırılmıştır (Altan ve Budak, 2023: 1411).

Almanya ilk olarak 1955 yılında İtalya ile işgücü anlaşması imzalamış, bunu 1960 yılında Yunanistan ile imzaladığı anlaşma takip etmiştir. Daha sonra ise, 1961 yılında Türkiye, 1963'te Fas, 1964'te Portekiz, 1965'te Tunus, 1968'te Yugoslavya ile iş gücü anlaşmaları imzalamıştır. 1960 yılında 260 bin olan göçmen içi sayısı 1973 yılında 2,5 milyona ulaşırken, 1955- 1973 yılları arasında Almanya'ya başta çalışmak üzere çeşitli sebeplerle göç eden 14 milyon insandan 11 milyonu geri ülkelerine dönmüştür (Esen, 2022: 29-30).

Almanya, 1965-1993 yılları arasında üç göç dalgasına maruz kalmıştır. Birinci dalgayı, Prag Baharıyla sonrasında ülkeye gelen mülteciler, ikinci dalgayı, 70 ve 80'li yıllarda Türkiye'deki iç karışıklıklardan dolayı Almanya'ya iltica eden Türkler ve üçüncü dalgayı ise, Sovyetler Birliğinin dağılması sonucu ülkeye göç eden sığınmacı ve mülteciler oluşturmaktadır (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2021: 19).

1973 yılına gelindiğinde ise Almanya'nın göçle ilgili tavrı petrol krizi sebebiyle değişikliğe uğramak durumunda kalmıştır. Bu dönemde süren Filistin-İsrail arasındaki savaştan dolayı, batı ülkeleri İsrail'i desteklemiş, Arap ülkeleri de buna tepki olarak petrol üretimine sınırlamalar getirmiştir. Bu da tüm dünyada olduğu gibi çeşitli yönlerden Alman ekonomisini etkilemiştir. Almanya'nın büyümesi yavaşlamış, istihdam düşmeye başlamıştır. Bunun sonucu olarak da, işçi göçmenlerin Almanya'ya gelmesi daha önce teşvik edilirken

bu dönemden sonra bir tehdit unsuru olarak görülmüştür (Altan ve Budak, 2023: 1412-1413).

İran'da Humeyni'nin başa gelmesiyle gerçekleşen devrim muhaliflerin çeşitli ülkelere göç etmesine sebebiyet vermiştir. İranlıların sığındıkları ülkelerden birisi de Almanya'dır. 1979-86 yılları arasında 300 bin İranlı Almanya devletine göç ederek sığınmıştır (Altan ve Budak, 2023: 1412-1413).

Almanya gerek yakın gerek uzak ülkelerde yaşanan savaşlar sebebiyle de göç almıştır. 1980 yıllarda Lübnan'da yaşanan iç savaş sebebiyle Almanya'ya sığınan birkaç bin Lübnanlı ve 1990 yıllarda Yugoslavya'da yaşanan iç karışıklıklar sebebiyle Almanya'ya göç eden 900 bin mülteci bunlara örnek olarak verilebilir (Altan ve Budak, 2023: 1412-1413).

Türkiye'nin siyasi tarihindeki karışıklıklar da Almanya'ya göç hareketlerine neden olmuştur.12 Eylül 1980'de Türkiye'de gerçekleşen askeri darbe sebebiyle pek çok insan Almanya'ya sığınmıştır. 1980 yılında Almanya'ya yapılan iltica başvurularının yarısından çoğu Türkiye'den Almanya'ya sığınan insanlara aittir (Esen, 2022: 29-38). 1976 yılında Türkiye'den Almanya'ya iltica eden kişi sayısı 809 iken, 1980 yılında, 57.913'e yükselmiştir (Abandan-Unat, 2019: 96).

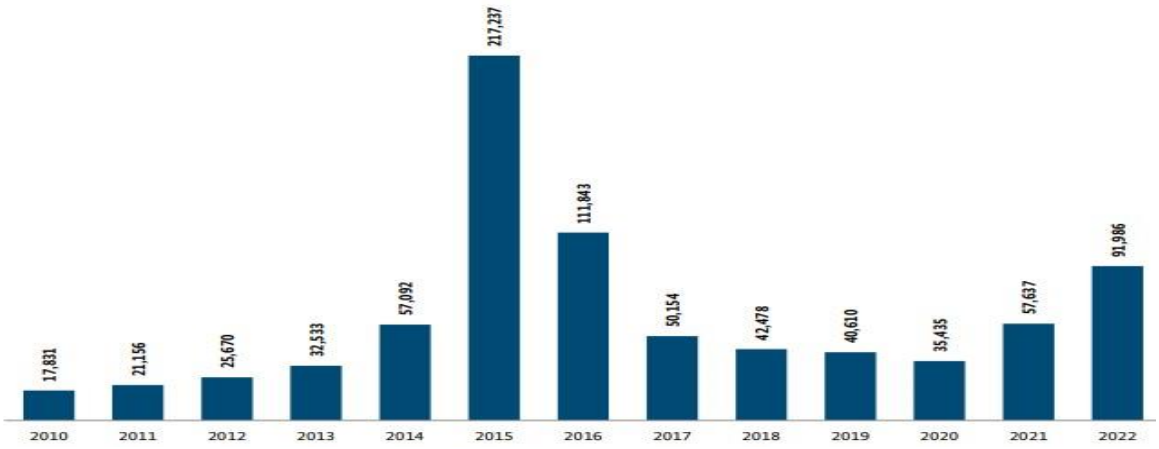
Almanya, 1990'larınbaşından itibaren eski Yugoslavya topraklarından gerçekleşen göçlere de maruz kalmıştır. 1992 yılındaki artışla, gelenlerin bir kısmını Çingeneler, bir kısmını Romanlar oluştururken, Bosna Hersek'teki savaş sebebiyle Almanya'ya yönelik göçler gerçekleşmeye devam etmiş, 1995 yılına gelindiğinde eski Yugoslavya topraklarından Almanya'ya sığınanların sayısı, 345.000 bine ulaşmıştır. Ayrıca, 1999 yılındaki Kosova savaşı sebebiyle Almanya'ya göçler gerçekleşmiştir. Geçici koruma altına alınan bu insanlar savaşın sona ermesiyle birlikte ülkelerine dönüşleri sağlanmıştır (Castle ve Miller, 2008: 295).

1990 yılında Doğu Almanya ve Batı Almanya'nın birleşmesiyle Almanya günümüzdeki halini almıştır. Etnik Almanların ülkeye göç etmesini teşvik eden uygulamalar sonucu 1990-2007 yılları arasında 4.5 milyon Alman ülkeye göç etmiştir (Altan ve Budak, 2023: 1412-1414). Uzun sürelerden beri Rusya ve Avrupa'nın Doğusunda yaşayan etnik

Almanlar olarak tanımlanan Aussiedlerin, Almanya'ya göç etmek ve Alman vatandaşlığına geçme hakları bulunmaktadır (Castle ve Miller, 2008: 296). Doğu Avrupa'dan gelen etnik Almanların Almanya'ya göç etmesiyle, Almanya'nın insan kaynağına duyduğu ihtiyacın azalmasına yol açmış, bu dönemden sonra girişlerin azalması için sınır kontrollerinin arttırılmasına yönelik politikalar uygulanmaya başlanmıştır (Erdoğan, 2021: 71).

2011 yılında başlayan Arap Baharı, pek çok insanın göç etmesine sebebiyet vermiş Almanya da bu göç hareketinden etkilenmiştir. Bu dönemde, göçmenlere kapılarını açan Almanya, iç savaş sebebiyle ülkelerinden ayrılan yüzbinlerce Suriyeliyi ülkesine kabul etmiştir (Altan ve Budak, 2023: 1415-1416). 2024 yılı itibariyle Almanya'da 850 binden fazla Suriyeli bulunmaktadır (UNHCR, 2024). 2010-2019 yılları arasında, 619.000 bin Suriyeli, 232.000 Afgan, 204.000 Iraklı olmak üzere 2.1. milyon insan Almanya'ya iltica başvurusunda bulunmuştur (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2021: 37).

Almanya'ya yönelen sığınmacı ve mülteci göçleri yanında düzensiz göçmenler de önem arz eden konuların başında gelmektedir. Aşağıda 2010-2022 yıllarına ait Alman Federal Polisi tarafından yakalanan düzensiz göç sayıları gösterilmektedir (Federal Göç ve Mülteci Dairesi, 2022):

Şekil 17. 2010-2022 yılları arasında izinsiz olarak ülkeye girdiği tespit edilen kişi sayısı
Kaynak: BAMF, 2022: 13.

2010 yılında 17,831 olan düzensiz göçmen sayısı artmaya başlamış, 2015 yılında Ortadoğu'dan gerçekleşen göçlerin de etkisiyle 217.237 olarak zirve yapmıştır. 2016 yılında

yaklaşık yarı yarıya düşerek 111.843 olmuş, bu düşüş 2017 yılında da devam ederek 50.154 olarak gerçekleşmiştir. 2018, 2019 ve 2020 yıllarında ortalama 40 bin olarak kayda geçen düzensiz göçmen sayısı 2021 yılında artışa geçerek 58.637 olmuş, 2022 yıl sonunda ise 91.986 sayısına ulaşmıştır.

2022 yılında Rusya- Ukrayna arasında başlayan savaş da pek çok insanın göç etmesine sebebiyet vermiştir. Savaş sebebiyle pek çok ülkeye sığınan Ukraynalıların bir kısmı da Almanya devletine sığınmıştır. 2023 sonu itibariyle Almanya'ya sığınan Ukraynalıların sayısı, 971,430'a ulaşmıştır. Bu insanlar geçici koruma kapsamına alınmıştır (UNCHR, 2023: 1).

Günümüzde 200e yakın ülkeden insan Almanya'da bulunmaktadır. Almanya'nın nüfusunun dörtte birinden fazlasını göçmen kökenli insanlar oluşturmaktadır. Bu da dört insandan birisinin göçmen kökenli olduğu anlamına gelmektedir (Esen, 2022: 29-26). 2019 yılında nüfusun yüzde 26'lık kısmına denk düşen 21,2 milyon insandan 7.6 milyonu Almanya'da doğmuş, 13.7 milyonu ise, Almanya'ya göç etmiştir (Esen, 2022: 29-28).

2022 yılında Almanya, Amerika Birleşik Devletlerinden sonra OECD ülkeleri arasında en fazla kalıcı göçün gerçekleştiği ikinci ülkedir (Bozkurt Çakır ve Nas, 2023:120) 2023 sonu itibariyle Almanya'da vatandaşlık alanlar hariç olmak üzere yaklaşık 14 milyon yabancı bulunmaktadır. Bunların 5.1 milyonunu Avrupa Birliği ülkeleri oluştururken, 8.7 milyonu ise diğer ülkelerden oluşturmakta olup, 2016-2023 arasındaki Almanya'daki yabancı sayısının değişimi aşağıda gösterilmektedir (Germany Federal Statistical Office, 2024):

Tablo 7
2016-2023 yılları arasında almanyada yabancı nüfus dağılımı

Russia Federation	Afganistan	Syria	Ukranie	Turkey	Non-Eu27-states	Bulgaria	Italy	Poland	Romania	EU27-states	Foreign Population	
245.380	253.485	637.845	136.340	1.492.580	5.866.320	263.320	611.450	783.085	533.660	4.172.760	10.039.080	**2016**
249.205	251.640	695.950	138.045	1.483.515	6.039.120	310.415	643.065	866.855	622.780	4.584.825	10.623.940	**2017**
254.325	257.110	257.645	745.645	1.476.410	6.232.855	395.665	643.530	860.145	696.275	4.683.600	10.915.455	**2018**
260.395	263.420	789.465	143.545	1.472.390	6.439.170	414.890	646.460	862.535	748.225	4.789.130	11.228.300	**2019**
263.300	271.805	818.460	145.515	1.461.910	6.536.55	426.845	648.60	866.690	799.180	4.895.905	11.432.460	**2020**
268.620	309.820	867.585	155.310	1.454.630	6.832.300	434.610	646.845	870.995	844.535	4.985.490	11.817.790	**2023**

Kaynak: German Federal Statistical Office, 2024.

Tabloya bakıldığında 1.5 milyonla Türkiye, 1.2 milyonla Ukrayna, 972 binle Suriye Avrupa Birliği ülkesi olmayan ülkeler arasında nüfus yoğunluğu bakımından ilk üç olarak yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda Almanya'da yaşayan yabancıların dağılımları gösterilmektedir (Germany Federal Statistical Office, 2024):

Tablo 8

2023 yıl sonu itibariyle almanyada yaşayan yabancıların dağılımları

Länder	**Population**	**Foreign population**	**including: persons seeking protection**
Germany	84,706,917	13,895,865	3,173,135
Baden-Württemberg	11,344,823	2,168,475	369,800
Bayern	13,442,217	2,364,850	384,690
Berlin	3,784,074	1,000,115	191,535
Brandenburg	2,582,184	209,780	75,815
Bremen	691,660	159.000	44,410
Hamburg	1,910,021	376,910	94,880
Hessen	6,423,977	1,335,380	270,66
Mecklenburg-Vorpommern	1,630,757	123,855	49,980
Niedersachsen	8,165,962	1,085,315	337,300
Nordrhein-Westfalen	18,194,925	3,232,720	779,785
Rheinland-Pfalz	4,176,521	618,370	138,035
Saarland	994,854	160,665	51,665
Sachsen	4,092,377	351,525	130,915
Sachsen-Anhalt	2,182,083	181,370	74,630
Schleswig-Holstein	2,966,229	346,690	111,215
Thüringen	2,124,253	180,850	67,820

Kaynak: German Federal Statistical Office, 2024.

2023 sonu itibariyle Alman şehirlerinde yaşayan yabancıları sayısına bakıldığında 3 milyon 232 binle Nordrhein-westfallen, 2 milyon 364 binle Bayern, 2 milyon 168 binle Baden-Wüttemberg, 1 milyon 335 binle Hessen, 1 milyon 85 binle Niedersachsen, 1 milyonla Berlin ve 618 binle Rheinland-pfalz şehirleri dikkat çekmektedir.

Yaklaşık 14 milyon yabancının 3 milyonluk kısmını sığınma arayan insanlar oluşturmaktadır. 779 bin 785 ile Nordrhein-westfallen, 384 bin 690 ile Bayern, 369 bin 800

ile Baden-Wüttemberg, 337 bin 300 Niedersachsen, 260 bin 660 ile Hessen şehirleri sığınma başvurusunda bulunanların yoğun olarak yaşadığı şehirler arasındadır.

Yaklaşık 14 milyon yabancının 3 milyonluk kısmını sığınma arayan insanlar oluşturmaktadır. 779 bin 785 ile Nordrhein-westfallen, 384 bin 690 ile Bayern, 369 bin 800 ile Baden-Wüttemberg, 337 bin 300 Niedersachsen, 260 bin 660 ile Hessen şehirleri sığınma başvurusunda bulunanların yoğun olarak yaşadığı şehirler arasındadır.

Almanya'da ikamet izinleriyle de insanlar kalabilmektedir. Bu kalıcı olabildiği gibi süreli ikamet izinleri de olabilmektedir. İkamet izinleri sebeplerine göre çeşitlilik göstermekte olup, eğitim, ekonomi, ailevi sebepler ve uluslararası hukuk kuralları başlıca sebepler arasında yer almaktadır. Aşağıda Almanya'da ikamet izniyle kalan kişilerin tablosu gösterilmektedir (Germany Federal Statistical Office, 2024).

Tablo 9

2023 yıl sonu itibariyle almanyada yaşayan yabancıların dağılımları

Status Under Residence Law	**Number**
Entitled to freedom of movement under EU law	5.360,270
Exempted from the requirement or a resindece title, displaced foreigners	9,125
Permanent residence permit	2.664,595
Educational purposes (fixed-term residence permit)	254,020
The purpose of economic activity (fixed-term residence permit)	419,285
Under international law or on humanatarian or political ground (fixed-term residence permit)	2.223,555
Familiy reasons (fixed-term residence permit)	905,525
Special right of residence and national visa (fixed-term residence permit)	180,190

Kaynak: German Federal Statistical Office, 2024.

5.3 milyon kişi Avrupa Birliği üyesi olmasından dolayı, bu kişilerin Almanya'da kalmasında herhangi bir gereklilik bulunmamaktadır.2023 sonu itibariyle Almanya'da ikamet izinleriyle 6 milyon 687 bin kişi kalmaktadır. Bunların 2 milyon 664 bini kalıcı oturum izniyle kalmaktadır. 4 milyon 42 bin kişi de süreli oturum izniyle kalmaktadır. 254 bin kişi eğitim sebebiyle, 419 bin kişi ekonomik gerekçelerle, 2 milyon 223 bin kişi ise, uluslararası hukuktan kaynaklanan siyasi ve insani nedenlerle kalmaktadır. Bunun yanında 965 bin kişi ailevi sebeplerle süreli olarak ülkede kalırken, 180 bin kişi de özel kalma hakkı tanıyan ulusal vizelerle ülkede yaşamaktadır.

6.2.2. Almanya'nın Göçle İlgili Düzenlemeleri

Almanya göçle ilgili çeşitli düzenlemeler yapmıştır. 1938 tarihinde çıkartılan Yabancılar Polis Yönetmeliği, 1949 yılında zülüm görenlere sığınma hakkı veren Temel Yasa, 1953 yılında çıkartılan İltica Yönetmeliği, 1965 tarihli Yabancılar Yasası bunlardan bazılardır (Altan ve Budak, 2023: 1411).

Almanya, 1951 yılında, Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin BM sözleşmesi ve 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokolüne taraf ülkelerden birisidir (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2021: 10). Bu iki temel iltica kanunu Almanya'nın sığınma sisteminde temel yasalardan ikisini oluşturmaktadır.

İkinci Dünya Savaşından sonra gerek eski topraklarında gerekse diğer ülkelerdeki etnik Almanların göçünü Almanya teşvik etmiş bu yolla da ülkeye etnik Almanlar göç etmiştir. 1953 yılında çıkartılan Federal Mülteci ve Sürgün Yasası bu yollar göç eden etnik Almanların durumunu düzenlemektedir. Bu yolla göç eden etnik Almanlara çeşitli ayrıcalıklar sunulmaktadır (Güllüpınar, 2014: 11).

1985 yılında içinde Almanya'nın da dâhil olduğu 5 Avrupa ülkesinin iç sınırları kaldırarak dolaşımı serbest bıraktığı, Schengen Anlaşması, Avrupa ülkelerini ortak bir sınır güvenliği ve göç politikası oluşmaya zorlaşmış, bu sebeple de 1993 Maatricht Anlaşmasında da bu gereklilik dile getirilmiştir. Bu gerekçelerle hazırlanan 1997 Amsterdam Anlaşması, Avrupa Birliğine dâhil olan üye devletlerin ortak bir iltica ve göç politikası oluşturmasını öngörmüştür. Bu anlaşmaya göre göç ve iltica prosedürü, 1951 yılında, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin BM Sözleşmesi ve 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokolüne göre işletilecektir. 1997 yılında Tampere zirvesinde ise Avrupa Ortak Sığınma Sistemi (CEAS) kurulması kararlaştırılmıştır. İltica hakkının sağlanması ve geri gönderilmeme ilkesi bu sistemin temelini oluşturmaktadır (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2021: 12-13).

Almanya göç yönetimiyle ilgili çeşitli yönetmelikler de imza atmıştır. Sığınma Prosedürleri Yönetmeliği, Vasıf Yönetmeliği ve Kabul Koşulları Yönetmeliği bunlara örnek olarak gösterilebilir. Sığınma yönetmeliği, uluslararası koruma arayanların için yol ve

prosedürleri belirlerken, Kabul Koşulları Yönetmeliği, sığınma başvurusu yapan kişilerin başvurusu değerlendirildiği sürede temel insan haklarının ihmal edilmeden, barınma, sağlık ve yiyecek ihtiyaçlarının karşılanmasını düzenlemektedir. Vasıf Yönetmeliği ise vatansız kişilerin ve üçüncü ülke vatandaşlarının uluslararası koruma dahiline alınarak mültecilerin ve ikincil koruma statüleri için tek tip koruma ve statü belirlerken, sığınma mekanizmasının daha aktif ve Avrupa İnsan Hakları Mahkeme kararına aykırı olmamasını amaçlamaktadır (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2021: 13).

Bunun haricinde Almanya Avrupa Birliği üyesi olması sebebiyle Dublin Yönetmeliğini de kabul etmiştir. 2013 yılında çıkartılan bu yönetmelik, Avrupa birliği ülkelerinin mültecilere uygulanacak politikaları düzenlemektedir. Bu yönetmelik, sığınmacılar ve mültecin varış yaptıkları Avrupa Birliği ülkesi, sığınmacı ve mültecilerin sığınmalarına ilişkin durumlarını değerlendirmekte sorumlu tutulacak olup, sığınmacılara, bilgi edinme hakkı, çocuk ve bakıma muhtaç kişilere dair ayrıcalıklar, hukuki destek alma hakkı ve AB ülkesine nakil olunma ve bu kararına itiraz hakkı gibi haklar tanımaktadır. Dublin Yönetmeliği, sığınma konularından doğan sorumlulukları eşit bir şekilde birlik ülkelerine dağıtmayı amaçlamaktadır (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2021: 14).

Dublin yönetmeliğine ek olarak Almanya EURODAC sistemine (Avrupa İltica Daktiloskopi Veri Tabanı) Avrupa Birliğine üye olması sebebiyle dâhildir. EURODAC sistemi, AB üye devletlerarasında parmak izleri alınan mülteci ve sığınmacıların, farklı ülkelerde birden fazla başvuru yapmasını engelleyerek, Avrupa Birliği ülkelerinde yapılan sığınma başvurularının tek bir merkezden takip edilmesine olanak sağlamaktadır (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2021: 14).

Almanya zaman içinde göç konusuyla ilgili adımlar atmaya devam etmiştir. 2000 yılında bağımsız bir göç komisyonu kurulmuş, yeni bir Alman Vatandaşlık Kanunu çıkartılmıştır. Bu kanuna göre, 8 yıl kesintisiz olarak Almanya'da ebeveynlerinden birisi yaşadığı takdirde doğan çocukları Alman vatandaşı olabilmektedir. Yalnız, 23 yaşına gelindiğinde kendi vatandaşlığı ya da Alman vatandaşlığı arasında tercih yapması gerekmektedir (Altan ve Budak, 2023: 1414).

2001 yılında çıkarılan Avrupa Birliği Geçici Koruma Direktifi de Avrupa Birliğinin ve dolayısıyla Almanya'nın göç yönetimini etkilemektedir. Bu direktif, ülkeye kısa sürede çok sayıda ve kitlesel olarak göç yaşanması ve bu insanların savaş vb. durumlar sebebiyle dönememesi durumunda, bu insanların geçici koruma altına alınarak, yaşamlarını devam ettirebilecek asgari ihtiyaçların karşılanması ve bireysel olarak sığınma başvurularının değerlendirilmesini düzenlemektedir (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2021: 17). 2005 yılında yürürlüğü giren Göç Yasası, çeşitli alanları düzenlemektedir. Bu yasayla Almanya, başta bilgi teknolojileri uzmanları olmak üzere yüksek donanımlı uzmanlara, CEO'lar ve bilim insanlarına ve yatırımcılara kapılarını açmaya yönelik adımlar atmıştır (Esen, 2022: 33). Bu yasayla beraber, göçmenlerin alman toplumuna uyumu, ilk kez, federal devletin görevi olarak tanımlanmış, ülkeye yeni gelen göçmenlere, 600 saate ulaşan Almanca dil eğitimi ve 100 saate varan vatandaşlık eğitimi kapsayan oryantasyon eğitimi hakkı tanınmış, bu eğitimler ise, federal devlet tarafından finanse edileceği belirtilmiştir (Esen, 2022: 34).

Almanya, 2007 yılında ikamet ve ikamet yasalarında değişiklikler yapmıştır. Yapılan bu değişikliklerle, yasal kalış hakkı bulunmasa da 6 yıldır Almanya'da bulunan ve 2009 yılına kadar çalıştığını ispat eden mültecilere ikamet izni düzenlenebilecektir. Entegrasyon kurslarına katılma zorunluluğunun ihlal edilmesi durumunda maddi yardımların kısıtlanarak parasal cezaların uygulanacağı, Alman vatandaşlığına başvuracak kişiler içinse Almanya'nın anayasası ve hukuk düzeninin bilinmesi gerektiği belirtilmiştir (Yaprak, 2021: 83).

2016 yılında Entegrasyon Yasası çıkartılmıştır. 2015 yılında yüz binlerce Suriyeli sığınmacının Almanya'ya gelmesi bu kanunun çıkartılmasında etkili olmuştur. Sığınmacıların ve mültecilerin entegre edilmesini baz alan bu yasa, kanun düzeyinde ilk kez entegrasyonla ilgilenmesi bakımından önemlidir (Bozkurt Çakır ve Nas, 2023: 128).

Avrupa Birliği ülkeleri dışından gelecek olan kalifiye göçmenlerin ülkeye giriş ve ülkedeki çalışma hayatına dahil olmalarını kolaylaştırmak amacıyla 1 Mart 2020 yılında yeni bir kanun çıkartılmıştır. Buna ek olarak bu kanunla kalifiye işçi göçünün hızlandırılması amacıyla eyaletlerde kalifiye insan bulma konusunda uzmanlaşan yabancılar dairelerinin kurulması kararlaştırılmıştır (Esen, 2022: 36). Nitelikli İşgücü Yasası olarak adlandırılan bu yasayla, diploma ve mesleki eğitimleri alman makamlarınca tanınmaları durumunda, 6 aylık

vizeye sahip olabilecekleri, bu süre boyunca haftada 10 saate kadar çalışabileceği belirtilmiştir (Bozkurt Çakır ve Nas, 2023: 128).

1 Mart 2024 tarihi itibariyle yürürlüğü giren Yeni Nitelikli Göç yasası, Almanya'nın göçle ilgili yaptığı son düzenlemelerden birisidir. Bu yasayla beraber, üçüncü ülke vatandaşlarının Almanya'da iş aramasına olanak sağlayan ''Chancenkarte'' (Fırsat Kartı) uygulamasında, puan sistemi baz alınmakta, Almanya'ya giriş yapılabilmesi için 10 puan üzerinden 6 puan alınması gerekmektedir. Üniversite mezunu ve 2 yıl mesleki yeterliliğe sahip, A1 seviye Almanca veya B2 seviye İngilizce düzeyindeki kişilerin başvurabileceği belirtilmiştir. Bu yasayla beraber Almanya ihtiyacı olan nitelikli iş gücü ihtiyacını üçüncü ülkelerde karşılamayı amaçlamaktadır (Bozkurt Çakır ve Nas, 2023: 129).

6.3.3. Almanya'nın Göç Yönetimi ve Politikası

Günümüzde Almanya devleti çeşitli sebeplerle göç akışına maruz kalmaktadır. Almanya'nın coğrafi konumu, ekonomi, sağlık ve eğitim sistemin yönünden gelişmiş olması, mültecilere can güvenliği sağlayan yasalara sahip olması Almanya'ya göçmenler için hedef ülke konumuna getirmektedir. Ayrıca Almanya göçmenler için sadece hedef ülke konumunda değil, bazı göçmenler için transit ülke konumundadır da. Konumu itibariyle Fransa, İngiltere, İskandinav ülkeleri, Hollanda, Belçika gibi ülkelerin kesişiminde bulunması sebebiyle, Almanya göçmenler için bir ''atlama'' ülkesi olarak algılanabilmekte buraya gelen göçmenler daha sonra diğer ülkelere geçiş yapmayı amaçlayabilmektedir (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2021: 6). Görüldüğü gibi Almanya, hem hedef ülke hem de transit ülke olarak göçe maruz kalmaktadır.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeniden ayağa kalkma ve ülkenin inşa edilmesi sürecinden sonra, uyguladığı göç politikalarıyla göç hareketlerini yönetmeye çalışan Almanya, göçmenleri Alman toplumuna entegre etmeye çalışmış, uzun dönemde Almanya devletine fayda sağlayacak göçmenleri kabul etmeye dair adımlar atmıştır (Altan ve Budak, 2023: 1419).

Almanya'ya gerçekleşen göç hareketlerinin bir yandan daha çeşitli hallere bürünüp bir yanda da daha yoğun hale gelmesi ve düzensiz göçmenler içinde hedef ülkeler konumuna

gelmesiyle, Almanya göç politikalarında değişiklikler yapmak durumunda kalmış, göç yönetimi konusunda politikalar geliştirmek durumunda kalmıştır (Altan ve Budak, 2023: 1419).

İkinci Dünya Savaşıyla beraber Almanya'dan sürülen yaklaşık 12 milyon insan bulunmaktadır. Almanya o tarihlerde çıkardığı yönetmeliklerle, bu başka ülkelere sürülen insanların Almanya'ya dönüşünü amaçlamaktadır. Çünkü 2. Dünya savaşıyla birlikte Almanya gerek ekonomik olarak gerek insan kaynağı olarak büyük bir kayıp yaşamıştır. Almanya bu insanları ülkeye geri çekmeye çalışarak savaş sebebiyle oluşan insan kaynağını telafi etmeyi amaçlamıştır (Altan ve Budak, 2023: 1412).

Almanya, göç hareketliliklerine yabancı bir ülke olmayan bir ülke olarak Almanya tarihsel süreç içerisinde uyguladığı göç politikaları değişkenlik göstermektedir. İkinci Dünya Savaşındaki sonraki dönemde, kalkınma ve savaşın açtığı tahribatları gidermek amacıyla, işgücü ihtiyacı duyması sebebiyle, çeşitli ülkelerle anlaşmalar imzalamış, bunun sonucu olarak da Almanya'ya göçmenler gelmeye başlamıştır (Altan ve Budak, 2023: 1412). Bu dönemde Almanya'ya gelen insanlar geçici olarak görüldüğünden, bu insanların entegre edilmesine yönelik bir politikalar uygulanmamış, düzenlemeler; bu insanların belirli bir zaman sonra gidecekleri düşünüldüğünden iş gücü piyasalarında yabancıların durumlarını düzenlemeye yönelik politikalarla sınırlı kalınmıştır (Yaprak, 2021: 77).

1973 yılında patlak veren Petrol kriziyle beraber, yabancılara yönelik uygulanan politikalar da değişmeye başlamıştır. Ekonomi yavaşladığından dolayı, yabancı işçilere ihtiyaç azaldığından, daha fazla yabancı işçinin gelmemesine yönelik adımlar atılmaya başlanılmıştır. Yabancı işçilere yönelik işe alınma yasakları, çalışma ve oturum izinlerinin çeşitli sebeplerle iptal edilmesi ve ülkeye giriş yasakları gibi adımlar atılmıştır (Yaprak, 2021: 78).

1980 yıllara gelindiğinde Almanya misafir olarak adlandırdıkları göçmenlerin kalıcı olduğunu kabul etmek durumunda kalmıştır. Bu sebeple yabancı işçilerin topluma entegre edilmesi için bir komisyon oluşturulmuştur (Altan ve Budak, 2023: 1413). 1991 yılında göçmenlere oturma izni ve aile birleşimi hakkı tanıyan, Almanya'da bulunan genç

göçmenler ve onların Almanya'da doğan çocuklarına Alman vatandaşlığına geçmesini kolay hale getiren yeni bir Yabancılar Yasası yürürlüğe girmiştir (Esen, 2022: 31).

1983 yılında diğer politikaların aksine göçmenlerin geri dönmesini amaçlayan geçici bir yasa çıkartılmıştır. Bu yasaya göre, ülkesine geri dönmeyi kabul eden göçmenlere para yardımı yapılacağı belirtilmiş, bu yolla yaklaşık 300.000 kişi ülkesine dönüş sağlamıştır (Esen, 2022: 40). Yabancıların Dönüşlerini Özendirme Yasası olarak adlandırılan bu yasaya göre, ülkelerine geri dönüş sağlayan işçilere 10.500 DM ve bu kişilerin çocuklarına her bir çocuk için, 1500 DM ödenmesi kararlaştırılmış, bu yasa çerçevesinde 250.000 bin Türk Almanya'dan ayrılarak Türkiye'ye dönüş sağlamıştır (Yaprak, 2021: 51). 1982 yılında kurulan Yabancılar Politikası komisyonunu ise, petrol krizinden sonra yürürlüğe giren yabancı işçilerin alınmasına dair yasakların devam ettirilerek yabancıların ülkelerine dönmesine yönelik teşvikler çıkartılmasını ve yabancı işçilerin ailelerini getirmeleri ülkeye göçü arttırdığından bu durumun kısıtlanmasına yönelik adımlar atılmasını tasarlamıştır (Yaprak, 2021: 78). Ki sadece Türkiye'den 1974-1983 yılları arasında 1.150.000 bin kişi aile birleşimi yoluyla Almanya'ya göç ettiği düşünülürse (Yaprak, 2021: 50) aile birleşimi Almanya'ya gerçekleşen göçte önemli bir etkendir.

1990 yıllarında başından itibaren Berlin duvarının yıkılıp Doğu ve Batı Almanya'nın birlemesiyle Eski Sovyet ülkelerinden gelen etnik Almanların Alman topraklarına göç etmesinin yanında Almanya; Asya, Afrika ve eski Yugoslavya'da yoğun olarak sığınmacı göçlerine maruz kalmış, 1992 yılında ülkedeki mültecilerin sayısı 440 bin olarak kaydedilmiştir. Sayının yüksek oluşu Almanya'nın sığınma ve mülteci konusundaki yasalarında değişiklik yapmasına neden olmuştur. Bu değişikliklerle, güvenli bir ülkeden ya da AB üyesi bir ülkeden Almanya'ya yapılan sığınma başvuruları askıya alınarak, bu ülkelerden gelen kişilerin sınır dışı işlemleri hızlandırılmıştır (Yaprak, 2021: 79).

2000 yılında göç komisyonunun hazırladığı raporda, ekonomik ve demografik nedenlerle oluşan gereklilikten dolayı, emek göçünün zorunluluk olduğu, göçmenlerin Almanya'ya giriş şartlarına dair düzenlemeye ihtiyaç olduğu belirtilmiştir (Esen, 2022: 32). 2000 yılından önceki dönemde, Almanya, vasıfsız, ücretleri düşük, teknik işlerden ziyade yardımcı işlere yönelik göç politikaları uygulamaktaydı. Daha sonraki zamanda eğitimli ve kalifiye insanlara duyulan ihtiyaç ortaya çıkmasıyla Almanya, dışarıdan yabancı işçi alımını

hızlandırmayı ve daha öncesinde ülkeye göç etmiş olan göçmenlerin toplumla entegre olmasını hedeflemiştir (Esen, 2022: 25). Bu amaçla Almanya var olan bilişim uzmanı ihtiyacını giderebilmek için yürürlüğü konan, Avrupa Birliği ülkeleri dışından bilişim uzmanlarının ülkeye gelebilmesine ve 5 yıla kadar çalışma iznine alabilmesine imkan veren ‘’Yeşil Kart’’ uygulaması için 50.000 kişilik kontenjan ayrılsa da, Almanya 2.5 yılda belirlediği kotanın çok altında 12.586 bilişim uzmanını ülkesine çekebilmeyi başarmıştır (Toksöz, 2006: 162-167).

2005 yılında yürürlüğe giren Yeni Göç Yasası, Almanya’nın göçle ilgili paradigmasında önemli bir değişiklik meydana getirmektedir. Ülkeye yeni gelecek göçmenlerin gelişini kolaylaştırırken aynı zamanda daha önce ülkeye göç etmiş olan göçmen kökenli insanların alman toplumuna uyum sağlamasına yönelik adımlar atılmasını da teşvik etmektedir (Esen, 2022: 37). Göçün Yönlendirilmesi ve Sınırlandırılması ve Avrupa Birliği Vatandaşlarını ve Yabancıların İkametlerinin ve Entegrasyonun Düzenlenmesine İlişkin Kanun olarak bilinen yeni göç yasasıyla göçmenlerin entegrasyonundan ilk kez ve resmi bir şekilde devletin sorumlu olacağı kabul edilmiştir (Yaprak, 2021: 81).

2006 yılında hazırlanan Uyum Planında göçmenlerin sahip oldukları potansiyellerin geliştirilmesi vurgulanmakta, bu uyum planında özellikle erkek çocukluk dönemindeki göçmen çocukların Almancayı öğrenmesine dair teşvik edici adımların atılması, düzenlenen uyum kurslarında iyileştirmeler yapılarak, göçmen çocuklarım hem okulda hem de mesleki ortamlarında olanaklarının arttırılması, kadın göçmenler için fırsat eşitliğinin oluşturulması, göçmenlerin kültürlerarası yeteneklerinin arttırılması ve göçmenlerin karar alma mekanizmalarına katılımının sağlayarak toplumun çoğulcu yapısının muhafaza edilmesi gibi önlemler öne çıkmaktadır (Esen, 2022: 35).

Almanya göç konusunda merkezi kurumu BAMF’dır. Göç ve mülteciler federal ofisi (BAMF), Almanya’nın iltica ve sığınma ile ilgili işlemlerini yürütmekte olup, Almanya İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Bu kurumun kökenleri İkinci Dünya Savaşı sonrasına dayanmaktadır. O dönemde Yabancı Mültecilerin Tanınması Federal Ofisi olarak faaliyet göstermiş, daha sonra 2005 yılında Göç ve Mülteciler Federal Ofisine dönüştürülmüştür (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2021: 19).

YEDİNCİ BÖLÜM
ÜLKELERİN GÖÇ YÖNETİMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

7. 1. Almanya ve Türkiye'nin Göç Yönetimlerinin Karşılaştırılması

Mültecilerin ve diğer ülkeye sığınan insanların temel hak ve hürriyetlerini koruma altına alma ve bu korumanın kapsamını genişletme amacı taşıyan anlaşmaların başında 1951 tarihli Cenevre'de imzalanan Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair sözleşme gelmektedir. Günümüzde Uluslararası göç yönetiminin temelini oluşturması bakımında önem arz etmektedir. Bu bağlamda göç yönetimiyle ilgilidir (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2021: 11).

Türkiye, 1951 yılında Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşmeyi imzalamış olup daha sonraki yıllarda bu sözleşmenin kapsamını genişleten 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşmeye ek protokolü de imzalamıştır. Yalnız Türkiye 1967 yılında çıkarılan ek protokolü imzalarken coğrafi yönden çekince koyarak imzalamıştır (MireKoç, 2014: 163).

Almanya ise her iki sözleşmeye de taraf olmuştur. 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin BM sözleşmesi ve 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne dair ek protokolü imzalamıştır (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2021: 10). Türkiye'nin aksine Almanya coğrafi veya zaman yönünden herhangi bir çekince koymadan bu iki anlaşmaya taraf olmuştur.

Uluslararası sınırların geçilmesi sebebiyle insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı suçlarıyla mücadele de göç yönetimi yakından ilgilendirmektedir. Bu bağlamda Türkiye Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM sözleşmesine ek Kara, Deniz ve Hava yoluyla Göçmen Kaçakçılığına dair protokol ve Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM sözleşmesine ek İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesi, Durdurulması ve Cezalandırılmasına ilişkin protokolleri imzalamıştır (Mirekoç, 2014: 251). Almanya da her iki sözleşmeye de taraf olmuştur (United Nations, 2024).

Sivil bir göç kurumu göç yönetimi için önem teşkil eden konuların başında gelmektedir. Türkiye ve Almanya göçü olgusunu yönetebilmek için göç konusunda uzman kurumlar oluşturmuşlardır. Türkiye, bu amaçla 2014 yılında Uluslararası Koruma Kanunu ile Göç idaresi Genel müdürlüğü kurmuş, daha sonra bu kurum 2021 yılında Göç İdaresi Başkanlığına dönüştürülmüştür (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). Almanya'da ise Göç ve Mülteciler Ofisi göç yönetiminin temeli konumundadır. İkinci Dünya savaşından sonra Almanya'da Yabancı Mültecilerin Tanınması Federal Otoritesi olarak temelleri atılan BAMF, 2005 yılında çıkarılan göç yasasıyla bugünkü halini almış olup, kabul edilen göçmenlerin entegre edilmesinden sorumludur (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2021: 19).

Savaşlar sebebiyle azalan insan kaynaklarının telafi edilmesi amacıyla göç önemli bir unsurdur. Bu bağlamda Türkiye Birinci Dünya Savaşı sonrasından sonra Almanya ise özellikle İkinci Dünya savaşından sonra eskiden sahip olduğu topraklarda kalan etnik gruplarından gelen göçmenlerin Türkiye ve Almanya'ya göç etmesi için gerekli kanunlar çıkartmıştır.1945-1949 yılları arasında eski alman topraklarından 12 milyon kişinin göç etmesi (Yaprak, 2021: 78) ve 1990 yılında doğu ve batı almayanın birleşmesi sonucu Aussiedler olarak adlandırılan 4.5 milyon etnik almanın Almanya'ya yerleşmesi (Altan ve Budak, 2023: 1412-1414) etnik göçe örnek olarak gösterilebilir.

Türkiye de tarihi boyunca eskiden sahip olduğu topraklardan pek çok kez göç almıştır. Lozan Nüfus Mübadelesiyle Yunanistan'dan 1 milyon 500 bin kişi, Bulgaristan'dan 1950-1951 ve 1968-1969 yılında 270 bin kişi, Soğuk savaş döneminde Yugoslavya'dan 185 bin kişi, 1989-1995 yılları arasında Bulgaristan'dan 325 kişi Türkiye'ye göç etmiş, Türkiye bu göçlere kapılarını sonuna kadar açmıştır (Adıgüzel, 2016: 82-84). Bu bağlamda Almanya ve Türkiye geçmişte sahip olduğu topraklarda yasayan insanların ülkeye göç etmesinin önemli görüldüğü söylenebilir.

Göç yönetiminde Geri Kabul Anlaşmaları göçün yönetilebilmesi için önemli unsurların başında gelmektedir. Düzensiz göçmenlerin menşe ülkelerine veya geçici olarak bulundukları transit ülkelere geri dönüşlerini sağlamak ve bu geri dönüşte izlenecek yöntem ve usulleri belirlemek için ülkelerin bir araya gelerek imzaladığı uluslararası anlaşmalar Geri Kabul Anlaşmaları olarak tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 35). 2014 yılı

itibariyle Türkiye'nin; Suriye, Yunanistan, Kırgızistan, Romanya, Ukrayna, Pakistan, Rusya Federasyonu, Nijerya, Bosna Hersek, Yemen, Moldova, Belarus ve Karadağ ile Geri Kabul Anlaşmaması bulunmakta olup, Nijerya, Yemen ve Pakistan ülkeleriyle imzalanan geri kabul anlaşmalarının onay süreçleri devam etmektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2024). 2014 yılı itibariye ise Almanya'nın 13 devletle Geri kabul anlaşması bulunmaktadır. Bunlar, Vietnam, Güney Kore, Sırbistan, Makedonya, Fas, Kosova, Kazakistan, Gürcistan, Bosna Hersek Suriye, Ermenistan, Arnavutluk, Cezayir ülkeleridir (Federal Göç ve Mülteci Dairesi, 2014: 22).

Ülkeler gerek yakın çevrelerinde gerekse görece olarak uzak yerde gerçekleşen savaş, siyasi istikrarsızlık ve iç karışıklıklardan etkilenmekte, hatta bu bölgelerden göç almasına sebebiyet vermektedir. Almanya ve Türkiye de tarihi boyunca ve günümüzde bu tarz siyasi olaylardan hem etkilenmekte hem de göç almaktadır. Türkiye'nin yakın tarihine bakılacak olursa, 1979 yılında İran'da gerçekleşen devrim sonucu 1.5 milyon kişi, 1988-1991 yılları arasında ıraktan kaçan 600 bin kişi, 1992 Bosna savaşı sebebiyle 20 bin kişi ve 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş sonucu 3.7 milyon kişi Türkiye'nin çevresindeki ülkelerde meydana gelen siyasi olaylar sonucu aldığı göçlere örnek olarak gösterilebilir (Adıgüzel, 2016: 92). Daha sonraki süreçte ise 2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna savaşı sebebiyle 145.00 Ukrayna vatandaşı Türkiye'ye sığınmıştır (UNCHR,2022: 1).

Bölgesel karışıklardan Türkiye kadar Almanya da etkilenmiş, bu sebeple göç almak durumunda kalmıştır. Yakın tarihe bakıldığında, 1990 yıllarda Yugoslavya'da yaşanan iç karışıklıklar sonucu 900 bin kişi, Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesiyle 4.5 milyon kişi (Altan ve Budak, 2023: 1412-1413), 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşıyla beraber 850 bin kişi (UNHCR, 2024) ve 2022 yılında Ukrayna Rusya arasında başlayan savaş sonucu 971 bin kişi (UNCHR, 2023: 1) Almanya'ya sığınmıştır. Görüleceği üzere hem Almanya hem Türkiye gerek yakın bölgelerinden gerekse görece olarak uzak bölgelerden göçler almıştır.

Özellikle Suriye krizinde, hem Türkiye hem de Almanya'nın uyguladığı ''Açık Kapı'' politikası uygulamıştır (Beşer, 2018: 5). Angela Merkel yönetiminde Açık Kapı politikası uygulayan Almanya, bu dönemde Suriye, Afganistan ve Iraktaki olağanüstü durumlardan ötürü 1 milyon mülteciyi alacağını deklere etmiştir (Erdoğan, 2021: 77). 2015

yılında, 1.2 milyon kişi Almanya'ya giriş yapmıştır (Rezaee, 2024: 25). Daha sonraki süreçte ise kamuoyu baskısı oluşturularak ''Batının İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar'' (PEGIDA) ve ''Almanya için Alternatif (Afd) gibi mülteci karşı faaliyetler Almanya'nın sığınmacı sayısının azaltılmasına yönelik politikalara geçişine sebep olmuştur (Erdoğan, 2021: 77). Sadece 2015 yılında 1.2 milyon kişinin Almanya'ya sığınması, PEGIDA ve Afd gibi hareketlerin orta çıkması Almanya'nın açık kapı politikası sona ermeye başlamıştır. Dublin sözleşmesi ve 2013'te imzalanan Geri Kabul Anlaşmasının yürürlüğü girmesiyle beraber 2015 yılında yapılan 890 binlik sığınmacı başvurusu 2016 yılında üçte bir oranına düşerek 280 bin olarak gerçekleşmiştir (Bulkan ve Erarmağan, 2018: 76-77).

Türkiye, Suriye krizinde uyguladığı açık kapı politikasıyla beraber Suriye'den yoğun sığınmacı göçlerine maruz kalmış, bu sayı 2021 yılında 3.7 milyon en üst seviyeye ulaşmıştır. Türkiye ekonomisinde sıkıntılar, açık kapı politikasının terör, uyuşturucu trafiği, kaçakçılık olaylarına zemin hazırlaması nedeniyle ortaya çıkan güvenlik sorunları, küresel ekonomik sistemlerdeki krizler ve bunun Türkiye'ye etkileri, misafir olarak görülen göçmenlerin kalıcılaşması ve kaçak göçmenlerin sayılarının artması Türkiye'nin açık kapı politikasını değiştirmeye başlamıştır. Tüm bu süreç sonunda Türkiye'nin dönüşen sınır politikaları kapalı kapılara evrilmiştir. Politika değişikliği yapan Türkiye, Suriye'nin kuzeyinde güvenlikli bölgeler oluşturarak Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşebilecek yeni göç dalgalarını engellemeyi ve Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin geri dönüşünü amaçlamaktadır (Özbey, 2022: 722-724). Kapanan kapılar sonrası duvarlar örülmeye başlanmış, ön ve arkası hendeklerle çevrili 892 kilometrelik duvar Türkiye-Suriye sınırında örülmüştür. Bu duvarlar, Çin seddi ve Amerika Meksika sınır duvarından sonra örülen en büyük üçüncü sınır duvarı özelliği taşımaktadır. Örülen bu denli devasa duvarlar, Suriye'den gerçekleşen düzensiz ve kitlesel gerçekleşen göç hareketlerinin düzeyinde önlemez artışların meydana geldiğini ve boyutlarının üstesinden gelinemeyecek seviyeye ulaştığını göstermektedir (Özbey, 2022: 724-726). Tüm bu sebepler Türkiye'nin Suriye'den gerçekleşen göçlerde değişikliğe gitmesine sebebiyet vermiştir.

Yabancı ülkelerden gelen birey ve bireylerin gerek bireysel gerekse grup olarak göç ettiği toplumun bir parçası olarak kabul edildiği ve göç eden birey ve bireylerin göç ettiği toplumdaki hak, hizmet ve işgücü piyasasına erişimini içeren iki yönlü bir süreç olarak tanımlanan entegrasyon, göç ve göç yönetimi söz konusu olduğunda önemli kavramların

başında gelmektedir.(Göç Terimleri Sözlüğü, 2019: 30) Sebebi ne olursa olsun göç eden bireylerin, toplumda uyumlu bir şekilde yaşamaları önem arz etmektedir. Bu bağlamda hâlihazırda barındırdığı yabancı nüfusuyla Almanya ve Türkiye'nin göç yönetiminde öne çıkan kavramlardandır.

Entegrasyon kavramı söz konusu olduğunda Almanya, entegrasyonla ilgili kanun düzeyinde bir düzenlemesi mevcuttur. 2016 yılında çıkartılan Entegrasyon yasası, ilk kez kanun düzeyinde entegrasyonla ilgilenen bir yasa olması bakımından önem arz etmektedir. Almanya'ya gelen sığınmacı ve mülteciler, ülkeye girdikleri andan itibaren entegrasyon kurslarına kayıt olmasını öngören entegrasyon yasası, bireylere meslek kurslarına katılma olanağı da sağlamaktadır (Bozkurt Çakır ve Nas, 2023: 128). Ayrıca bu yasayla beraber, entegrasyonu yerel ve federal düzeyde devletin görevi olarak kabul etmiştir (Erdoğan, 2021: 72). 2018 yılında çıkartılan göç planında entegrasyonun ülkeye giren herkese uygulanmaktan ziyade ülkede kalma hakkı bulunanlar için uygulanacağı, Almanya'ya göç edecek kişilerde nitelikli ve eğitimli olmanın öncelikle tercih edileceği, belirtilmiştir (Erdoğan, 2021: 78).

Türkiye'deki düzenlemelere bakıldığında ise, kanun düzeyince bir entegrasyon yasası bulunmadığı görülmektedir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Kanunu madde 96'da Uyum kavramından bahsedilmiş, Göç İdaresi Başkanlığı tarafından uyum faaliyetlerinin düzenlenebileceği belirtilmiştir. Özetle; yabancılarla toplumun karşılıklı uyumlarının kolaylaştırılması ve yabancıların Türkiye'de sosyal olarak birine bağımlı olmadan hareket etmelerini sağlayabilecek bilgi ve becerilerin kazandırılması hedeflenmektedir. Buna ek olarak 2018-2023 Uyum Strateji ve Ulusal Eylem Planında, uyum konusuyla ilgili olarak, göçmenlere yönelik toplumsal kabul düzeylerinin güçlendirileceği, göçmenlerin toplumsal kabulünü arttırmak için ve yerel düzeyde ortak yaşam olanaklarının arttırılarak karşılıklı diyalogun geliştirilmesi için gerekli adımların atılacağı hedeflenmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024).

Göç yönetimin önemli bir parçasını da düzensiz göçle mücadele oluşturmaktadır. Düzensiz göç Türkiye ve Almanya için de önemli konuların başında gelmektedir. Ülkeler düzensiz göçle mücadelede çeşitli politikalar uygulamaktadır. Almanya da düzensiz göçle mücadele de bir takım adımlar atmaktadır. Son olarak Almanya'nın düzensiz göçle

mücadelede attığı adımlar şu şekildedir: Düzensiz göçü azaltmak ve güvenliği arttırmak için tüm kara sınırlarda kontrolleri arttırılacağı (Euronews, 2024), düzensiz göçle mücadele kapsamında sosyal harcamaların sınırlandırılacağı, iltica başvurularının daha hızlı değerlendirilmesi için var olan prosedürlerin hızlandırılarak dijitalleşmenin sağlanacağı, iltica başvuruları reddedilenlerin sınır dışı işlemlerinin daha hızlı bir şekilde yapılması için gerekli adli ve idari düzenlemelerin yapılacağı (BBC, 2024), buna ek olarak insan kaçakçılığı suçunun cezasının arttırılacağı, çeşitli ülkelerle geri kabul anlaşmalarının yapılacağı, mültecilere yapılan nakit sosyal yardımların para yüklenebilen kartlarla yapılacağı hedeflenmektedir (DW, 2024).

Türkiye'nin düzensiz göçle mücadele politikalarına bakıldığında ise şu adımlar öne çıkmaktadır: Sınır dışı işlemlerinin etkin bir şekilde yapılacağı, Düzensiz göçle mücadelede sınır güvenliğinin arttırılarak düzensiz göçün kaynak ülkelerde önlenmesine yönelik uygulamalar hayata geçirileceği, düzensiz göçmenlerin insanların hakları korunarak gönüllü ve güvenli bir şekilde gönderilmesi için gerekli etkin mekanizmaların oluşturulacağı, gerek bireysel gerekse kitlesel gerçekleşebilecek düzensiz göç hareketlerine karşı, düzensiz göç hareketlerine kaynaklık eden ve bu hareketlerde güzergâh olarak kullanılan ülkeler işbirliği yapılarak kalkınma, diplomasi, güvenlik ve hukuk alanlarında ortak adımların atılacağı belirtilmiştir. (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023: 197)

Türkiye ile Almanya, göç yönetimlerini güçlendirmek için zaman içinde pek çok adım atmış, bu adımlarla göç yönetimlerinde eksiklikleri gidermeye çalışmıştır. Göç yönetiminde atılan bu adımlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 10

Türkiye-almanya göç yönetimleri karşılaştırması

Türkiye	**Almanya**
1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme imzaladı	1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme imzaladı
1967 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşmeye ek Protokolü coğrafi çekince koyarak imzaladı	1967 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşmeye ek Protokolü çekincesiz imzaladı
2000 yılında Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM sözleşmesine ek Kara, Deniz ve Hava yoluyla Göçmen kaçakçılığına dair protokolü imzaladı.	2000 yılında Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM sözleşmesine ek Kara, Deniz ve Hava yoluyla Göçmen kaçakçılığına dair protokolü imzaladı.
2000 yılında Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM sözleşmesine ek İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına ilişkin protokolü imzaladı.	2000 yılında Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM sözleşmesine ek İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına ilişkin protokolü imzaladı.
Entegrasyon yasası yok.	Entegrasyon yasası var
Göçle ilgili başat kurum olarak Göç İdaresi Başkanlığı öne çıkmaktadır. Sivil bir kurumdur.	Göçle ilgili kurum olarak Göç ve Mülteciler Federal Ofisi öne çıkmaktadır. Sivil bir kurumdur.
Etnik göç gerçekleşmiştir	Etnik göç gerçekleşmiştir
Bölgesel çatışmalardan yoğun göçler almıştır.	Bölgesel çatışmalardan yoğun göçler almıştır.
Çeşitli ülkelerle geri kabul anlaşmaları yapılmıştır.	Çeşitli ülkelerle geri kabul anlaşmaları yapılmıştır

Bu tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

SEKİZİNCİ BÖLÜM
SONUÇ VE ÖNERİLER

8.1. Sonuç

21. yüzyılın ilk çeyreği bitmek üzereyken, uluslararası göç dünya gündeminde git gide etkisini arttırmakta olup, önümüzdeki yıllarda da ülkeleri ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi yönden etkilemeye devam etmesi olası görünmektedir. Almanya ve Türkiye'nin tarihleri göz önüne alındığında pek çok uluslararası göçe maruz kalmıştır.

Göç, Almanya açısından pek çok önemli sonuç doğurmuştur. 16 ve 17 yüzyılda başlayan göçler modern Almanya'nın oluşumunun temelleri atılmıştır. Daha sonraki dönemde Birinci Dünya Savaşından önceki dönemde ülkede bulunan 1.2 milyon Polonyalı ve savaş esirlerinden çeşitli sektörlerde iş gücü olarak faydalanmış, bu nüfusun ülkede kalmamasına yönelik politikalar izlemiştir. İkinci Dünya Savaşından sonraki süreçte ise, Almanya hızlı sanayileşme uygulamalarına paralel olarak, kendi ülkesinden karşılanamayan iş gücü açığından dolayı, çeşitli ülkelerden iş gücü alımlarına dair adımlar atmıştır. 1950'li yılların ortalarından itibaren Türkiye, İtalya, Yunanistan, Portekiz ve Yugoslavya gibi ülkelerden işçi göçleri gerçekleşmeye başlamış, 1973 yılındaki Petrol Krizine kadar devam etmiştir. Bu dönemde 14 milyon insanın Almanya'ya gelmiştir. ''Misafir'' olarak adlandırılan 11 milyon insan, ülkelerine geri dönüş sağlasa da geri kalan kısmı ülkede kalmaya devam etmiş, ailelerini getirmeye başlamasıyla göç kalıcılaşmaya başlamıştır.

İşçi ve aile göçlerinin yanında Almanya 1980'lerden sonraki süreçte siyasi iç karışıklıkların bulunduğu çeşitli ülkelerden sığınmacı ve mülteci göçlerine maruz kalmıştır. 1979 yılından sonra İran'daki devrimden dolayı 300 bin kişi, Yugoslavya savaşından dolayı 900 bin kişi, 12 Eylül 1980 darbesinden sonra Türkiye'den iltica eden 57 bin kişi örnek olarak gösterilebilir.

1945-1959 yılları ve 1990-2007 yılları arasında ise yoğun olarak etnik Almanların göçü yoğun olarak gerçekleşmiştir. 7.5 milyon Almanın öldüğü ya da göç ettiği İkinci Dünya Savaşı sonra dönemde eski Alman topraklarından göçler başlamış, sığınmacı ve mültecilerle beraber 12 milyon etnik Alman bu dönemde Almanya'ya göç etmiştir. Sovyetler Birliği'nin

yıkılması Almanya'nın durumunu doğrudan etkilemiş, Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesiyle beraber başlayan etnik Almanların göçü, 4.7 milyon kişiye ulaşmış, Almanya etnik Almanların göç etmesini teşvik eden uygulamalar hayata geçirmiştir.

Yakın dönemde gerek Ortadoğu gerekse gerekse Avrupa'da başlayan savaşlar Almanya'ya göç hareketlerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşıyla birlikte, 850 bin Suriyeli, 2022 yılında başlayan Ukrayna-Rusya savaşıyla birlikte ise 971 bin Ukraynalı Almanya sığınmıştır. Günümüze gelindiğinde ise 14 milyon yabancının bulunduğu Almanya'da sığınmacıların büyük bir kısmını savaş sebebiyle göçen eden bu Suriyeleri ve Ukraynalılar oluşturmaktadır.

Almanya'nın göç tarihi özetlendiği üzere keza Türkiye de pek çok uluslararası göç maruz kalmıştır. Kurulma ve yükselme devirlerinde Osmanlı devleti için önemli bir konu olan göç olgusu Osmanlı devletinin gerileme ve çöküş döneminde ve daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında da önemini korumuştur. Osmanlı devletinin yaşadığı toprak kayıpları ve savaşlar sebebiyle 1821-1922 yılları arasında Kafkasya, Balkanlar ve Kırımdan 5 milyon insanın Anadolu ya göç etmesiyle göç olgusu Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren önem arz etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte, göç olgusunu önemini korumaya devam etmiştir. Yunanistan-Türkiye arasındaki mübadeleyle birlikte, 1.200.000 Rum Türkiye'den Yunanistan'a, 500.000 Türk ise Yunanistan'dan Türkiye'ye göç etmiştir.

Cumhuriyet dönemiyle birlikte, kesintili olmakla birlikte Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçler gerçekleşmiştir. 1920'li yıllardan 1990'lı yıllara kadar süren bu göçlerde, yaklaşık 800.000 kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Bunların yanında İkinci Dünya Savaşından sonra Yugoslavya ve Yunanistan'dan göç eden yaklaşık 200 bin kişi de hesaba katıldığında Balkanlardan Türkiye'ye ne kadar yoğun göçlerin gerçekleştiği görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Balkanlardan olduğu kadar siyasi kriz ve çalkantılar yaşayan Ortadoğu ülkelerinden de göçlere maruz kalmıştır. 1979 İran devrimi sebebiyle Avrupa'ya geçmek amacıyla Türkiye'ye sığınan 1 milyona yakın İranlı, 1988-1991 yıllarında Saddam

Hüseyin'in politikaları sonucu Türkiye'ye göç eden 500 bin Iraklı, Türkiye'nin 1980-2000 yılları arasında maruz kaldığı göçlere örnek olarak verilebilir.

1990 yılların başında Türkiye'de düzensiz göçle ilgili artışlar görülmeye başlanmıştır. 1995 yılında 11 bin olan düzensiz göçmen sayısı, 2000 yılına gelindiğinde 94 bine ulaşarak 2004 yılına kadar düşüş eğimine başlamış, daha sonraki 10 yılda ortalama 50 bin düzeyinde seyretmiştir.20014 yılından sonra düzensiz göç tırmanmaya başlamış, 2019 yılında 454 binle zirveyi görmüştür. 2022 ve 2023 yıllarında ise 280 ve 250 bin dolaylarında kalmıştır.

2011 yılında başlayan Suriye Savaşı ise, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir seferde maruz kaldığı en büyük kitlesel göç hareketini meydana getirmiştir. İlk iki yılda onbinlerle sınırlı kalan göç, 2015 ve 2017 yıllarında ani yükselişler yaşamış olup, 2021 yılında 3.7milyona ulaşarak zirve yapmıştır. Sonraki yıllarda gerçekleşen düşüşlerle beraber 2024 yılında 3.1 milyon olarak gözlenmiştir.

Çevresindeki bölgesel krizler patlak vermeye devam ettiğinden Türkiye bu sebeple çeşitli ülkelerden göç almaya devam etmiştir. En son örneği 2022 yılında başlayan Ukrayna-Rusya savaşında görülmüş olup, Ukrayna'dan Türkiye'ye 145 bin kişinin göç ettiği tahmin edilmektedir.

Türkiye ve Almanya'nın göç tarihleri özetlendiği üzere, her iki ülkede tarih boyunca yoğun göçlere maruz kalmıştır. Bunlara bağlı olarak da göç yönetimlerini geliştirmeye yönelik pek çok adım atmışlardır. Yapılan iç hukuk düzenlemelerinin yanında her iki ülkede Mültecilerin Statüsüne Dair Sözleşme, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Ek Sözleşme, Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Dair Protokol ve İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol gibi anlaşma ve sözleşmeleri imzalamıştır.

Her iki ülkede göçle ilgili işlemleri tek elden yürütebilecek kurumlara ihtiyaç duyduğundan atılan bu adımların yanında kurumsallaşma işlemleri de gerçekleştirilmiştir. 2005 yılında Almanya Göç ve Mülteciler Ofisinin kurulumunu gerçekleştirmiş, Türkiye ise

2014 yılı itibariyle Göç İdaresi Genel müdürlüğünü kurmuş, daha sonra da Göç İdaresi Başkanlığına dönüşümünü tamamlamıştır.

Türkiye ve Almanya'nın göç tarihleriyle ilgili baz ortak noktalar belirtilecek olursa her iki ülkede yaşadığı savaşlar kaybettiği topraklarından gelen insanlara kapılarını açmaya yönelik politikalar uygulamıştır. Nasıl ki Osmanlı devletinin Kırım, Kafkaslar ve Balkanlarda kaybettiği topraklardan insanlar Türkiye'ye göç ettiyse Almanya da gerek Birinci Dünya Savaşında gerekse İkinci Dünya Savaşında kaybettiği topraklarda yaşayan etnik Almanların ülkeye göç etmesine olanak sağlamış, bu insanları devletin birer parçaları olarak görme eğilimde olmuşlardır.

Türkiye ile Almanya'nın göç tecrübeleri karşılaştırıldığında göze çarpan farklı bir husus da iş gücü göçüdür. Almanya İkinci Dünya Savaşından sonra yaptığı sanayi hamlesiyle beraber yoğun bir iş gücüne ihtiyaç duymuştur. Nitekim bu iş gücü göçü de yabancı işçilerin getirilmesiyle karşılanmıştır. Türkiye ise Almanya'nın 1960'lardaki sayıları 10 milyonları bulan iş gücü gibi bir göçümü tecrübe etmemiştir. Çünkü Almanya'nın işgücü göçü ihtiyacı duymasına neden olan özel sebepler bulunmamaktadır. Nitekim Almanya, İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında bu iş gücü açığını dışardan karşılama yoluna gitmeseydi, bugünkü konumunda olabilir miydi sorusu bu noktada önem arz etmektedir. Bu yönüyle uluslararası göçün Almanya için önemi ortaya çıkmaktadır.

İş gücü açığını göçle karşılayan Almanya'nın aksine Türkiye ise, 1960'lı yıllarda dışarıya göç vermeye başlamıştır. Çeşitli Avrupa ülkelerine işçi göçleri şeklinde gerçekleşen bu göçlerin büyük çoğunluğu Almanya'ya gerçekleşmiştir. Bu noktada Almanya iş gücü ihtiyacını dışardan karşılarken, Türkiye dışarıya iş gücü göçünde kaynaklık etmiştir. Bu da ülkelerin ekonomi ve sanayileriyle yakından ilgili olmaktadır. Bu noktada iki ülke farklılaşmaktadır.

Günümüze gelindiğinde ise, göçün sayısal olarak büyüklüğü arttıkça Almanya ve Türkiye'nin göçle ilgili tavırları benzeşmektedir. Türkiye'nin ''Yeni bir göç yükünü kaldıramayız'' (Hürriyet, 2024) , Almanya'nın '' biz bunu artık başaramayacağız'' (T24, 2024) açıklamaları göç yönetiminde gelinen noktayı göstermektedir.

8.2. Öneriler

İran yetkililerince göçmen ve sığınmacılarla ilgili yapılan son açıklamalarda, ülkede yaklaşık olarak yasa dışı bir şekilde 5 milyon Afgan göçmen bulunduğu, güvenlik ve ekonomik gerekçelerle sınır dışı işlemlerine başlanılacağı, ilk etapta 2.5 milyon Afgan'ın sınır dışı edilmesinin planlandığı belirtilmektedir (Anadolu Ajansı, 2024). İran'da kalması mümkün olmayacağından, Afganistan'a dönmek istemeyen bazı Afgan göçmenlerin Batı'ya yönelmesi olası olduğundan bu durum da diğer ülkelere ve sınır komşusu olması sebebiyle Türkiye özelinde yeni bir göç yüküne sebebiyet verebilir. Bu yönden bir önce gerekli tedbirlerin alınması önem arz etmektedir.

Son olarak bir yıl içerisinde Ortadoğu bölgesindeki siyasi krizler artmaya devam etmektedir. 7 Ekim 2023 tarihinde İsrail-Filistin arasında savaş başlamıştır. Halen süren bu savaş boyunca binlerce insan hayatını kaybetmiş, binlerce insan ise göç etmek zorunda kalmıştır (BBC, 2024). Bütün bunlara ek olarak İsrail'in, saldırıları öne sürerek Lübnan'ın güneyine saldılar düzenlemesi ve İran ile İsrail arasındaki gerilimin savaşa dönme olasılığı bölgedeki güvensizlik ortamını daha da yaydığından insanların göç etmesine sebebiyet verecektir. Bu durum da çevre ülkeler başta olmak üzere dünyada var olan sığınmacı ve mülteci sorununa yenilerini eklenmesi anlamına gelecektir. Ortadoğu'da patlak verecek yeni bir sığınmacı sorunu, tek başına Türkiye'nin çabalarıyla çözülemeyeceği için uluslararası mekanizmalarla koordineli çalışılması gerekmektedir.

Türkiye özelinde sığınmacılar nedeniyle toplumsal olaylar meydana gelebileceği göz ardı edilmeden adımlar atılmalıdır. Nitekim 2024 yılı yaz ayında Kayseri'de Yabancı uyruklu bir şahsın bir çocuğu taciz ettiği haberi yayılması üzerine yabancıların işyerleri ve araçlarına saldırıya uğramış, 855 kişinin gözaltına alındığı Kayseri'deki olayların benzenleri diğer illere de ufak da olsa sıçramıştır. Türkiye geneli olaylarda toplamda 1065 kişi gözaltına alınmış, olaylar sonucu 28 kişi tutuklanmıştır (BBC, 2024). Bu bağlamda sığınmacıların ülkede kalma süreleri uzadıkça toplumsal olayların ortaya çıkması ve gelecekte bu sorunların daha da büyüme olasılığının bulunması, Türkiye özelinde uygulanan sığınmacı politikasını sürdürülebilir olmaktan çıkarmaktadır. Türkiye'nin hemen hemen her şehrine yayılmış halde bulunan sığınmacıların Suriye'de oluşturulacak güvenli bölgelere gönderilmesi, kamu güvenliğini tehdit edenlerin işlemlerinin hızlı bir şekilde tamamlanarak

sınır dışı edilmesi gibi adımların atılması sığınmacı sorunu hafifletecek adımların başında gelmektedir (Tunç ve Memiş, 2017: 1965).

KAYNAKÇA

Abandan-Unat, N. (2019). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Nobel Yayınevi: Ankara.

Ağaç Sucu, S. Ve Gündüz, U. (2019). ‘’Kitlelerin Yeni Göç Mekânları Olarak Sosyal Medya ve Sanal Göç ilişkisi’’. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2) 466-490.

Aktel, M. ve Kaygısız, Ü. (2018). ‘’Türkiye’de Göç Yönetimi’’. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 23(2), 579-604.

Almanya 2024 yılında düzensiz göçü zorlaştıracak (2023, 25 Aralık). Erişim adresi: www.dw.com/tr/almanya-2024-yılında-düzensiz-göçüzorlaştıracak/a67793398

Almanya göç tedbirleri kapsamında tüm kara sınırlarında kontrolleri sıkılaştırıyor (2024, 10 Ekim). Erişim adresi: https://tr.euronews.com/2024/09/09/almanya-goc-tedbirleri kapsaminda-tum-kara-sinirlarinda-kontrolleri-sikilastiriyor

Almanya’da yeni bir göç krizi endişesi artıyor: “Yükü kaldıramayacak noktaya geldik” (2023, 24 Eylül). Erişim adresi: https://t24.com.tr/haber/almanya-da-yeni-bir-goc-kriziendisesi-artiyor-yuku-kaldiramayacak-noktaya-geldik,1131520

Almanya’nın 10 maddelik düzensiz göçle mücadele planında neler var, hükümet niçin eleştiriliyor? (2024, 10 Eylül). Erişim adresi: https://www.bbc.com/turkce/articles /cz925pxw0kqo.amp

Altan, H. N. ve Budak, M. M. (2023). ‘’ İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Almanya Göç Politikalarının Dönüşümü’’. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 22(4) 1409,1423.

Altunok, M. (2019). ‘’Uluslararası Göç ve Güvenlik’’. G. Telatar ve U. Kedikli (ed). İçinde *Türk Kamu Yönetiminde Göç Örgütlenmesi ve Politikası*. (s.209-241). Nobel Yayınları: Ankara.

Baklacıoğlu, N.Ö. (2015). ‘’ Türkiye’nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler’’. M.M. Erdoğan ve A. Kaya (ed). içinde *Yugoslavya’dan Türkiye’ye*

Göçlerde Sayılar, Koşullar ve Tartışmalar. (s.191-215). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Balkır, C. ve Kaiser, B. (2015). '' Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler''. M.M. Erdoğan ve A. Kaya (ed). içinde *Türkiye'deki Avrupa Birliği Vatandaşları*. (s.221-238). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

BAMF (2014). *Effectiveness of Re-Entry Bans and Readmission Agreements*. Erişim Tarihi:10 Haziran 2024, https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/EN/EMN/Studien/wp58emnwirksamkeitwiedereinreisesperren.pdf?__blob=publicationFile&v=15

BAMF (2022). *Migration Report of the Federal Government*. Erişim Tarihi:11 Eylül 2024, https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/EN/Forschung/Migrationsberichte/migrati onsbericht-2022-kurzfassung.pdf?__blob=publicationFile&v=9

Barışık, S. (2020). ''Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi''. S. Barışık (ed). içinde *Göç Kavramı, Tanımı ve Türleri*.(s.1-25). Gazi Kitabevi: İstanbul.

Bartham, D., Poros, M.V. ve Monforte, P. (2017). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*. Itır Ağabeyoğlu Tuncay (çev.). Hece Yayınları: Ankara.

Battır, O. (2021). *Dünden Bugüne Uluslararası Göç Kuram Algı ve Siyasa*. Nobel Yayınevi.

Beşer, M.E. (2018), *Merkel Liderliğinde Almanya: Göç Politikasında Kırılmalar*. Ankara Yıldırım Beyazıt University Migration Policy Center: Ankara.

Bozkurt Çakır, N. ve Nas, Ç. (2023). '' 1945'ten Günümüze Almanya'nın Göç ve İşgücü Piyasasına Entegrasyon Politikalarının Tarihsel Dönüşümü''. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 119-137.

Bulkan, D. ve Erarmağan, İ. (2018). "Almanya'nın Göç Politikası ve Suriyeli Göçmenler" *Uluslararası Avrasya Göç Sempozyumu,* 9-13 Ekim, Kazakistan. 60-84.

Castle, S. ve Miller, M.J. (2008). *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. Bülent Uğur (çev.) ve İbrahim Akbulut (çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Çağlayan, S. (2006). ''Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi''. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (17), 67-91.

Çalışkan, A. (2021). ‘’Uluslararası Göçün Karşılaştırmalı Bir Analizi: Göçmen Kaçakçılığı Suçu Üzerine Tespitler’’. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(42) 1187-1207.

Cambridge Dictionary (2024). Migration Erişim Tarihi: 10 Mayıs https://www.dictionary.cambridge.org

Çetiner, S. ve Günay, E. (2021). ‘’Uluslararası Göçün Sosyo-kültürel Etkilerinin Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği’’. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (47), 1-21.

Danış, D. (2007). ‘’ Kökler ve Yollar Türkiye’de Göç Süreçleri’’. A. Kaya ve B. Şahin (ed). İçinde *İstanbul’da Iraklı Katolik Keldani Göçmenler; Transit Göç ve Ulusaşırı Dini Ağlar*. **(**s.521-541). Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Dedeoğlu, B. (2011). ‘’Uluslararası Örgütlerin Farklı Sınıflandırılma Biçimleri’’. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 49, 15-30.

Demir, O. (2020). ‘’Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi’’. S. Barışık (ed). içinde *Türkiye’nin Suriyeli Göçmen Sınavı*.(s.261-283). Gazi Kitabevi: İstanbul.

Deniz, T. (2014). ‘’ Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye’’. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181(181), 175-204.

Doğan, A. (2020). ‘’Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi’’. S. Barışık (ed). içinde *Uluslararası Göçün Nedenleri*. (s.77-97). Gazi Kitabevi: İstanbul.

Doğan, M.A. (2019). ‘’Uluslararası Göç ve Güvenlik’’. G. Telatar ve U. Kedikli (ed). İçinde *Göç ve Uluslararası İşbirliği*. (s.157-177). Nobel Yayınları: Ankara.

Döner, A. ve Saydam, M. (2015). ‘’ TCK’nın 79. Maddesinde Düzenlenen Göçmen Kaçakçılığı Suçunun Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol Hükümleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi’’. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* XIX(1-2), 1-15.

Erdoğan, M.M. (2015). '' Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler''. M.M. Erdoğan ve A. Kaya (ed). içinde *Türkiye'ye Kitlesel Göçlerde Son ve Dev Dalga; Suriyeliler*. (s.315-342). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Erdoğan, Z. (2021). ''Almanya Sığınma Sisteminde Açık Kapıdan Entegrasyon Siyasetine Geçiş ve Tolerans Politikası''. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 25, 65-86.

Esen, E. (2022). '' Göç Ülkeleri Olarak Almanya ve Türkiye: Türk İşgücü Göçünden 60 Yıl Sonra Politikalar ve Uygulamalar''. E. Esen ve D. Borowski (ed). İçinde *Türk İşgücü Göçünün 60. Yılında Almanya'nın Göç Politikaları*. (s.25-45.) Siyasal Yayınevi: Ankara.

German Federal Statistical Office (2024). *Foreign population by status under residence law*. Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2024, https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Population/MigrationIntegration/Tables/foreigner-residence-law.html

German Federal Statistical Office (2024). *Nowcast foreign population*. Erişim Tarihi:13 Şubat 2024, https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Population/Migration-Integration/Tables/nowcastforeigner-citizenship-time-series.html

Global Migration Group (2008). *International Migration and Human Right: Challenge and Opportunities on the Threshold of the 60th Anniversary of Universal Declaration of Human Right*. Erişim Tarihi: 10 Haziran 2024, https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/int_migration_human_rights.pdf

GİGM (2016). *Türkiye Göç Raporu*. Erişim: 10 Haziran 2023, https://www.goc.gov.tr

GİGM (2017). *Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı*. Erişim Tarihi 10 Haziran 2024, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/UYUM-STRATEJI/UyumStrateji - Belgesi-ve-Ulusal-Eylem-Plani.pdf

GİGM (2018). *2019 Performans Programaları Erişim*. Tarihi 10 Haziran 2024, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/Stratejik-Yonetim/PerformansProgramlari/2019-Performans-Programi.pdf

GİGM (2018).*2019-2023 Stratejik Plan*. Erişim Tarhi: 10 Haziran 2024, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Mali-Tablolar/STRATEJIK-PLAN-2019-2023/Stratejik_Plan_2019_2023-2.pdf

Güleryüz, N.A. (2015). '' Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler''. M.M. Erdoğan ve A. Kaya (ed). içinde *Geçmişten Günümüze Anadolu'ya Yahudi Göçü*. (s.47-69). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Güllüpınar, F. (2014). ''Almanya'da Göçmen Politikaları ve Türkiyeli Göçmenlerin Trajedisi: Yurttaşlık, Haklar ve Eşitsizlikler Üzerine''. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 1-16.

Gündoğmuş, B. (2019). ''Türkiye'de Devlet Politikaları''. I. Arpacı ve O. Ağır (ed). içinde *1923-2023'e Yüzyıllık Deneyim: Türkiye'nin Göç Politikası*. **(** s.203-224). Nobel Yayınevi: Ankara.

IOM (2020). *2020 Dünya Göç Raporu:1.Bölüm Artan Belirsizlik Ortamında Göç ve Hareketliliğe İlişkin Bakış Açışı Sağlamak*. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2024, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr-2020-tu-ch-1.pdf

IOM (2020). *2020 Dünya Göç Raporu: 2. Bölüm Göç ve Göçmenler: Küresel Bakış.* Erişim Tarihi: 10 ocak 2024, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr-2020-tu-ch-2.pdf

İçduygu, A. (2015). '' Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler''. M.M. Erdoğan ve A. Kaya (ed). içinde *Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göç Dalgaları İçinde Transit Göç*. (s.277-292). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

İran: Yaklaşık 2 milyon izinsiz yabancı uyrukluyu sınır dışı edeceğiz (2024, 10 Eylül). Erişim adresi:https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-yaklasik-2-milyon-izinsiz-yabanciuyrukluyu-sinir-disi-edecegiz/3326606

Kale, B. (2015). '' Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler''. M.M. Erdoğan ve A. Kaya (ed). içinde *Zorunlu Göçün 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Üzerindeki Etkileri*. (s.153-167). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Karpat, K. (2010). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. Bahar Tırnakçı (çev.). Timaş Yayınları: İstanbul.

Karpat, K. (2015). ‘’ Türkiye’nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler’’. M.M. Erdoğan ve A. Kaya (ed). içinde *Önsöz*. (s.23-40). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Kayseri olayları: Türkiye genelinde gözaltına alınan 1065 kişiden 28'i tutuklandı (2024, 10 Eylül). Erişim adresi: https://www.bbc.com/turkce/articles/crgmzv9p2y3o

Kedikli, U. (2019). ‘’Uluslararası Göç ve Güvenlik’’. G. Telatar ve U. Kedikli (ed). içinde *Bir Güvenlik Sorunu Olarak Düzensiz Göçe Bağlı Göçmen Kaçakçılığı*.(s.85-109). Nobel Yayınları: Ankara.

Kirişçi, K. Ve Karaca, S. (2015). ‘’ Türkiye’nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler’’. M.M. Erdoğan ve A. Kaya (ed). içinde *Hoşgörü ve Çelişkiler:1989,1991 ve 2011’de Türkiye’ye Yönelen Kitlesel Mülteci Akımları.* (s.295-310). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., ve Taylor, J.E. (2014). *Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi*. S. Dedeoğlu, B. Oskay, Ç. Özbek, İ. Sirkeci ve M.M. Yüceşahin (çev.). Göç Dergisi, 1(1), 12-46.

McCarthy, J. (2012). *Ölüm ve Sürgün Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı*. Fatma Sarıkaya (çev.). Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara.

MiReKoç Araştırma Raporları, 1(2014). *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere.* Erişim: 10 Haziran 2024 https://mirekoc.ku.edu.tr/

Ortaylı, İ. (2006). ‘’Genel Göç Olgusu’’, *Uluslararası Göç Sempozyumu*, 8-11 Aralık 2005 Zeytinburnu Belediyesi, İstanbul.19-22.

Özbey, K. (2022). ‘’Açık Kapı Politikasından Sınır Duvarı Projesine: Türkiye’nin Sınır Politikasının Dönüşümü’’. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *23*(43), 709-741.

Özçelik, S. (2019). ‘’Uluslararası Göç ve Güvenlik’’. G. Telatar ve U. Kedikli (ed). İçinde *İç Çatışmalar ve Göç*. (s.245-269). Nobel Yayınları: Ankara.

Özgöker, U. ve Doğan, G. (2019). *Uluslararası Göç ve Mülteci Krizi*. Der Yayınları: İstanbul.

Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime (2024, 10 Eylül). Erişim adresi:https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_ no=XVII I-12-b&chapter=18&clang=_en

Rezaee, A.M. (2011). ‘’2011 Sonrası AB’nin Göç Politikası: Almanya Örneği’’. *İslam Medeniyeti Dergisi*, 9(51), 1-30.

SBB (2023). *On İkinci Kalkınma Planı.* Erişim Tarihi: 10 Eylül 2024, https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf

Sirkeci, İ. ve Yaylacı, F. G. (2019). ‘’ Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye’de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler’’. F. G. Yaylacı (ed). içinde *Küresel Hareketlilik Çağında Göç Kuramları Ve Temel Kavramlar*. (s.15-39). Transnational Pres: Londra.

Şener, B. (2017). ‘’Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu ve Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme’’. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 6(1), 1-30.

Şimşek, T. (2020). ‘’Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi’’. S. Barışık (ed). içinde *Türkiye’nin Uluslararası Göç Serüveni*. (s.261-283). Gazi Kitapevi: İstanbul.

Talas, M. (2011). ‘’Sivil Toplum Kuruluşları Ve Türkiye Perspektifi’’. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 29, 387-401.

T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı (2024). Başkanlığın Görevleri Erişim Tarihi: 10 Temmuz https://www.goc.gov.tr

T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı (2024). Düzensiz Göç Erişim Tarihi: 10 Temmuz https://www.goc.gov.tr

T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı (2024). Göç Tarihi Erişim Tarihi: 11 Ağustos https://www.goc.gov.tr

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı (2024). Kitlesel Akınlar Erişim Tarihi: 10 Temmuz https://www.goc.gov.tr

T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı (2024). İkamet İzinleri Erişim Tarihi: 10 Nisan https://www.goc.gov.tr

T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı (2024). Türkiye'nin İnsan Ticaretiyle Mücadelesi Erişim Tarihi: 10 Eylül https://www.goc.gov.tr

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2024). Vatandaşlarımızın Schengen Alanına Vizesiz Seyahati, Geri Kabul Anlaşması ve Göç Eylem Planı Erişim Tarihi: 10 Eylül https://www.mfa.gov.tr

Türk Dil Kurumu (2023). Göç Tanımı Erişim Tarihi: 10 Haziran https://sozluk.gov.tr/

Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*, Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Tunç, A. (2017). "Türkiye'de Göçün Yönetilmesi Sürecinde Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (Afad) Rolü'', *11. Kamu Yönetimi Sempozyumu*, 28-30 Eylül 2017, Fırat Üniversitesi, Elazığ. 163-182.

Tunç, A. (2017). "Türkiye'de Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Alanında Güncel Tartışmalar". O.AĞIR. (ed). İçinde *Türkiye'de Göç Yönetimi*. (s.115-137). Seçkin Yayınevi: Ankara.

Tunç, A. ve Memiş, H. (2017). ''Sığınmacı Yönetimi Açısından Suriyeli Sığınmacıların Oluşturduğu Sosyo-Ekonomik Algılar Üzerine Bir Araştırma: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Öğrenciler Örneği''. *Social Sciences Studies Journal*, 3(12), 1954-1965).

Uluslararası Göç Örgütü (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Erişim Tarihi: 10 Haziran 2023, https://publications.iom.int

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (2021). *Almanya'da Mültecilik 2015 Yılı Sonrasında Almanya'da Göç Akışı*. Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2024, https://www.umhd.org.tr/upload/Dokuman/opt-almanyada-multecilik-WO6BIBJ6HSDHK2YPRZP7.pdf

UNCHR (2024). *Global appeal*. Erişim Tarihi: 10 Haziran 2024, https://reporting.unhcr.org/global-appeal-2024-6383

UNHCR (2024). *Germany Fact Sheet*. Erişim Tarihi: 10 Ocak https://www.unhcr.org/wp-content/uploads/sites/27/2024/02/Bi-annual-fact-sheet-2023-09-GERMANY.pdf

UNHCR (2024). *Syria Refugee Crisis Explained.* Erişim Tarihi: 13 Mart https://www.unrefugees.org/news/syria-refugee-crisis-explained/

UNHCR (2024). *Syria Situtation*. Erişim Tarihi: 10 Haziran https://reporting.unhcr.org/operational/situations/syria-situation.

UNHCR (2024). *Ukranie Refugee Situtation*. Erişim Tarihi: 10 Ocak https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine

UNODC (2018). *Global Study On Smuggling Of Migrants*. Erişim Tarihi: 14 Nisan 2024, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glosom/GLOSOM_2018_web_small.pdf

Uzun, Ş. (2022). *Küreselleşme, Uluslararası Göç ve Kamu Yönetiminin Dönüşümü*. Astana Yayınları: Ankara.

Uzun, A. (2020). ‘’Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi’’. S. Barışık (ed). içinde *Uluslararası Göçün Tarihsel Serüveni*.(s.57-77). Gazi Kitabevi: Ankara.

Ünsal, A. (2019). ‘’Uluslararası Göç Kavramı ve Uluslararası Göçün Ülke Ekonomileri Üzerinde Muhtemel Etkileri’’. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi* (18), 53-65.

Yakut, K. (2015). ‘’ Türkiye’nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler’’. M.M. Erdoğan ve A. Kaya (ed). içinde *Kırım Tatarları ve Nogayların Osmanlı İmparatorluğuna Göçleri*. (s.119-130). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Anı Yayınevi: Ankara.

Yaprak, A. (2021). *Göç ve Entegrasyon Almanya’nın Göç Politikaları*. Palet Yayınevi: Konya.

Yeni bir göç yükünü kaldıramayız (2021, 11 Aralık). Erişim adresi: https://www.hurriyet.com.tr/ gundem/yeni-bir-goc-yukunu-kaldiramayiz-41958544

Yılmaz, A. (2014). ‘’ Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenler ve Etkileri’’. *Turkish Studies*, 9(2) 1685-1705.

Yılmaz, V. ve Gerçeker, O. (2022). ‘’ Göçmen Kimliği Bağlamında Metaverse Dünyasına Gerçekleşen Sanal Sefer ile Fiili Göçün Mukayesesi’’. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 12(1), 32-47.